

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1912.

Första kammaren.

Nr 36.

Tisdagen den 14 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Herr statsrådet *Sandström* aflämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition angående kostnaderna för svensk författningssamling.

Justerades protokollet för den 7 i denna månad.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1912 den 14 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt 71 och 73 §§ riksdagsordningen utse dels Riksdagens fullmäktige i riksbanken efter herrar C. Berg och H. Lamm, dels ock suppleanter för Riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och befunnos, efter valens slut, hafva blifvit utsedda till

fullmäktige:

herr Lindgren, Richard, bankdirektör, Hälsingborg, med 24 röster,
» Moll, Viktor Ludvig, verkställande direktör i Sveriges allmänna hypoteksbank, Stockholm, med 24 röster, sedan lottnings anställt mellan dem och herrar Hallin, Axel Johan, bankdirektör, Stockholm, och Swartling, Johan Axel, verkställande direktör i konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Stockholm, hvilka jämväl erhållit 24 röster;

till *suppleanter* för tiden från valet till dess nytt val under år 1913 försiggått:

grefve von Rosen, Gustaf Fredrik, bruksägare, med 48 röster,
herr Funch, Harald, disponent, 46 »
» Larsson, Jakob Filip, bankokommissarie 44 »

A. Hansson i Solberga.

Th. af Ekenstam.

Aug. Henricson i Karlslund.

Helge Bäckström.

År 1912 den 14 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt 71 och 73 §§ riksdagsordningen utse dels Riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret efter herrar O. M. Höglund och K. F. G. Almqvist, hvilka voro i tur att afgå, dels ock suppleanter för Riksdagens fullmäktige i nämnda kontor; och befunnos, efter valens slut, hafva blifvit utsedda till

fullmäktige:

herr Höglund, Otto Magnus, filosofie doktor, grosshandlare, med
48 röster,
herr Ekman, Axel, ledamot af Riksdagens Andra kammare, med
48 röster
samt till *suppleanter* för tiden från valet, till dess nytt val under
år 1913 försiggått:
herr Santesson, Per Henrik, vice häradshöfding, verkställande di-
rektör, med 48 röster,
grefve Lagerbjelke, Johan Gustaf, ledamot af Riksdagens Första
kammare, med 46 röster,
herr Vennersten, Axel Fredrik, ledamot af Riksdagens Andra
kammare, med 38 röster.

A. Hansson i Solberga.

Th. af Ekenstam.

Aug. Henricson i Karlslund.

Helge Bäckström.

På framställning af herr talmanen beslöts, att de upplästa proto-
kollen skulle läggas till handlingarna äfvensom att Riksdagens kansli-
deputerade skulle genom utdrag af protokollet underrättas om dessa
val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingifva förslag dels
till förordnanden för de valda, dels till skrivelser till Konungen med
anmälan om de förrättade valen, dels ock till den paragraf, som därom
borde i riksdagsbeslutet intagas.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning öfver följande
af statsutskottet i dess memorial nr 35 föreslagna och af båda kam-
rarna godkända voteringsproposition:

»Den som, i likhet med Första kammaren, vill, att Riksdagen
med anledning af Kungl. Maj:ts förslag och herr Trapps m. fl. samt
herrar Sommelius' och Christiernsons motioner i ämnet må på extra
stat för år 1913 anvisa ett anslag af 45,000 kronor, att af Kungl.
Maj:t användas till understöd åt Göteborgs handelsinstitut och gross-
handelssocietetens i Stockholm handelsskola, Frans Schartaus prak-
tiska handelsinstitut, Malmö högre handelsinstitut samt Hälsingborgs
högre handelsinstitut under förutsättning, hvad Göteborgs handelsin-
stitut beträffar, att Göteborgs stadsfullmäktige, hvad Frans Schartaus
handelsinstitut angår, att grosshandelssocieteten i Stockholm, vidkom-
mande Malmö högre handelsinstitut, att Malmö stadsfullmäktige, och
i fråga om Hälsingborgs högre handelsinstitut, att Hälsingborgs stads-
fullmäktige fortfarande till instituten lämna årligt understöd till minst
samma belopp som hittills, samt på de villkor i öfrigt, som Kungl.
Maj:t kan finna skäligt bestämma, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren, beslutat att med anledning af Kungl. Maj:ts förslag och herr Trapps m. fl. samt herrar Sommelius' och Christiernsons motioner i ämnet på extra stat för år 1913 anvisa ett anslag af 42,000 kronor, att af Kungl. Maj:t användas till understöd åt Göteborgs handelsinstitut och grosshandels societetens i Stockholm handelsskola, Frans Schartaus praktiska handelsinstitut, Malmö högre handelsinstitut samt Hälsingborgs högre handelsinstitut under förutsättning, hvad Göteborgs handelsinstitut beträffar, att Göteborgs stadsfullmäktige, hvad Frans Schartaus handelsinstitut angår, att grosshandels societeten i Stockholm, vidkommande Malmö högre handelsinstitut, att Malmö stadsfullmäktige, och i fråga om Hälsingborgs högre handelsinstitut, att Hälsingborgs stadsfullmäktige fortfarande till instituten lämna årligt understöd till minst samma belopp som hittills, samt på de villkor i öfrigt, som Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma.»

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 42.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justerad och afsänt till Andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 439, som upplästes och hvaraf inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 62 ja och 157 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 165 ja och 199 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning öfver följande af bankoutskottet i dess memorial nr 17 punkten 1 föreslagna och af båda kamrarna godkända voteringsproposition:

»Den som, i likhet med Första kammaren, vill, att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, må medgifva, att åt förre distinktionskorpralen Johan Hallin från Eggvena församling må från och med innevarande år å allmänna indragningsstaten under hans återstående listtid utgå en årlig pension till så stort belopp, att densamma jämte Hallin tillkommande underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa uppgår till tvåhundra kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring, att det i sista raden förekommande ordet »tvåhundra» utbyts mot »trehundra».

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 38;

Nej — 106.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justerad och afsändt till Andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 440, som upplästes och hvaraf inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 45 ja och 173 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 83 ja och 279 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning öfver följande af bankoutskottet i dess memorial nr 17 punkten 2 föreslagna och af båda kamrarna godkända voteringsproposition:

»Den som, i likhet med Första kammaren, vill, att Riksdagen må medgifva att extra tjänstemannen å järnvägsstyrelsens banbyrå Gustaf Elias Erdmann må från och med månaden efter den, då hans anställning vid statens järnvägar upphör, under sin återstående listid å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension af ettusen kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen i likhet med Andra kammaren afslagit såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.»

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 108;

Nej — 37.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justerad och afsändt till Andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 441, som upplästes och hvaraf inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 43 ja och 176 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 151 ja och 213 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning öfver följande af bankoutskottet i dess memorial nr 17 punkten 3 föreslagna och af båda kamrarna godkända voteringsproposition:

»Den som, i likhet med Första kammaren, vill, att Riksdagen må medgifva, att biträdande läraren i violinspelning vid musikkonserva-

toriet, professorn Johan Fridolf Book må från och med månaden näst efter den, under hvilken han frånträdtt eller frånträder sin ifrågavarande befattning vid musikkonservatoriet, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension till ett belopp af tvåhundra trettio kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren, afslagit såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.»

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 99;

Nej — 46.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 442, som upplästes och hvaraf inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 41 ja och 177 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 140 ja och 223 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial nr 19 punkten 1 föreslagna och af båda kamrarna godkända voteringsproposition:

»Den som, i likhet med Första kammaren vill, att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts proposition i hvad den afser beviljande af 2,500,000 kronor till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel att afsättas för att användas på sätt framdeles må närmare bestämmas, må, i anledning af hvad Kungl. Maj:t i öfrigt föreslagit och herrar Ericsons och grefve Hamiltons motion nr 26 samt herr Lindmans motion nr 70, på extra stat för år 1913 till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja ett anslag af 3,500,000 kronor, hvaraf 2,500,000 kronor för fortsättande af arbetena å den 1:a klass pansarbåt, till hvars påbörjande Riksdagen på extra stat för år 1912 anvisat medel, samt att herr Fornanders motion nr 71 må anses genom hvad sålunda beslutats besvarad, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren, beslutat att med afslag å herrar Hans Ericsons och grefve Carl Hamiltons motion nr 26, herr Lindmans motion nr 70, herr Fornanders motion nr 71 och med bifall till Kungl. Maj:ts hemställan till nyan-skaffning af krigsfartygsmateriel på extra stat för år 1913 bevilja 3,500,000 kronor, hvaraf 2,500,000 kronor afsättas för att användas på sätt framdeles närmare må bestämmas.»

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 62.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 443, som upplästes och hvaraf inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 59 ja och 160 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 143 ja och 222 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nejpropositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning öfver följande af jordbruksutskottet i dess memorial nr 60 punkten nr 2 föreslagna och af båda kamrarna godkända voteringsproposition:

»Den som, i likhet med Första kammaren, vill, att Riksdagen till understöd åt synnerligt betungade väghållningsdistrikt på extra stat för år 1913 anvisa samma belopp som under hvardera af åren 1909—1912 eller 150,000 kronor, att utgå efter i statsrådsprotokollet angifna hufvudgrunder, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren, beslutat att till understöd åt synnerligen betungade väghållningsdistrikt på extra stat för år 1913 anvisa 400,000 kronor, att utgå efter i statsrådsprotokollet angifna hufvudgrunder.»

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 56.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr

444, som upplästes och hvaraf inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 94 ja och 123 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 183 ja och 179 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning öfver följande af jordbruksutskottet i dess memorial nr 68 föreslagna och af båda kamrarna godkända voteringsproposition:

»Den som, i likhet med Första kammaren, vill, att Riksdagen såsom bidrag till uppehållande af Sveriges utsädesförenings praktiskt vetenskapliga verksamhet på extra stat för år 1913 anvisar ett anslag af 47,000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren, såsom bidrag till uppehållande af Sveriges utsädesförenings praktiskt vetenskapliga verksamhet på extra stat för år 1913 anvisat ett anslag af 35,000 kronor.»

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 56.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justerad och afsändt till Andra kammaren, ankom därifrån ett protokollutdrag, nr 445, som upplästes och hvaraf inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 72 ja och 143 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 160 ja och 199 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial nr 85 föreslagna och af båda kamrarna godkända voteringsproposition:

»Den som, i likhet med Första kammaren, vill, att Riksdagen för uppförande af tre bostadshus för betjäning vid Vänersborgs hospital och asyl på extra stat för år 1913 anvisar ett anslag af 81,400 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren, för uppförande af tre bostadshus för betjäning vid Vänersborgs hospital och asyl på extra stat för år 1913 anvisat ett anslag af 60,000 kronor.»

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 88.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 446, som upplästes och hvaraf inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 42 ja och 176 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 96 ja och 264 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial nr 88 föreslagna och af båda kamrarna godkända voteringsproposition:

»Den som, i likhet med Första kammaren, vill, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning icke må af Riksdagen bifallas, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren, beslutat att på extra stat för år 1913 bevilja ett anslag af 500,000 kronor att under förutsättning, att kommun i laga ordning beslutat, att stämma för uppbörd af den del af kommunalskatten, som motsvarar en debitering, öfverstigande 8 kronor för 100 kronor skattepliktig inkomst, icke kommer att hållas tidigare än i juni månad det år, då skatten skall erläggas, i enlighet med följande grunder utdelas till kommuner, som därom göra ansökan, nämligen:

till kommun, som under de tre senaste åren före det, hvarunder ansökan om statsunderstöd göres, varit för kommunens utgifter betungad med ett så högt skattetryck, att detsamma, med frånräknande af de uti ifrågavarande års utdebiteringar möjligen ingående utgifter för annuiteter (räntor och amorteringar) å lån för andra ändamål än kyrko-, skol-, fattigvårds- och sundhetsväsende, i allt fall skulle i medeltal uppgått till mera än 8 kronor för 100 kronor skattepliktig inkomst, beräknad på sätt närmare angifvits i § 58 af kungl. förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, sådant detta lagrum lyder i lagen den 26 maj 1909,

samt hvars utgifter för folkskoleväsendet och fattigvården under det år, då ansökan om understöd göres, efter afdrag af sådana statsbidrag och andra kommunens inkomster, som omedelbart hänföra sig

till skolväsendet och fattigvården, öfverstigit det medelbelopp i jämnadt tiotal ören för 100 kronor skattepliktig inkomst, hvarmed dessa utgifter med afdrag af statsbidragen enligt den officiella statistiken under de tre senaste år, för hvilka den i tryck föreligger, drabbat rikets landskommuner,

må extra statsunderstöd lämnas till högst det belopp, som erfordras för berörda utgifters nedbringande till nyss anmärkta medelbelopp för 100 kronor skattepliktig inkomst,

med den ytterligare begränsning likväl, att det extra statsunderstödet icke heller må uppgå till högre belopp än att understödsbeloppet kan nedbringa det kommunala skattetrycket — sådant detta skulle under det år, för hvilket understödet lämnas, varit efter frånräknande af de i årets utdebitering möjligen ingående utgifter för annuiteter (räntor och amorteringar) å lån för andra ändamål än kyrko-, skol-, fattigvårds- och sundhetsväsende — med högst 25 procent i den mån det skulle legat öfver 8 till och med 9 kronor, högst 50 procent i den mån det skulle legat öfver 9 till och med 10 kronor, samt högst 75 procent i den mån det skulle legat öfver 10 kronor, allt för 100 kronor skattepliktig inkomst, beräknad enligt bestämmelserna i ofvan åberopade lagrum;

skolande härvid i hvarje fall läggas till grund det skattetryck, som skolat förefinnas, därest kommun till fullo begagnat sig af den uti § 3 i lagen om skogsaccis medgifna rättigheten att med skogsaccismedlen nedbringa skattetrycket.»

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 52.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justerat och afsändt till Andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 447, som upplästes och hvaraf inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 101 ja och 113 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 195 ja och 165 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial nr 89, punkten 1, föreslagna och af båda kamrarna godkända voteringsproposition:

»Den som, i likhet med Första kammaren, vill, att Riksdagen må för telegrafister och vaktföreståndare vid telegrafverket fastställa följande aflöningsbelopp, nämligen kronor 1,260—1,380—1,500—1,650—1,800—1,950—2,100, med aflöningsförhöjningarnas inträdande efter respektive 3, 6, 9, 12, 15 och 18 år röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren, för telegrafister och vaktföreståndare vid telegrafverket fastställt följande aflöningsbelopp, nämligen kronor 1,260—1,380—1,500—1,650—1,800—2,100, med aflöningsförhöjningarnas inträdande efter respektive 3, 6, 9, 12 och 15 år.»

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 83:

Nej — 60.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justerat och afsändt till Andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 448, som upplästes och hvaraf inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 97 ja och 117 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 180 ja och 177 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial nr 89, punkten 2, föreslagna och af båda kamrarna godkända voteringsproposition:

»Den som, i likhet med Första kammaren, vill, att Riksdagen må för stationsförmän och stationsbiträden vid telegrafverket fastställa följande aflöningsbelopp, nämligen: för stationsförmän kronor 1,020—1,140—1,260—1,380, med aflöningsförhöjningarnas inträdande efter respektive 3, 6 och 9 år, samt för stationsbiträdena kronor 840—900—960—1,020—1,140—1,260, med aflöningsförhöjningarnas inträdande efter respektive 2, 4, 6, 9 och 12 år, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen i likhet med Andra kammaren för stationsförmän och stationsbiträden vid telegrafverket fastställt följande aflöningsbelopp, nämligen: för stationsförmän kronor 1,020—1,140—1,260—1,380—1,500, med aflöningsförhöjningarnas inträdande efter respektive 3, 6, 9 och 12 år, samt för stationsbiträdena kronor 900—960—1,020—1,140—1,260—1,380, med aflöningsförhöjningarnas inträdande efter respektive 2, 4, 6, 9 och 12 år.»

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 96;

Nej — 46.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justerad och afsändt till Andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 449, som upplästes och hvaraf inbämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 78 ja och 138 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 174 ja och 184 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning öfver följande af bevillningsutskottet i dess memorial nr 37 föreslagna och af båda kamrarna godkända voteringsproposition:

»Den som, i likhet med Första kammaren, vill afslå såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren, beslutit bestämma tullen å rökt fläsk till 18 öre per kilogram samt tullen å fläsk, andra slag, till 12 öre pr kilogram, samt att, i följd häraf, tulltaxans rubriker nr 55 och 56 skola erhålla följande ändrade lydelse:

Fläsk:

55. rökt.....	1 kg.	18 öre.
56. andra slag	1 kg.	12 öre.»

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 52.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justerad och afsändt till Andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 450, som upplästes och hvaraf inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 87 ja och 126 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 178 ja och 178 nej. I följd häraf hade den förseglade sedeln måst öppnas, och som denna innehöll ett nej, hade beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning öfver följande af bevillningsutskottet i dess memorial nr 39 föreslagna och af båda kamrarna godkända voteringsproposition:

»Den som, i likhet med Första kammaren, vill afslå förevarande

motioner, I: 72 af herr Ollas Ericsson och II: 285 af herr Olsson i Blådinge, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren, dels antagit följande ändrade lydelse af 8 och 52 §§ i förordningen den 18 september 1908 angående stämpelafgiften:

8 §.

Följande enskilda handlingar — — — — —

Skogsafverkning: afhandling därom skall, då den för vinnande af inteckning företes, förses med stämpel af 60 öre för hvarje fulla 100 kronor af hvad för rättigheten blifvit utfäst eller, om detta icke blifvit i afhandlingen till visst belopp bestämdt, af 6 öre för hvarje fullt antal af 10 ar utaf det upplätta skogsskiftet.

Sökes på grund af afhandling — — — — —

fulla 100 kronor af egendomens värde.

52 §.

5. Utgifvare af gåfvobref om lös egendom eller af köpe- eller bytesbref om fartyg skall för underlåtenhet att vid utgifvandet förse dylik handling med stadgad stämpel böta två gånger den felande stämpelns belopp; dock vare minsta bot tjugufem kronor.

dels ock beslutat, att dessa förändrade bestämmelser skola träda i kraft å den tid, Konungen bestämmer.»

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 52.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 451, som upplästes och hvaraf inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 79 ja och 128 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 167 ja och 180 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nejpropositionen.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets under gårdagen bordlagda utlåtanden nr 90—97 äfvensom bevillningsutskottets samma dag bordlagda memorial nr 40 och 41.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den vid sammanträdet början af lämnade kungl. propositionen.

Upplästes och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, nr 61, till Konungen, i anledning af väckt motion om sänkning af tullsatsen å hafregryn.

Upplästes och godkändes andra särskilda utskottets förslag till Riksdagens skrivelse, nr 131, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition nr 108 angående anslag till ett centralt ämbetsverk för sociala ärenden, socialstyrelsen.

Vid föredragning af ett från Andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 434, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning af herr K. Martins motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa ändringar i gällande resereglemente, beslöt Första kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott nr 2.

Anmälades och bordlades

sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 2, i anledning af *dels* Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om ökning af fonden för befrämjande af handverk och därmed jämförlig mindre industri, *dels ock* Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande af anslag för täckande af förvaltningskostnader för nämnda lånefond år 1912,

nr 3, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverförande af visst belopp till den i 19 § af lagen angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar den 4 juli omförmälda fond,

nr 4, i anledning af väckta motioner om användande af den i 1912 års statsverksproposition beräknade inkomst af utdelning å statens aktier i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag till belåning af fastigheter inom Kiruna och Malmbergets municipalsamhällen, samt

nr 5, angående anvisande af ersättning åt sammansatta stats- och bankoutskottets kanslipersonal och vaktbetjäning;
sammansatta stats- och lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning af *dels* Kungl. Maj:ts propositioner nr 181 angående utförande under senare hälften af år 1912 eller förra hälften af år 1913 af en försöksmobilisering och därmed sammanhängande öfningar, nr 182 med förslag till lag om vapenöfningar under senare hälften af 1912 eller förra hälften af år 1913 för utrönande af härens krigsberedskap (mobiliseringsöfningar) och nr 257 med förslag till förordning om understöd i vissa fall åt värnpliktigs familj (familjeunderstöd) under nämnda mobiliseringsöfningar, *dels ock* två i ämnet väckta motioner, samt

nr 2, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag

innefattande förbud i visst fall mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete;

lagutskottets memorial nr 59, med föranledande af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande lagutskottets utlåtande nr 51 i anledning af dels Kungl. Maj:ts propositioner nr 22 med förslag till lag om ändring i vissa delar af utsökningslagen m. m. och nr 57 med förslag till lag om ändrad lydelse af 154 och 156 §§ samma lag, dels ock justitieombudsmannens framställning till Riksdagen om ändrade bestämmelser i fråga om sättet för kungörande af utmätt lös egendoms försäljning;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ordnande af den högre skogsundervisningen m. m. äfvensom åtskilliga i ämnet väckta motioner,

nr 74, i anledning af väckt motion med förslag, att författningarna angående skatteköp och skatteomföring af kronojord skola tillås vidare upphöra att gälla,

nr 75, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af vissa områden till Kiruna municipalsamhälle,

nr 76, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af mark till universitetet i Uppsala för uppförande af en byggnad för växtbiologiska institutionen därstädes,

nr 77, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af sex lägenheter från till kronopark afsatta förra fältväbelsbostället Hälle nr 1 i Jämtlands län,

nr 78, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra kompaniechefsbostället Hultarp nr 1 jämte Hultarp nr 2, en utjord, i Kalmar län,

nr 79, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte mellan kronan och Stockholms stad af mark vid Husarviken å Djurgården,

nr 80, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra fanjunkarebostället Refvinge nr 3, 10 i Malmöhus län,

nr 81, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af förra kompaniechefsbostället Makrismåla nr 1 i Kronobergs län,

nr 82, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra kompaniechefsbostället Edeby nr 1 och 2 i Södermanlands län,

nr 83, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra länsmansbostället Ileberg nr 1 i Göteborgs och Bohus län,

nr 84, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från det till kronopark afsatta kronohemmanet Näset nr 1 i Jämtlands län,

nr 85, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande

af lägenheter från det till kronopark afsatta förra militiebostället Andersön nr 1 i Jämtlands län,

nr 86, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra skvadronschefsbostället Nyvalla nr 1 i Uppsala län,

nr 87, anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af vissa områden från det till kronopark afsatta förra fanjunkarbostället Åsen nr 5 i Jämtlands län,

nr 88, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af visst område vid Gällivare Malmberg i Norrbottens län,

nr 89, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheten Turedams kvarn i Jönköpings län jämte den kronan såsom ägare af nämnda lägenhet tillkommande vattenrätt i Emån,

nr 90, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från förra kornettsbostället Torp nr 2 Södre i Älfsborgs län,

nr 91, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från Starby kungsladugård i Östergötlands län, och,

nr 92, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lotter från förra hospitalslägenheten Bergbetningen under Skogsholms kronopark i Gottlands län.

Justerades sex protokollsutdrag för denna dag.

Kammaren åtskildes kl. 5,39 e. m.

In fidem

A. v. *Krusenstjerna.*

Onsdagen den 15 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr talmannen yttrade: Just nyss har telegrafen bragt oss budskapet, att Konung Fredrik af Danmark är död. Inom hans eget land skall för visso den gode Konungens bortgång väcka känslor af sorg och saknad. För oss var han ingalunda en främling, förmäld som han var med en svensk konungadotter och fader till en svensk prinsessa, personligen känd af många från de besök han ofta aflade hos vårt konungahus. I frändefolkets känslor vid hans bortgång deltaga därför varmt också vårt svenska folk.

Friherre Åkerhielm: I vice talmannens frånvaro har jag tillåtit mig begära ordet för att hemställa, att kammaren behagade åt herr talmannen ge i uppdrag att med anledning af Konung Fredriks frånfälle telegrafiskt till H. Maj:t Änkedrottningen af Danmark samt D.D. K.K. H.H. Hertigen och Hertiginnan af Västergötland framföra uttrycken af kammarens deltagande.

Detta förslag antogs.

Herr talmannen yttrade: Ett annat dödsbud, icke oväntadt, nådde oss i går. August Strindberg är icke mer.

I lifvet var hans namn ett stridens tecken. Inför döden tystnar striden; mycket viges åt glömskan, men ljuset faller klarare öfver det, som är värdt att minnas. Åt svenska folket har Strindbergs snille skänkt skapelser af oförgänglig skönhet, och det är därför detta folk nu, i skilsmässans stund, erkänner tacksamhetens skuld.

Justerades protokollen för den 8 i denna månad.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran följande under gårdagen bordlagda ärenden, nämligen sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 2—5, sammansatta stats- och lagutskottets utlåtanden nr 1 och 2, lagutskottets memorial nr 59 äfvensom jordbruksutskottets utlåtanden nr 73—92.

*Lagförslag
om arbetar-
skydd.*

Föredrogos ånyo första särskilda utskottets den 11 och 13 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 1, i anledning af *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetarskydd, *dels* ock i anledning därpå väckta motioner.

Genom en den 29 mars 1912 dagtecknad proposition, nr 104, hade Kungl. Maj:t under återopande af propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit Riksdagen att antaga propositionen bilagdt förslag till lag om arbetarskydd.

*Lagförslag
om arbetarskydd.
(Forts.)*

Härjämte hade till utskottet hänvisats följande i anledning af berörda lagförslag väckta motioner, nämligen inom Första kammaren nr 104 af herr Charles Lindley samt inom Andra kammaren nr 300 och 306 af herr A. Åkerman, nr 301 af herrar Ernst Söderberg och Bernh. Eriksson, nr 302 af herr Olof Nilsson i Hagaby äfvensom nr 305 af herr Axel Vennersten.

På anförda grunder hade utskottet i föreliggande utlåtande hemställt, att Riksdagen, med afslag å herrar Åkermans och Nilssons motioner, måtte i anledning af Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition samt de af herrar Lindley, Söderberg och Eriksson samt Vennersten väckta motioner antaga förslag till lag om arbetarskydd af den lydelse utskottets utlåtande utvisade.

Vid föredragning af utlåtandet begärdes ordet af

Grefve Hamilton, Hugo, som yttrade: I afseende å föredragningen hemställas, att lagförslaget må företagas till afgörande paragrafvis, där så erfordras, med ingress och rubrik sist, hvarefter utskottets hemställan föredrages; att förslagens text ej må uppläsa i vidsträcktare mån, än sådant af någon kammarens ledamot begäres; att vid behandlingen af 1 § i lagförslaget öfverläggningen må omfatta förslaget i dess helhet; att för den händelse förslaget kommer att i någon del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i afseende å de delar af lagförslaget, som blifvit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som af ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föränledas, samt att beträffande numrering af paragrafer och moment utskottet må vidtaga de ändringar, som påkallas af kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Utskottets förslag till lag om arbetarskydd.

1 §.

Nu föredragna paragraf hade följande lydelse:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å hvarje rörelse, industriell eller icke, hvori arbetare användes till arbete för arbetsgifvares räkning, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenafledning eller annat dylikt särskildt arbetsföretag, hvori arbetare på sådant sätt användes.

Från lagens tillämpning undantagas dock

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana

Första kammarens protokoll 1912. Nr 36.

Lagförslag
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgifvaren att vaka öfver arbetets anordnande,

- b) arbete, som utföres af medlem af arbetsgifvarens familj, samt
- c) arbete, som utföres af sjöfolk och är att hänföra till skeppstjänst, ehvad arbetet utföres ombord eller icke.

Beträffande arbete inom jordbruket skall denna lag äga tillämpning allenast i hvad den äsytar att förekomma olycksfall vid användande af maskinella hjälpmedel eller sådana ångpannor, kokare eller andra kärl under tryck, som genom explosion kunna förorsaka olycksfall.

Herr Strömberg: Den föreliggande lagen afser ju att utsträcka yrkesinspektionen till stora områden, som förut varit fria från densamma, såsom till den mindre husfliten, handtverket, handeln och i vissa delar äfven till jordbruket. Underligt är ej då, att bland dessa näringars idkare en viss oro och farhåga uppstått för, att lagens bestämmelser komme att verka för dessa handteringar väl tyngande och medföra stora kostnader för desamma. Att så i åtskilliga fall kommer att inträffa, är nog otvivelaktigt, och äfven för den s. k. storindustrin, som hittills varit underkastad denna inspektion, komma nog de nya bestämmelserna att äfven medföra betydligt ökade kostnader och lägga nya band på dess rörelsefrihet. Emellertid är det ju å andra sidan fullt riktigt, att hvarje arbetsgifvare, stor eller liten, måste söka i möjligaste mån ordna arbetsförhållandena så, att de i minsta möjliga grad medföra fara för olycksfall eller ohälsa i arbetet för dess utöfvare, och med det målet för ögonen måste han underkasta sig de upppoffringar, som därför äro nödiga. Mot de skyddsbestämmelser, som genom lagen förutsättas, kunna nog med denna synpunkt från industriens sida sålunda ej framställas några mera berättigade anmärkningar, men däremot är det en annan afdelning i lagen, mot hvilken jag ej kan underlåta att uttala ganska allvarliga betänkligheter, nämligen mot lagbestämmelserna i afseende på minderårigas användande i arbete, och detta såväl hvad beträffar minimiåldern som den tillåtna arbetstiden. Hvad minimiåldern angår, stadgar nu gällande lag, att den minderårige får användas i industri från och med fyllda 12 års ålder och för vissa undantagsfall under särskilda villkor till och med tidigare, vid 11 år, nämligen för s. k. lätt arbete i fria luften. Detta är nu i föreliggande lagförslag alldeles borttaget, och det är bestämdt, att i industri får minderårig först vid fyllda 13 år begagnas och då det gäller kvinnlig minderårig först vid fyllda 14 år. Ytterligare en restriktion i afseende på skolplikten har här också införts, så att, då det hittills tillåtits skolmyndigheter att bevilja undantag i vissa fall från fullgörande af skolgången, har nu stadgats, att detta icke får beviljas, förrän minderårig fyllt 13 år. Vidare har arbetstiden för sådan minderårig inskränkts därhän, att då han förut fått arbeta 10 timmar, får han nu endast arbeta 8 timmar. Allt detta är inskränkningar, som för vissa industrier, hvilka använda minderåriga i större utsträckning, särskildt textilindustrin, måste medföra högst väsentliga olägenheter. Emellertid är ej enligt min mening denna bestämmelse den mest betänkliga, utan den jag särskildt riktar mig mot, är bestämmelsen i § 13 mom. d, som reglerar minderårigas nattarbete i vissa industrier.

Nu gäller i afseende på sådant arbete enligt § 8 i minderårighetslagen att för sådana industrier, som ha kontinuerlig drift eller, som det kallas, ständig eld d. v. s. järnindustrien och därmed jämförlig handtering få minderåriga användas till nattarbete redan vid en ålder af 14 år under vissa villkor, nämligen att arbetet skall pågå i skift och att dessa skift afbrytas af minst 8 timmars hvila samt att arbetsskiften icke få pågå två nätter å rad å tid, sammanfallande med midnattstimmarna. I detta fall är nu den ändringen gjord, att den begynnelseålder, vid hvilken nattarbete får förekomma, är framflyttad från 14 till 16 år, och att dessa minderåriga icke få användas i nattarbete oftare än hvar tredje vecka. Det är enligt min mening en högst olämplig och opraktisk bestämmelse och af den beskaffenhet, att den industri jag här nu talat om nämligen den med kontinuerlig drift, i första rummet järnhandteringen, skulle helt enkelt blifva ur stånd att använda minderåriga i arbete. Arbetets art inom denna handtering är sådan, att det måste uppdelas på skift dygnet om, vanligen 8 timmars arbete och 8 timmars hvila. De minderåriga, som tagas till sådant arbete, börja naturligtvis med att tjänstgöra såsom handlangare eller biträden åt de verkligt fullgoda arbetarna. Det är ju ock själfklart, att deras arbete måste följa ungefär samma tider som de äldres. Det går ej an att låta de egentliga arbetarna arbeta på skift och byta om deras minderåriga biträden under dagen då och då, för att under natten åter ersätta dem med fulldugande arbetare. Ett sådant arrangemang kan icke ske med mindre än att de minderårigas användande minskas, och följderna därpå för både industrien och arbetarna själfva blir den, att yrkesskickligheten ovillkorligen kommer till korta. Som förhållandet nu är börja dessa minderåriga vid ganska tidig ålder att tjänstgöra som biträden, vanligen åt en fader, en äldre broder eller annan anhörig, och vinna småningom under arbetets fortgång den yrkesskicklighet, som behöfves, allt bättre handlag och efter några år fullduglig arbetsförmåga. Skulle det däremot blifva så, att man nödgades vänta tills de fyllt 18 år, innan de finge användas, tror jag, att åtminstone de, som känna till denna industri, skola vara tämligen öfverens om, att de i de flesta fall aldrig torde vinna någon verklig yrkesskicklighet. Anpassningsförmågan vid den åldern är redan alltför liten, hvarför de ej kunna ernå det handlag, som de skulle uppnå, om de började tidigare. Det är sålunda för industrien själf en mycket stor svårighet härvidlag, men jag vill dock säga, att samma olägenhet inträder för dessa unga arbetare själfva. Det kan ej vara vidare hälsosamt att i åldern 16—17 år, som jag vill kalla den farligaste åldern, få gå sysslolösa och utan förtjänst, då man såväl inser, att de utan skada för sig själfva eller andra kunna fullgöra ett arbete, som gör dem skickliga att förtjäna sitt bröd inom ett visst yrke. Jag förstår fullväl, att dessa inskränkande bestämmelser skett i det vackra syftet att tillgodose de uppväxandes hälsa och krafter och jag skulle ej säga så mycket om detta, då det gäller arbetare i instängda fabriker. För dem kan ju arbetet vara alltför ensartadt, enformigt och på så sätt hälsovådligt, men då det gäller arbete i dessa andra industrier, särskildt järnhandteringen, är förhållandet verkligen helt olika. Där bedrifves arbetet i luftiga och rymliga lokaler, endast till hälften, kan man säga, inomhus, det är rör-

*Lagförslag
om arbetar-
skydd.
(Forts.)*

Lagförslag
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

ligt och omväxlande samt utvecklar de minderåriges både kroppskrafter och intelligens. Jag tror, att vi, som ha erfarenhet häraf, med full säkerhet kunna säga, att den ungdom, som växer upp i våra bergslager och vid våra bruk, samtliga i allmänhet äro verkliga typer för kraft och hälsa, och detta oakadt de under sin utbildningstid i allmänhet icke på något sätt blifvit skonade i arbetet.

Som sagdt, om denna § 13 mom. d skall bli gällande, som här föreslagits, anser jag, att det skulle bli till mycket stor skada såväl för ifrågavarande industri som för arbetarna själfva. Nu finnes det emellertid en § 16, som medger Kungl. Maj:t rätt att för vissa fall af just denna beskaffenhet medge undantagsbestämmelser i fråga om hvad § 13 stadgar. De sakkunniga ha, liksom ock inom utskottet skett, med all styrka framhållit, att denna paragraf just har tillkommit med hänsyn till denna art af industrier, och att meningen är, att den skall användas för att ordna förhållandena där på bättre sätt. Äfven yrkesfarekommittén utgår från samma synpunkt och framhåller densamma, särskildt ordföranden, generaldirektör Åkerman, i ett till betänkandet särskildt fogadt yttrande, där han säger, att han går in på dessa inskränkningar i minderårighetsbestämmelserna endast på uttryckligt villkor, att beträffande denna lagparagraf Kungl. Maj:t skall hafva rätt att medgifva undantag vid tillämpningen. En annan ledamot af samma kommitté, herr Alexanderson, säger i sin reservation, att han önskar få i lagen inryckt en bestämmelse, som skulle gå i den af mig nyss antydda riktningen att för järnindustrien bibehålla förhållandena i ungefärlig öfverensstämmelse med nu gällande lag. Det skulle naturligtvis varit lyckligast, om sådana bestämmelser inkommit i lagen, men så är nu icke fallet. Utskottet har emellertid ställt sig på samma ståndpunkt, som jag nyss framhållit, och för att betyga det i motiveringen nederst å sid. 19 intagit ett stycke, som jag här skall be att få föredraga. Det lyder sålunda:

»Mot bestämmelserna i lagförslaget 13 § d) ha starka betänkligheter framförts, i det man ansett berörda bestämmelser alltför snävt kringskära möjligheten för de minderåriga att vinna nödig utbildning inom vissa industrier, bland hvilka man särskildt framhållit järnhandteringen. Utskottet har emellertid icke ansett dessa betänkligheter påkalla någon ändring af lagförslaget, då det tillfälle, som genom 16 § bereds Kungl. Maj:t, att genom undantagsbestämmelser taga hänsyn till nu afsedda förhållanden ej, då arbetets natur så påkallar, torde lämnas obegagnadt.»

I detta uttalande inlägger jag naturligtvis den mening, att utskottet anser erforderligt, att för järnhandteringen och därmed likställda industrier undantagsbestämmelser böra komma att i sammanhang med lagen utfärdas, så att minderåriga åtminstone öfver 16 år må kunna användas till nattarbete i ungefärlig öfverensstämmelse med hvad nu gällande lag stadgar. Att hoppas är ju, att Kungl. Maj:t delar samma af utskottet uttalade och af mig understrukna mening och således kommer att begagna den rätt, § 16 i det afseendet ger honom, men någon visshet därom finnes ju ej. Då jag emellertid ser, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet är här närvarande, tager jag mig friheten be att till honom vördsamt få rikta

Lagförslag
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

den frågan, huruvida herr statsrådet delar den af utskottet framhållna och af mig uttalade meningen om nölvändigheten af undantagsbestämmelser från hvad lagens § 13 stadgar i mom d) angående nattligt arbete af minderåriga för ifrågavarande industrier med kontinuerlig drift, i första rummet järnhandteringen, och om det i så fall kan vara att förvänta, att herr statsrådet, om lagen antages, kommer att föreslå Kungl. Maj:t att utfärda sådana bestämmelser, att dessa industriers berättigade intressen i nu nämnda afseende bli tillgodosedda. Af herr statsrådets svar beror min ställning till frågan, ty jag anser de af mig nu berörda förhållandena vara af den mest vitala betydelse för den af mig nämnda industrien.

Jag skall därför herr talman, i afvaktan på herr statsrådets eventuella svar, för närvarande ej göra något yrkande.

Herr statsrådet friherre Adelswärd: All social lagstiftning, som, såsom fallet är med nu föreliggande lagförslag, berör mycket motsatta intressen hos dem, som bli beroende af lagen, måste mer eller mindre bli frukten af en kompromiss. Redan inom den kommitté, som haft att utarbeta lagförslaget, var detta händelsen liksom ock i beredningen inom statsrådet och slutligen än mer inom det särskilda utskott, som till sist behandlat lagförslaget. Allas intressen, grundade på vidt skilda synpunkter, kunna icke bli *fullt* tillgodosedda.

Industriens män se gärna i hvarje lag, som afser att tillgodose sociala och humanitära syften, endast ett intrång i deras handlingsfrihet, som föranleder olägenheter och kostnader. Jag ber emellertid industriens representanter beakta — och jag talar nu mera som industriidkare än som chef för finansdepartementet — att dessa kostnader och olägenheter äro mera tillfälliga och skenbara än bestående och verkliga. I längden blifva dessa begränsningar utan tvifvel till fördel äfven för industrien själf, ty dess bestånd och utveckling är säkerligen i hög grad beroende på en god, kraftig arbetarstam, hvilken just alstras genom bestämmelser, ledande till goda sociala och hygieniska förhållanden för arbetsbefolkningen så inom som utom arbetet och till skydd för densamma mot skada i själfva arbetet. Af den allra största betydelse är detta naturligtvis för kvinnor, mödrar, liksom för det uppväxande släktet. Erfarenheten har, synes det mig, visat, att inskränkningar af nu antydt slag inom ganska kort tid befinnas vara utan hvarje olägenhet, tack vare arbetsteknikens anpassningsförmåga. Sådan erfarenhet hafva vi ju redan inom vårt land med hänsyn till sådana inskränkningar, som redan ägt rum, och har äfven vunnits i andra länder, där bestämmelser i samma riktning, som nu åsyftas, finnas — långt strängare än de, som nu föreslagits i det föreliggande lagförslaget.

Från arbetarhåll åter yrkas på, att ifrågavarande bestämmelser skola göras än strängare, och ingen skulle hellre än jag önska, att dessa önskningar kunde uppfyllas, men jag ber arbetarnas talmän be-sinna, att det ej låter sig göra att gå förhastadt tillväga med en lagstiftning af ifrågavarande slag. Skulle man göra det, kunde man verkligen åstadkomma skada för det produktiva arbetet och därigenom indirekt för arbetarna själfva, som äro hänvisade till att lefva på detta

*Lagförslag
om arbetar-
skydd.*
(Forts.)

samma produktiva industriella arbete. Ingen lagstiftning torde på grund af sin egen natur vara underkastad utveckling i så hög grad som den sociala lagstiftningen, och i samma mån som erfarenhet vunnits och arbetsledningen vant sig vid de nya förhållandena, med ett ord sedan den anpassning, hvarom jag nyss talade, gjort sig gällande blir det ock möjligt att så småningom ytterligare skärpa skyddsbestämmelserna till arbetarnas fördel.

Den föregående ärade talaren har särskildt fäst vikt vid, att tillämpningen af lagen blir sådan, att den icke försakar direkt afbräck för visst slag af arbete inom järnindustrien. Han åberopade ock § 16 i lagen, hvilken § just tillkommit i syfte att bereda Kungl. Maj:t möjlighet att föreskrifva sådana inskränkningar i § 13 mom. d, som af denne ärade talare ansågos oundgängligen nödvändiga. Det är också min afsikt att föreslå Kungl. Maj:t att inom lagens ram genom undantagsbestämmelser taga hänsyn till nu afsedda förhållanden, då arbetets natur så påkallar, så att ingen rubbning af gängse arbetsmetoder till direkt skada för produktionen behöfver uppstå. Efter denna förklaring hoppas jag att inga betänkligheter skola kvarstå mot antagandet af utskottets förslag, som icke innehåller några förändringar af Kungl. Maj:ts förslag, mot hvilka jag har anledning att göra några erinringar.

Herr Larsson, Knut: Herr talman! Det här föreliggande förslaget till arbetarskydd synes mig gå ut från den förutsättningen, att en hel del saker öfverlämnats till Kungl. Maj:t att af eget förfogande bestämma öfver. Jag är visserligen fullt med därpå, att Kungl. Maj:t bör äga att inom den ram, som lagen uppdrager, göra denna smidigare genom att för olika fall förordna om tillämpning af olika bestämmelser, men fråga är, om denna § 7 i lagen är fullt tydlig, och om den ej inrymmer för mycket åt Kungl. Maj:t. § 7 har ju varit mycket omtvistad inom lagrådet, och den är af Kungl. Maj:t utarbetad i öfverensstämmelse med en af lagrådets medlemmars mening för att åt Kungl. Maj:t lämna regleringen af § 3. Jag skulle tro, att det hade varit bättre, om § 7 varit borta.

Vidare synas mig bestämmelserna angående landtbruket vara ganska sväfvande. Visserligen tror jag, att Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt är bättre än det, hvartill utskottet kommit. Därför nämligen, att utskottet har kommit till mera generella bestämmelser, under det Kungl. Maj:t har mera preciserade. Men det är ock en annan sak. I motiveringen har utskottet ock kommit dit, att det anser, att arbetet vid landtbruket icke är inbegripet i bestämmelserna om minderårigas arbetstid och skolgång etc. Men beträffande § 14 i detta förslag synes det mig, att tillägget därstädes: »Under annat arbete inbegripes här äfven sådant arbete, hvarå denna lag eljest icke äger tillämpning», icke är lämpligt. Om en industriell arbetsgifvare äfven har landtbruk, så skulle då de för industriellt arbete i lagen särskildt gifna föreskrifterna vara tillämpliga på ej blott hans industri, utan äfven på hans landtbruk.

Vidare hade jag en annan anmärkning att göra emot lagen. Den riktade sig mot detsamma som herr Strömbergs, men herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har ju lofvat, att Kungl. Maj:t

skulle utfärda de bestämmelser, som enligt § 16 vore nödvändiga. Emellertid vet den, som själf är industriidkare, mycket väl, att däraf, att dessa ynglingar mellan 15 och 18 år icke skola få hafva ett nattskifte på 8 timmar mer än hvar tredje vecka, uppstår ett sådant trassel för industrien, att man icke gärna kan använda dem. Man underkastar sig då hellre att ej alls inkalla dem i arbete. Man skulle nödgas ha en så stor uppsättning af dessa ynglingar för att kunna använda dem, att det blefve förlust för arbetsgifvaren. Det blefve nämligen bättre att betala en dagspenning, som den yngling vill ha, som är öfver 18 år. Det är mest af hänsyn till ynglingarna själfva, som jag framfört detta. För dem och deras föräldrar skulle det vara en ofantlig förlust, om icke bestämmelser utfärdades, som vore något mera lämpliga, men då herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har lofvat att taga den saken i öfvervägande, är jag öfvertygad om, att man har att vänta praktiska bestämmelser i den riktningen.

Jag har dessutom en annan sak att anmärka. Den angår en paragraf, som innehåller den för både yrkesinspektörer och läkare gifna bestämmelsen om straffpåföljd för röjande af yrkeshemlighet, hvilken de på grund af sin ställning som tjänstemän hafva kunnat få reda på. Det står tillagdt i samma paragraf, att om det kan bevisas, att de fått denna kännedom om yrkeshemligheten vid ett annat tillfälle, än då de uppträdt som tjänstemän, så skulle de kunna blifva fria från ansvar. Det synes mig ej hafva varit af behovet påkalladt att insätta detta i paragrafen.

För öfrigt tror jag, att de enda anmärkningar, som äro att göra mot förslaget, äro de, som nu framkommit. Och dessutom finnes det såväl enligt § 7 som enligt § 16 möjlighet för Kungl. Maj:t att beträffande vissa detaljer gifva särskilda föreskrifter. Det anser jag fullt riktigt. Det gör lagen smidigare och anpassar den bättre efter förhållandena än torra paragrafer. På § 3 hänger emellertid egentligen hela förslaget, och dessutom medgifver § 7 Kungl. Maj:t att göra ändringar, nämligen genom tillägget »närmare föreskrifter», hvilket innebär, att lagen ej är specificerad till detaljerna. Men då så många af lagrådets ledamöter äfven hafva gjort anmärkning mot den paragrafen, så betviflar jag, att den är så lämplig. Jag för min del skulle helst vilja, att den ej funnes i förslaget.

Herr talman, jag har intet yrkande!

Herr Strömberg: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt värdsamma tack för det svar han afgaf, och hvilket jag tillåter mig tolka så, att han i hufvudsak önskar tillmötesgå de synpunkter, som jag framhöll.

Medan jag har ordet, tillåter jag mig att, med anledning af hvad herr statsrådet nämnde angående möjligheten till införande af än strängare restriktioner samt hans hänvisning till hvad i det fallet gäller i utlandet, påpeka, att enligt hvad jag tror i de flesta europeiska länder minderårighetsgränsen är satt till 16 år och ej till 18. Detta är en oerhörd skillnad.

Lagförslag
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning godkändes den förevarande paragrafen.

2—8 §§.

Godkändes.

9 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

9 §.

Minderårig må icke användas i arbete, förr än den minderårig inhämtat den för folkskolan bestämda lärokursen eller däremot svarande kunskaper och färdigheter eller efter fyllda tretton år erhållit behörigt tillstånd att lämna folkskolan; dock skall denna föreskrift icke utgöra hinder för den minderåriges användande till arbete å ferietid.

I sådant arbete, som i § 15 säges, må minderårig icke användas, förr än den minderåriga fyllt tretton eller, där fråga är om minderårig af kvinnkön, fjorton år; i annat arbete må minderårig icke användas före fyllda tolf år.

Grefve Hamilton, Hugo: Herr talman! Till följd af den brådska, som rådt vid expedierandet af detta betänkande för att det skulle kunna komma till behandling i dag, hafva beklagligtvis på tre ställen skrif- och tryckfel inkommit, dock mindre betydande. Jag ber att få anmärka, att här i första raden af andra stycket står »I sådant arbete, som i § 15 säges — — —». Det skall naturligtvis, i öfverensstämmelse med hvad som är skrifvet på andra ställen i lagförslaget, heta: »i 15 §». Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring i första raden af andra stycket, att den kommer att lyda: »I sådant arbete, som i 15 § säges — — —».

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter föreliggande paragraf godkändes med den ändring, att början af andra stycket erhöll följande lydelse:

»I sådant arbete, som i 15 § säges».

10—13 §§.

Godkändes.

14 §.

Förevarande paragraf hade denna lydelse:

14 §.

Användes minderårig ej blott till sådant arbete, hvarå 12 eller 13 § äger tillämpning, utan jämväl till annat arbete för samma arbets-

gifvares räkning, skola dessa arbeten gemensamt vara underkastade bestämmelserna i den af nämnda §§, som äger tillämpning å förstberörda arbete. Användes minderårig för samma arbetsgifvares räkning till såväl arbete, hvarå 12 §, som arbete, hvarå 13 § äger tillämpning, skola dessa arbeten äfvensom annat arbete, hvar till den minderåriga användes för arbetsgifvares räkning, gemensamt vara underkastade bestämmelserna i 13 §. Under annat arbete inbegripes här äfven sådant arbete, hvarå denna lag eljest icke äger tillämpning.

*Lagförslag
om arbetar-
skydd.
(Forts.)*

Herr Larsson, Knut: Jag föreslår, att sista punkten af § 14: »Under annat arbete inbegripes här äfven sådant arbete, hvarå denna lag eljest icke äger tillämpning» måtte ändras till: »Under annat arbete inbegripes icke arbete i landtbruk».

Grefve Hamilton, Hugo: Herr talman, mina herrar! Jag hemställer, att kammaren ej måtte bifalla det af herr Larsson framställda yrkandet beträffande den i § 14 gifna bestämmelsen. Det är ju helt naturligt och klart, att man ej kan, sedan man gifvit vissa bestämmelser med begränsning af arbetstiden för vissa slag af arbeten, säga, att i dessa arbeten tillsammans med annat arbete får den minderåriga användas så mycket som helst och hur hänsynslöst som helst. Ej kan jordbruket på något sätt bli undantaget, så att det i detta afseende ej skulle bli jämnställt med andra näringar. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter herr talman yttrade, att i afseende å föreliggande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag, dels ock, af herr Larsson, Knut, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att i slutet af paragrafen orden »inbegripes här äfven sådant arbete, hvarå denna lag eljest icke äger tillämpning,» utbyttes mot orden »inbegripes icke arbete i landtbruk».

Härefter gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på paragrafens godkännande i enlighet med utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

15—18 §§.

Godkändes.

19 §.

Denna paragraf lydde på följande sätt:

19 §.

Kvinna, som födt barn, må icke användas i sådant arbete, som angifves i 15 §, under de sex första veckorna efter barnsörden, därest icke med läkarbetyg styrkes, att hon utan men för sig eller barnet tidigare kan börja arbetet.

Företer kvinnan, som användes i arbete af nämnda slag, intyg af

*Lagförslag
om arbetar-
skydd.*

(Forts.)

läkare eller barnmorska, att hon med sannolikhet kan vänta sin nedkomst inom två veckor, må ledighet från arbetet ej förvägras henne.

Grefve Hamilton, Hugo: I andra stycket af denna paragraf förekommer ett tryckfel. Som herrarna se, står det: »Företer kvinnan — —». Som det synes af texten till vänster skall det vara: »Företer kvinna — —». Jag hemställer om bifall till utskottets förslag med denna rättelse.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, godkändes förevarande paragraf med den ändring, att början af andra stycket affattades sålunda:

»Företer kvinna, som användes i arbete af nämnda slag».

20—30 §§.

Godkändes.

31 §.

För denna paragraf hade föreslagits följande lydelse:

31 §.

Hafva arbetarna å visst arbetsställe inom sig utsett ett eller flera ombud att till vederbörande inspektionsförrättare framföra arbetarnas önskemål beträffande arbetets säkerhet eller sundhet, åligger det inspektionsförrättaren vid besök å arbetsstället att lämna ombuden tillfälle att fullgöra detta uppdrag. Anmälan om sådant val bör göras hos arbetsgifvaren, hvarefter arbetsgifvaren eller hans ställföreträdare å arbetsstället är pliktig att, när inspektionsförrättaren infinder sig, underrätta såväl denne om arbetarnas berörda åtgärd som och arbetarnas ombud om inspektionsförrättarens närvaro å arbetsstället.

Det åligger vederbörande tillsynsorgan att på begäran af sådant ombud kostnadsfritt lämna afskrift af anvisning eller råd, som skriftligen meddelats beträffande arbetsstället.

Grefve Hamilton, Hugo: Herr talman! Med afseende å denna paragraf förekomma beklagligtvis skriffel både i motiveringen och texten. Det står i andra stycket: »Det åligger vederbörande tillsynsorgan — —». Då denna lagtext återgifves i motiveringen, heter det däremot: »Det åligger vederbörande tillsynsman — —». »Tillsynsman» är naturligtvis ett skriffel, som jag här vill anmärka, men därjämte har man i paragrafen använt ordet: »tillsynsorgan». Det skall, i öfverensstämmelse med hvad på öfriga ställen i lagen heter, stå: »Det åligger vederbörande *tillsynsorgan* — —». Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag med den ändringen, att ordet »tillsynsorgan» ändras till »tillsynsorgan».

Efter härmed slutad öfverläggning godkändes förevarande paragraf med den ändring, att andra stycket skulle börja sålunda:

»Det åligger vederbörande tillsynsorgan att».

Öfriga delar af lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 11 och 13 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 22, i anledning af väckta motioner om antagande af sådana förändrade bestämmelser i riksdagsordningen, att valperioden till Andra kammaren utsträckes utöfver den nuvarande samt om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sådan ändring i bestämmelserna om val till Riksdagens Andra kammare, att valperioderna blifva fyraåriga och börja efter hvarje förnyelse af kammaren.

*Om
utsträckning
af den
nuvarande
valperioden
till Andra
kammaren
m. m.*

Till konstitutionsutskottets handläggning hade hänvisats två motioner, nämligen nr 17 i Första kammaren och nr 78 i Andra kammaren, hvilka afsågo ändring i gällande bestämmelser om valperioderna till Andra kammaren.

I den ena af dessa motioner, nr 17 i Första kammaren, hemställde herr *Clason*, »att Riksdagen behagade såsom hvilande i grundlagsenlig ordning antaga sådana förändrade bestämmelser i riksdagsordningen, att valperioden till Andra kammaren utsträckes utöfver den nuvarande».

I den andra af dessa motioner, nr 78 i Andra kammaren, hemställde herr *Hildebrand*, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande af utredning, huruvida icke Andra-kammarperioderna borde ändras till fyraåriga samt i stället för fasta blifva rörliga, d. v. s. börjande efter *hvarje* förnyelse af kammaren, samt om framläggande för Riksdagen af de förslag, som utredningen kan föranleda».

Utskottet hade i detta utlåtande på åberopade grunder hemställt,

- a) att herr Clasons motion nr 17 i Första kammaren icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd; samt
- b) att herr Hildebrands motion nr 78 i Andra kammaren icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Reservation hade afgifvits af herr *Clason*, som dock ej framlagt sin mening.

Herr Clason: Jag skall ej länge upptaga kammaren, men jag kan ej underlåta att något belysa ett par af de skäl, utskottet anfört mot mitt förslag.

Om
utsträckning
af den
nuvarande
valperioden
till Andra
kammaren
m. m.
(Ports.)

När utskottet sålunda säger, att vid 1906 års riksdag dåvarande konstitutionsutskott beträffande den då föreslagna förlängningen af valperioderna — hvilken förlängning i förbigående sagdt af vissa motionärer föreslogs till fem år och af en till fyra — fann, att denna förändring kunde medföra vissa förmåner för själfva riksdagsarbetet, men att dessa förmåner ej ansågos motväga de olägenheter, som vore förenade med förändringen, så är denna framställning visserligen riktig därutinnan, att utskottet då erkände fördelarna, men den är oriktig, då nuvarande utskott antyder, att 1906 års utskott skulle funnit än större olägenheter. Hvad 1906 års utskott sade mot förslaget var endast det, att förslaget ej hade mötts med tillräckliga sympatier inom Andra kammaren, och att det ej stod i något direkt samband med hela den stora rösträttsreformen, men detta är ju något helt annat, än att utskottet skulle sagt, att ändringen vore förknippad med reella olägenheter.

Då utskottet vidare mot förslaget anför, att man genom detsamma skulle äfventyra att i Andra kammaren ej få ett tillräckligt troget uttryck för folkmeningen, emedan numera suppleanter utses samtidigt med de ordinarie ledamöterna och sålunda under löpande valperioder växlingar i folkmeningen ej finge tillfälle att gifva sig tillkänna, så tror jag, att utskottet skulle hafva undvikit det argumentet, om utskottet tagit någon kännedom om, hur det faktiskt har förhållit sig i vårt land på detta område, och hvilken obetydlig roll dessa växlingar därvid spelat. Jag har i detta hänseendet undersökt de två sista valperioderna till Andra kammaren och fått följande resultat. Under perioden 1906—08 skedde femton omval. Åtta medförde ingen förändring alls i partiställningen. Fyra medförde en förskjutning åt vänster och tre en åt höger — som kammaren behagade finna alltså en ytterst obetydlig förändring. Under påföljande valperiod, 1909—11, voro omvalen ännu mindre till antalet, nämligen 11, af hvilka 9 icke betecknade någon förskjutning alls i partiställningen, och 2 en förskjutning från vänster till höger. Det förefaller mig verkligen bra öfverdrifvet, när utskottet låter så obetydliga förändringar som dessa uppväga de med bifall till motionen onekligen förenade fördelarna.

När utskottet slutligen afvisar motionen därför, att den skulle innebära en — som jag förmodar vara utskottets mening — betänkelig rubbning i den åtskillnad, som bör förefinnas mellan kamrarna, så står utskottet därvid ej i öfverensstämmelse med den åtskådning, som tidigare gjort sig gällande åtminstone inom denna kammare. Ty då frågan år 1904 första gången var före, och ett förslag var å bane att utsträcka valperioden för Andra kammaren till fem år, men utskottet afstyrkte det, så reserverade sig *nio* af denna kammares tio ledamöter i konstitutionsutskottet mot konstitutionsutskottets afstyrkande af förslaget, d. v. s. dessa nio önskade en förändring af valperioden för Andra kammaren från tre till fem år. Och när frågan år 1906 var före och, såsom vi hörde, konstitutionsutskottet ansåg, att en förlängning skulle medföra vissa fördelar, ehuru det afvisade tanken, enär sympatierna icke vore tillräckligt starka därför i Andra kammaren, då förordade samtidigt *åtta* af denna kammares ledamöter i konstitutionsutskottet, att valperioden för denna kammare skulle förändras

från nio år till sex år, och det förslaget antogs af denna kammare. Således, i denna kammare har man ständigt stått på den ståndpunkten, att en förlängning i valperioden för Andra kammaren vore förenad med vissa fördelar, och man har icke ansett, att detta skulle rubba skillnaden mellan kamrarna. För öfrigt är det litet svårt att förstå, att från deras sida, som hålla på denna kontinuitet såsom en fördel för denna kammare, det skulle kunna anses vara till skada, om en smula större kontinuitet också skulle komma Andra kammaren till godo.

Om utsträckning af den nuvarande valperioden till Andra kammaren m. m.
(Forts.)

Det skulle kunna vara mycket att säga om de verkligen påtagliga fördelar, som jag tror på flera områden skulle vinnas genom ett bifall till min motion om förlängning af valperioden för Andra kammaren, men då jag är förvissad, att kammaren för ögonblicket är mera intresserad af att icke någon förlängning äger rum i kammarens debatter, skall jag, herr talman, stanna med detta, och jag skall icke besvära kammaren med något yrkande, viss om att frågan nog skall komma igen.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 11 och 13 i denna månad bordlagda utlåtande nr 23, i anledning af väckt motion angående förlängd funktionstid för landstingsmän och eventuellt för stadsfullmäktige.

Om förlängning af funktionstiden för landstingsmän m. fl.

I en inom Första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 18, hade herr *Clason* föreslagit, »att Riksdagen för sin del ville besluta sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att funktionstiden för landstingsmän och eventuellt för stadsfullmäktige måtte blifva sexårig, med omval för hälften hvart tredje år».

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anförda skäl hemställt, att herr *Clasons* ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits

dels af herrar Trygger och Kjellén mot viss del af motiveringen, dels ock af herr Clason, hvilken likväl ej däri antydte sin åsikt.

Herr *Clason*: Vid denna punkt måste jag dock besvära kammaren med ett yrkande, men icke om bifall till motionen, utan om strykande af ett stycke af utskottets motivering.

Såsom kammaren behagade finna, vill utskottet i första stycket af motiveringen på det kraftigaste understryka, att landstingen böra hafva en utpräglad politisk karaktär. Jag undrar, om detta verkligen öfverensstämmer med den uppfattning, som råder om den saken i kammaren. När det nuvarande representationsskicket infördes, öfverensstämde det i alla händelser icke med den uppfattning, som då gjorde sig gällande och som uttalades af dess skapare friherre *Louis de Geer*, hvilken i sin motivering starkt betonade, att landstingsmännen icke

Om för-
längning af
funktions-
tiden för
landstings-
män m. fl.
(Forts.)

kunde antagas komma att utses med särskild hänsyn till sitt politiska uppdrag. Just detta var en af de omständigheter, på hvilka han särskildt höll, emedan den var ägnad att medföra en annan karaktär åt denna kammare än medkammaren. Jag undrar, om Första kammaren nu skulle vilja släppa den principen genom att godkänna ett sådant uttalande som det föreliggande. Och då jag tror, att så icke är förhållandet, skall jag hemställa, att kammaren behagade stryka första stycket af utskottets motivering.

Herr Trygger: Jag instämmer helt och hållet med herr Clason däruti, att utskottets motivering icke är lämplig, och skulle det vara fråga om att afåta en skrifvelse från Riksdagen med åtföljande motivering, skulle jag naturligtvis med denna uppfattning alldeles bestämdt yrka den ändring, som herr Clason föreslagit. Men det är icke nu fråga om någon hemställan från utskottets sida om att vi skulle skriva till Kungl. Maj:t eller om bifall till motionen, utan det är fråga om afslag å densamma, och i dylika fall anser jag icke, att kammaren har med motiveringen att göra. Den är utskottets sak; och har utskottet motiverat dåligt, är det utskottets skam, liksom det är utskottets heder, om det har motiverat bra. För resten, här är det icke fråga om dåligt eller bra, utan om olika ståndpunkt. Jag ber sålunda att en gång för alla få fastslå såsom min uppfattning att, så snart det är fråga om afslag å en proposition eller motion, anser jag icke, att man behöfver i kammaren uppträda och särskildt motivera saken eller göra hemställan till kammaren om afslag å motiveringen i ett utskottsbetänkande.

På dessa skäl ber jag för min del få föreslå, att kammaren utan vidare måtte bifalla utskottets hemställan.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, förutom beträffande motiveringen, hvartill han ville återkomma efteråt, i afseende å föreliggande utlåtande endast yrkats, att hvad utskottet hemställt skulle bifallas.

På gjord proposition biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

I afseende å motiveringen, yttrade herr talmannen, hade yrkats, dels, af herr Clason, att utskottets yttrande skulle godkännas med den ändring, att första stycket, som började med orden »De skäl», utelämnades, dels ock att någon åtgärd i sådant afseende ej skulle vidtagas.

Vid sedermera i enlighet härmed framställda propositioner förklarades propositionen på bifall till det senare yrkandet vara med öfvervägande ja besvarad.

Om
införande
af öppen
omröstning
i Riksdagen.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 11 och 13 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 24, i anledning af väckta motioner om ändring af §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen.

I en inom Första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 16, hade herr Carl Gustaf Ekman hemställt, att »Riks-

dagen måtte såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse af §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen.

*Om
införande
af öppen
omröstning
i Riksdagen.
(Forts.)*

§ 60.

När ärendet — — — — — därom tillåtas.

Omröstningen skall ske öppet och medelst namnupprop. Befinnas i mål, där blott enkel pluralitet erfordras, de afgifna rösterna lika delade, nedlägga talmannen i en därtill afsedd rösterna en jasedel och en nejsedel, båda lika samt hvar för sig slutna och hoprullade, och afgöres då omröstningens utgång genom den sedel, som en af kammarens ledamöter på anmodan af talmannen ur rösturnan upptager.

§ 65.

När i fråga — — — — — Riksdagens beslut.

Om vid sammanräkningen af de afgifna rösterna dessa befinnas lika delade, nedlägga Andra kammarens talman i en därtill afsedd rösterna en jasedel och en nejsedel, båda lika samt hvar för sig slutna och hoprullade, och afgöres då omröstningens utgång genom den sedel, som en af Andra kammarens ledamöter på anmodan af talmannen ur rösturnan upptager.

§ 75.

Vid alla val, hvilka alltid skola ske med slutna sedlar, iakttages
— — — — — erfordras.»

I en inom Andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 108, hade herr *Ericsson* i Vallsta, med enahanda motivering, som den herr *Ekman* i sin förenämnda motion förebragt, framställt samma yrkande som denne.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda grunder hemställt, att Riksdagen måtte, med anledning af förevarande motioner, antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande

Förslag

till

ändrad lydelse af §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

§ 60.

§ 60.

När ärende skall slutligen afgöras, böra därtill hörande handlingar uppläsas, så framt någon kammarens ledamot sådant äskar. Ej må något mål, däri öfverlägg-

När ärende skall slutligen afgöras, böra därtill hörande handlingar uppläsas, så framt någon kammarens ledamot sådant äskar. Ej må något mål, däri öfverlägg-

Om
införande
af öppen
omröstning
i Riksdagen.

(Forts.)

(Nuvarande lydelse:)

ning ägt rum, till slutligt afgörande företagas, förr än kammaren på talmannens hemställan förklarar öfverläggningen slutad; börande därefter proposition framställas. Kan fråga blifva föremål för bifall eller afslag, bör talmans första proposition lyda på bifall. Om denna besvaras med nej, och anmärkningar i saken blifvit under öfverläggningen gjorda, bör den följande propositionen i enlighet med dem uppställas. Innefattar ett förslag flera delar, som ej lämpligen kunna i ett sammanhang afgöras, bör särskild proposition å hvardera delen framställas i enahanda ordning, som nu är föreskrifven. — Proposition skall alltid endast med ja eller nej besvaras, och talmannen tillkännagifve sin uppfattning af det svar, som lämnats, hvarvid skall bero, så vida ej votering begäres, hvilken då ej må vägras; en hvar i öfrigt obetaget att låta sin särskilda mening i protokollet antecknas. Ingen må försöka att beslutet genom ny öfverläggning upprifva. — Då voterats skall, bör voteringsproposition jämte tydlig kontraposition genast författas, justeras och anslås, samt omröstningen strax därefter verkställas; men ej må proposition göras, om votering skall äga rum, ej heller någon omröstning därom tillåtas.

Omröstningen skall alltid ske med tryckta och omärkta, enkla, slutna och hoprullade sedlar, och bör, till undvikande af lika röstetal för ja och nej, i mål, där blott enkel pluralitet erfordras, talmannen vid hvarje omröstning före sedlarnas uppräknning en bland dem uttaga och genast förseglad aflägga. Om vid sammanräknandet af de öfriga sedlarna rösterna befinnas lika delade, skall den förseglade sedeln öppnas och afgöra

(Förelagden lydelse:)

ning ägt rum, till slutligt afgörande företagas, förr än kammaren på talmannens hemställan förklarar öfverläggningen slutad; börande därefter proposition framställas. Kan fråga blifva föremål för bifall eller afslag, bör talmans första proposition lyda på bifall. Om denna besvaras med nej, och anmärkningar i saken blifvit under öfverläggningen gjorda, bör den följande propositionen i enlighet med dem uppställas. Innefattar ett förslag flera delar, som ej lämpligen kunna i ett sammanhang afgöras, bör särskild proposition å hvardera delen framställas i enahanda ordning, som nu är föreskrifven. — Proposition skall alltid endast med ja eller nej besvaras, och talmannen tillkännagifve sin uppfattning af det svar, som lämnats, hvarvid skall bero, så vida ej votering begäres, hvilken då ej må vägras; en hvar i öfrigt obetaget att låta sin särskilda mening i protokollet antecknas. Ingen må försöka att beslutet genom ny öfverläggning upprifva. — Då voterats skall, bör voteringsproposition jämte tydlig kontraposition genast författas, justeras och anslås, samt omröstningen strax därefter verkställas; men ej må proposition göras, om votering skall äga rum, ej heller någon omröstning därom tillåtas. Omröstningen skall ske öppet och medelst namnupprop. Befinnas i mål, där blott enkel pluralitet erfordras, de afgifna rösterna lika delade, nedlägga talmannen i en därtill afsedd rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika samt hvar för sig slutna och hoprullade, och afgöres då omröstningens utgång genom den sedel, som en af kammarens ledamöter på anmodan af talmannen ur rösturnan upptager.

(Nuvarande lydelse:)

Beslutet. Är pluralitet redan vunnen, bör den aflagda sedeln ouppbruten genast förstöras.

§ 65.

När, i fråga om statsutgifter eller beviljning, eller om reglementariska föreskrifter för riksbanken, dess inkomster och utgifter, eller om ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken, eller om riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter, kamrarna fatta stridiga beslut, som ej uppå vederbörligt utskotts förslag varda sammanjämkade, skola bägge kamrarna hvar för sig rösta om de olika beslut, hvori hvardera förut stannat; kommande den mening, som därvid erhåller de flesta ledamöters af båda kamrarna sammanräknade röster, att gälla såsom Riksdagens beslut. För att vid sådan omröstning förekomma lika antal röster, skall i Andra kammaren afläggas och förseglas en sedel, hvilken, i händelse de öfriga sammanräknade rösterna utfalla lika, öppnas och afgör frågan. Är pluralitet redan vunnen, bör den aflagda sedeln ouppbruten genast förstöras.

§ 75.

Vid alla val iakttages, att namnsedlarna, såframt de skola blifva gällande, böra vara enkla, slutna, hoprullade, omärkta och fria såväl från all tvetydighet i anseende till personernas namn, som från oriktighet i anseende till deras antal. Mellan personer, som vid val undfått lika antal röster, skiljes genom lottning, när så erfordras.

Första kammarens protokoll 1912. Nr 36.

(Föreslagen lydelse:)

Om införande af öppen omröstning i Riksdagen.
(Forts.)

§ 65.

När i fråga om statsutgifter eller beviljning, eller om reglementariska föreskrifter för riksbanken, dess inkomster och utgifter, eller om ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken, eller om riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter, kamrarna fatta stridiga beslut, som ej uppå vederbörligt utskotts förslag varda sammanjämkade, skola bägge kamrarna hvar för sig rösta om de olika beslut, hvori hvardera förut stannat; kommande den mening, som därvid erhåller de flesta ledamöters af båda kamrarna sammanräknade röster, att gälla såsom Riksdagens beslut. Om vid sammanräkningen af de afgifna rösterna dessa befinnas lika delade, nedlägga Andra kammarens talman i en därtill afsedd rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika samt hvar för sig slutna och hoprullade, och afgöres då omröstningens utgång genom den sedel, som en af Andra kammarens ledamöter på anmodan af talmannen ur rösturnan upptager.

§ 75.

Alla val skola ske med slutna sedlar, och iakttages därvid, att namnsedlarna, såframt de skola blifva gällande, böra vara enkla, hoprullade, omärkta och fria såväl från all tvetydighet i anseende till personernas namn, som från oriktighet i anseende till deras antal. Mellan personer, som vid val undfått lika antal röster, skiljes genom lottning, när så erfordras.

Om
införande
af öppen
omröstning
i Riksdagen.

(Forts.)

Reservation hade afgifvits af herrar *Trygger, Clason, Bellinder, Ekman, von Geijer, Kjellén, Jansson* i Djursåtra, *Nyström* och *For- nander*, hvilka likväl ej framlagt sin mening.

Herr von Geijer: Jag har anmält min reservation mot detta utlåtande och skall be att få säga några ord till stöd för denna min mening.

Det är en gammal fråga, som nu ligger före på kammarens bord. Det är, om jag icke missräknar mig, tjugonde gången, som ett förslag i denna riktning lagts fram till Riksdagens pröfning. Intill år 1908 var det i allmänhet enskilda motionärer, som hade framburit förslaget, men det året, 1908, framlämnades emellertid en motion, undertecknad af samtliga medlemmar af det liberala samlingspartiets förtroenderåd. Härmed fick naturligtvis frågan större vidd. Den blef af mera programartad karaktär, och de politiska synpunkterna kommo gifvetvis mera i förgrunden. Motionen pointerar också denna omständighet. Motionärerna säga där: »Enligt vår mening är den stora hufvudgrunden för den öppna omröstningen, att förhållandet mellan valmän och representant kräfvär, att den före utan all omgång och svårighet kan få reda på, huru den senare röstat i påkommande frågor. Valmannen kan då bilda sig en uppfattning af sin representant och afgöra, huruvida han vill omvälja honom till riksdagsman. Den öppna omröstningen står i ett visst naturligt samband med den offentliga kandidaturen. Med den senare afses, att kandidaten skall offentligt framlägga sina åsikter i betydelsefulla spörsmål och därvid jämväl på begäran gifva upplysning om sin ståndpunkt i frågor, som hans valmän vilja bringa på tal. Blir han då vald, så fortfar samma öppenhet emellan honom och hans valmän under hela hans riksdagsperiod, när omröstningen är öppen. Den öppna omröstningen är därför en naturlig länk i hela det moderna representationssystemet.»

Oppositionen mot förslaget förmenade sig emellertid i denna passus, som var den hufvudsakligaste i motionen, skönja en önskan att utsträcka valmännens kontrollrätt öfver riksdagsmannen. Icke ett ord nämndes om att valmännen borde anstränga sig för att bilda sig ett omdöme om huruvida riksdagsmannen visat sig kunnig och duglig som sådan, utan endast om huru han röstade. Visserligen förnekades just af hufvudtalaren för motionen, dåvarande ordföranden i det liberala samlingspartiet, att kontrollsynpunkten var hufvudsyftet. Han yttrade i debatten därom: »Huru mycket riktigare och huru mycket naturligare är det då icke, att valmännen, när de i pressen läsa om riksdagsförhandlingarna, också få tillfälle att se, huru deras egen representant röstat i den eller den frågan — icke uteslutande såsom en kontroll; ja, jag vill säga icke i första och hufvudsakliga rummet såsom en kontroll, utan i första rummet därför, att det för allmänheten är någonting intresseväckande, någonting upplysande att veta, hvar man uti en fråga, som man icke känner och som man icke kunnat sätta sig in uti, har den representant, på hvilken man vant sig att lita. Såsom kontroll synes det mig, att den öppna omröstningen endast i ett enda fall verkar, och det är, när en representant har såsom kandidat afgifvit bestämda utfästelser och löften.»

Nu blir det emellertid fråga, om talaren med dessa ord lyckats häfva misstanken, att förslaget, medvetet eller omedvetet, vore ett steg längre eller kortare mot det imperativa mandatet.

Jag vill först erinra om hvad en talare i detta ärende för åtskilliga år sedan i denna kammare framhållit, att, när folkrepresentationer och riksdagar först framträdde i Europa, allmänna uppfattningen var, att riksdagsmännen vore mandatarier, d. v. s. ombud som vore helt bundna af sina valmäns åsikter, tydligt angifna vid fullmaktens utfärdande. Personliga tycken eller känslor, eget omdöme med ett ord därför fanns icke rum. Låt vara att detta ligger långt bort i tiden. Småningom började större frihet på området göra sig gällande och slutligen framstod den modernare uppfattningen helt färdig eller att riksdagsman hade att bedöma och afgöra förekommande frågor endast efter sitt eget bästa omdöme och samvete, hvilken uppfattning vunnit uttryck i nu gällande riksdagsordning, i stadgandet att riksdagsman kan i utöfning af sin befattning icke bindas af andra föreskrifter än rikets grundlagar. Emellertid, betecknande torde vara, att år 1743, sålunda midt under frihetstiden, en epok som ej ligger så långt ifrån oss, frågan åter dyker upp. Det var den s. k. principalatstriden. Den väcktes af Stockholms borgerskap, som med all styrka häfdade, att dess riksdagsmän vore helt bundna af borgerskapets mening. Stridsfrågan drogs under Riksdagen och åstadkommer där buller och brak. Visserligen segrade den moderna uppfattningen om riksdagsmannens frihet, men som sagdt först efter strid. Historien upprepar sig, säger man, och sanning ligger nog i den satsen. Och jag undrar, om icke i dessa yttersta tider symptom gifvas, uttryckande sympati för denna uppfattning och huruvida icke den mening sticker fram att, om man skär bort öfverdrifterna i maximen om principalatmaximen, i densamma ligger ej så litet godt, en viss bundenhet beträffande vissa frågor kanske ej vore så dumt att föreskrifva. Det karakteristiska för denna uppfattning skulle vara, att det finnes någonting utom och öfver representationen, som representanterna äro skyldiga att lyda. Jag erinrar om en del nu gångbara satser, som man får höra: om folkviljan som högsta lag, folkets röst, den allmänna meningen, tidsutvecklingen och tidsandan m. fl. Jag undrar, om icke i dessa obestämda begrepp, bakom hvilka ofta dölja sig bestämda önskemål hos en viss klass af valmän, just ligger den gamla satsen, att i dessa delar skall man binda riksdagsmännen, beträffande dem får han ej följa sin egen åsikt. Nog spela dessa makter en stor roll vid den offentliga kandidaturen, och hufvudtalaren till försvar för liberala samlingspartiets motion har just pekat på att det finnes ett organiskt sammanhang mellan den offentliga kandidaturen och den öppna omröstningen. Och jag kan icke se annat, än att detta är ett steg — antingen det sker medvetet eller omedvetet — i riktning mot det imperativa mandatet.

Hvad jag nu framfört, är min egen privata mening, hvars värde det icke kan tillkomma mig att bedöma och som envar få taga som han lyster, fastän jag själf är fullt öfvertygad om dess riktighet. Men ostridigt är, att den öppna omröstningen med nödvändighet måste skärpa partibandet. Jag tror näppeligen, att äfven de ifrigaste för-

*Om
införande
af öppen
omröstning
i
Riksdagen.*
(Forts.)

Om
införande
af öppen
omröstning
i Riksdagen.
(Forts.)

svararna af förslaget kunna förneka, utan måste erkänna, att det måste blifva en konsekvens af den öppna omröstningen, som man icke kan komma ifrån. Det är en själffallen sak, som jag tycker man icke behöfver bevisa. Jag vill erinra om huru det skulle te sig en gång, om en regering, hvilken som helst, fallande under förvandlingens lag, förr eller senare känner marken gunga under fötterna och makten hota att glida från den, skall det då icke ligga i regeringens intresse att söka dölja, om det finnes en bräcka i det parti den stöder sig på. Jag förmodar, att det skall fordras stort mod hos den representant, som vet med sig, att hans uppträdande, lät vara i en ganska obetydlig fråga, kan hafva den effekten att blotta svagheten hos det regerande partiet och som kan hafva till följd regeringens störtande. Det gäller mitt parti och dess regering, då må min privata åsikt fara.

Dessa omständigheter, herr talman, hafva varit tillräckliga för mig för att för min del yrka afslag på utskottets hemställan, men medan jag har ordet, skall jag be att få göra några korta randanmärkingar med anledning af utskottets utlåtande.

På sid. 7 yttrar utskottet i andra punkten första stycket sålunda: »Ifrågavarande undantagsbestämmelse anser utskottet hafva så mycket mindre fog för sig, som den ytterst synes hvila på den för enhvar själfständig representant förödmjukande uppfattningen, att han icke skulle våga öppet fullgöra sin plikt att handla efter bästa samvete och öfvertygelse.» Jag ber att få säga, att om det är något fog för den meningen, förefaller det mig dock något konstigt, att utskottet strax härefter skrifer: »Ty lika väl som detta omröstningssätt bereder representanten tillfälle att oberoende af påtryckning följa sin egen öfvertygelse, lika väl underlättar det för honom möjligheten att låta sin röst bestämmas af mindre goda bevekelsegrunder. Redan denna omständighet, att en representant med det nuvarande omröstningssättet kan tänkas afgifva sin röst på annat sätt, än man af hans uppträdande under de föregående förhandlingarna haft anledning förvänta, synes innebära tillräckligt skäl för vidtagande af den utaf motionärerna föreslagna reformen.» Om man sätter dessa två meningar mot hvarandra, kan jag icke finna, att den sista innehåller mera aktning och förtroende för representanterna än den första.

Vidare är det framhållet — det står icke i utlåtandet, men i motionen — att efter tillkomsten af det proportionella valsättets införande har ytterligare anledning uppstått att införa öppet omröstningssätt i Riksdagen. Jag kan för min del icke finna något organiskt sammanhang mellan det proportionella valsystemet och den öppna omröstningen såsom sådan. Men jag vill begagna tillfället framhålla, att det icke är så liten öfverdrift i den satsen, att det proportionella valsystemet skulle enbart vara anledningen till den partibildning, som uppstått. Jag kan icke finna, att det bär skulden för det. Jag minns, att så tidigt som år 1899, då jag var med om en valkampanj, framställdes såsom villkor för understödjande af en kandidatur, att man förband sig inträda i det liberala samlingspartiet.

Neka vill jag visst icke att efter proportionalismens genomförande partierna träda fram med skarpare gränser. Detta beror dock ej minst därpå, att först vid den tiden men ej på grund af det nya systemet

partibildningen gick öfver hela linjen, i det först då kan talas om en organiserad höger, vänsterpartierna voro sedan ganska länge fullt färdiga. Härigenom blef gifvetvis motsatsförhållandet tydligare.

Nu hafva såväl motionärerna som utskottet pekat på utlandets i lagstiftningar och framhållit, att Sverige skulle vara det enda land, som icke skulle hafva öppen omröstning. Häraf drages den slutsatsen, att den öppna omröstningen skulle vara någonting godt, som vårt land borde acceptera, då den finnes öfverallt utom där. Detta återstår emellertid att bevisa. Vi veta icke hvad utlandet tänker i den delen. Det ligger inom möjlighetens område att, om de kunde, de skulle vilja förändra detta, men det torde vara ganska svårt.

Med anledning af den af herr Staafl och hans medmotionärer uttalade åsikten, som också upprepas af utskottet, att valmännen kunna äga berättigadt intresse att få höra riksdagsmannens åsikter och få reda på huru han röstat, vill jag säga, att jag ingalunda förnekar, att ett dylikt intresse kan föreligga, men förmenar, att det kan tillgodoses utan öppen omröstning. Hvarje dylik önskan, spontant framkommen hos valmännen, kunna de få tillfredsställd genom att fråga sin riksdagsman. En dylik fråga bör gifvetvis besvaras och själf har jag aldrig tvekat att vid de jämförelsevis få gånger, då sådan fråga framställdts till mig, beredvilligt svara. Motionärerna peka dessutom själfva på den offentliga kandidaturen. Med denna afses ju, enligt deras egna ord, att riksdagsmannen därvid bör lämna upplysning om sin ståndpunkt. Finge valmännen vara i fred, skulle de säkerligen nöja sig med dessa utvägar, men det finnes själftagna ombud för valmännen, ej minst pressen, och dessas nyfikenhet kanske ej kan blifva tillräckligt tillgodosedd genom nuvarande bestämmelser, men någon anledning att gå detta intresse till mötes föreligger enligt min mening icke. Med anledning af hvad jag anfört ber jag få yrka afslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Den föregående ärade talaren antydde, att det är ett gammalt, många gånger behandladt spörsmål, som jag genom den nu föreliggande motionen fört fram till behandling. Mängden af reservanter från särskildt denna kammare ådagalägger emellertid, att den ifrågasatta reformen trots sin ålder fortfarande möter ett starkt motstånd. Och jag vill redan från början erkänna, att motståndarna uppträda med en viss påtaglig konsekvens. Reservanterna hafva nämligen funnit sig icke böra med ett enda skrivvet ord framlägga ett samladt och auktoritativt skäl för sin ståndpunkt. Reservanterna förmena tydligen, att till och med motiven för afslagsyrkandet göra sig bättre, om de få verka slutna, än om de frambäras öppet och göras till föremål för kritik.

Det erinrar mig om ett par meddelanden, som lämnades i Riksdagen vid det nuvarande riksdagsskicket början under behandlingen af liknande frågor. Vid 1867 års riksdag uttalade en min namne, Johan Jakob Ekman, vid behandlingen af frågan om öppen omröstning inom utskottet, att de flesta ledamöterna i konstitutionsutskottet talat för bifall, men vid den därpå följande slutna omröstningen röstade flertalet för afslag. Och vid 1873 års riksdag meddelade herr Ehren-

*Om
införande
af öppen
omröstning
i Riksdagen.*
(Forts.)

borg, som var anhängare till öppen omröstning, att då han var närvarande i utskottet, fanns det majoritet för bifall till förslaget om den öppna omröstningen, men så måste han för en stund aflägsna sig, och då hade man skyndat sig att fatta ett afstyrkande beslut.

Går man nu igenom diskussionerna i förevarande ärende, så skall man finna, att hittills hafva till förmån för den öppna voteringen framförts tre hufvudskäl. Dessa hafva varit:

att den öppna omröstningen höjer och stärker karaktären hos de röstande och medelbart den svenska nationalkaraktären. En så stor folkpsykolog som Blanche yttrar: »att rösta öppet, det är att höja nationalkaraktären, att rösta slutet, det är att fördärfva den»; detta ansåg han vara så uppenbart, att man ej behöfde spilla många ord på den saken.

Det andra hufvudskälet är:

att valmännen få tillfälle att följa sina representanters verksamhet,

och det tredje är:

att den öppna omröstningen manar representanterna till ett mera noggrant studium af de föreliggande frågorna och till ett på sakskalet grundadt personligt positionstagande till dessa.

Därtill kommer ju den rent tekniska fördelen af tidsvinst för riksdagsarbetet. Riksdagsmannen behöfver icke genom särskilda yttranden eller instämmanden markera sin ståndpunkt, enär denna framgår af röstningen.

Hufvudinvändningen mot den öppna omröstningen är ju, att den skapar och stärker partivång och hindrar mindre själfständiga representanter att rösta, såsom de själfva kanske helst önskade. Jag skall senare återkomma till denna hufvudinvändning. Jag vill emellertid först säga, att jag knappast hade väckt denna motion, om jag icke hållit före, att vår parlamentariska utveckling i hög grad förstärkt skälen för den öppna omröstningens införande. Denna utveckling har såsom känt gifvit oss den offentliga kandidaturen och det proportionella valsättet. Och jag menar, att den öppna omröstningen är en ofrånkomlig konsekvens till denna utvecklings gång. Den har ju oblidkeligen gjort slut på det tidigare förhållandet, att en person valdes för riksdagsuppdraget, enbart därför att han i öfrigt inom sin bygd framträdde såsom en för allmänna angelägenhetens handhafvande lämplig person. Man må beklaga det eller icke, men det är nästan uteslutande, kan man säga, såsom bärare för en särskild politisk uppfattning och vissa allmänna idéer, som persongranskningen vid valen företages, och då bör, synes mig, därpå följa, att den valda representantens viktigaste politiska handlingar utföras i dagens ljus.

I hvilken mån är då talet om partiförtryck och partivång befogadt? Ja, man skulle ju kunna tänka sig, att sådant kan förekomma i två fall: vid *mindre frågor* och *större frågor*. I afseende på mindre frågor, i praktiska frågor, vill jag göra gällande, att äfven om en representant i dessa kommer till annat resultat, än han exempelvis förut intagit, och han bjuder skäl för den förändrade ståndpunkten, så inverkar det icke i någon mån på förhållandet till hans valmän eller på förtroendet för honom såsom representant. I det afseendet kan jag

således icke finna, att man med skäl kan tala om att den öppna omröstningen behöfver skapa partitvång.

I fråga om stora, politiskt afgörande spörsmål, där kan jag medgifva, att i vissa fall ett sådant tvång kan tänkas förekomma. Men äro riksdagsmännen nu bättre skyddade däremot? Ja, men endast då, när riksdagsmannen röstar i strid mot sina programförklaringar eller i strid mot sina meningsfränders åsikt samt försöker dölja detta. Om icke det sista är fallet, förefaller det mig, att han står i precis samma position, vare sig omröstningen är öppen eller sluten. Men om han röstar mot tidigare uttalanden och mot hvad man allmänt tror om honom och fördöljer det, är det då ett förhållande, som det kan vara lämpligt bevara genom användande fortfarande af det slutna omröstningssättet? Och kan det vara riktigt att, såsom högerns hufvudorgan i ett uttalande om den saken i dag gör, peka på den omständigheten, att säkerligen ett antal af Riksdagens beslut under senare år icke skulle hafva blifvit fattade, om det öppna omröstningssättet funnits? Jag kan verkligen icke finna, att den argumenteringen låter sig försvaras, då den hvilat endast på en sådan förutsättning, som den af mig här angifna.

Ytterligare ber jag att få framhålla, att vår propositionsordning här i landet med kontrapositionens antagande också synes mig vara ett starkt skäl för den öppna omröstningen. Denna propositionsordning är uppenbarligen ett manöverfält för egendomliga röstningar i de förberedande vöteringarna. Därigenom kunna ofta riksdagsmännen vid den slutliga omröstningen försättas i en underlig ställning, och det synes jämväl ur den synpunkten vara af stort intresse, att i fråga om de förberedande vöteringarna de olika partiernas och representanternas vota blifva öppet angifna.

Slutligen vill jag säga, att hänsynen till den lagbundna utvecklingen synes mig påkalla en ändring, på sätt motionen och utskottets utlåtande angifva. Parlamentarismen själf är för närvarande utsatt för kritik. Jag tänker då icke bara på den kritik, som tagit sig form i agitation hos de undre folklagren mot lagstiftning i allmänhet. Jag tänker mera på det faktum, att många af de bästa medborgarna tillkännagifva en viss motvilja för lagstiftningsarbetet. Lagstiftarna framstå för dem icke såsom samhällsbyggare och samhällsvårdare, utan ofta såsom representanter för egen nytta och personliga beräkningar. Och målsmän för sådana arbete gärna i skymningen. Jag fruktar, att det slutna omröstningssättet i viss mån bidrager till att dylika omdömen spridas i vida kretsar, och jag tror, att det är ett allmänt intresse, att icke det omdömet får vidare spridning.

Nu sade den första ärade talaren, såvidt jag fattade hans hufvudinvändning riktigt: huru skall icke en regering, som befinner sig på glid, anstränga sig för att dölja en rämna i partisammanhållningen ibland sina anhängare, om den öppna omröstningen förefunnits? Därpå vill jag svara, att ansträngningar från en regering i den situationen komma att göras i hvarje fall, oberoende af huruvida omröstningssättet är slutet eller icke, och jag kan icke finna, att omröstningssättet kan i någon mån påverka förhållandet vid ett sådant tillfälle.

Då jag sålunda tror, att det gifves mycket goda skäl för bifall

Om
inforande
af öppen
omröstning
i Riksdagen.
(Forts.)

*Om
införande
af öppen
omröstning
i Riksdagen.*
(Forts.)

till konstitutionsutskottets hemställan, tillåter jag mig yrka bifall till densamma.

Herr Wavrinsky: Till de skäl, motionären anført för motionen, skall jag be att få lägga ett par.

De, som genomläst utskottets motivering, hafva funnit, att man i England, Nederländerna, Förenta Staterna, Norge, Danmark, Tyskland, Preussen, Belgien och Schweiz vid voteringar inom representationerna röstar öppet. Ett undantag utgör Österrike, där det i regeln användas öppen votering med namnupprop, men där också finnes sluten votering, ehuru, till skillnad från hvad som äger rum i vår riksdag — jag höll på att säga, så snart en röst »ur hopen» begärt det, utan tillkännagifvande, från hvilken ledamot en sådan begäran kommer, kammaren i Österrike genom samfällid omröstning beslutar, om sådan omröstning skall äga rum. Denna omständighet må väl betyda rätt mycket för dem, som mena att förhållandena äro ungefär desamma i alla dessa länder, och att svenska Riksdagens representanter kunna minst jämnställas med deras i afseende på själfständighet.

Herr von Geijer sökte bagatellisera denna omständighet därmed, att vi icke veta, huruvida man icke i förenämnda länder gärna skulle vilja ändra detta förhållande, om de kunnat det. Denna herr von Geijers uppfattning skulle möjligen kunna bero därpå, att det i Sverige är så svårt att få ändring till stånd, men det må väl ändå undras, om i alla dessa länder svårigheten är så stor, eller om man icke lätt skulle kunna få ändring, om man blott ville hafva en sådan.

Till detta vill jag lägga en iakttagelse, som jag icke minnes att jag hört framföras under min riksdagsmannatid, nämligen att vi hafva exempel att peka på här i Sverige. I stadsfullmäktige röstar man öppet — jag tror att så sker öfverallt — men de ärenden, som behandlas af stadsfullmäktige, äro väl icke mindre viktiga, ej heller äro de representanter, som där rösta, mindre själfständiga, och jag har icke hört att olägenheter följa däraf.

Till hvad herr Ekman anført har jag velat lägga dessa skäl; jag tror, att utskottet väl motiverat sin framställning och ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Herr Ekman, Karl Johan: Då motionären hade ordet, gaf han åtminstone det erkännandet åt reservanterna, att de varit konsekventa. Det är tråkigt att jag ej kan gifva samma erkännande åt motionären och utskottet. Motionären har liksom utskottet yrkat, att man skulle införa öppen omröstning i Riksdagen. Men om man ser närmare på förslaget, finner man, att likväl, enligt § 75, alla väl fortfarande skolaske med slutna sedlar. Om nu verkligen såsom konsekvens af förhandlingarnas offentlighet skulle följa, att man i alla sakfrågor bör rösta öppet, skulle det väl också vara en gifven konsekvens, att alla väl böra ske genom öppen omröstning. Jag måste säga, att jag finner förslaget i denna del inkonsekvent. Och jag finner detta så mycket anmärkningsvärdare då jag tänker på, huru här i Riksdagen detta år talats mycket vackra ord om valhemlighetens bevarande. Jag undrar, om icke den tanke, som ligger till grund för detta myckna tal om

valhemlighetens bevarande, är just densamma som utskottet på sid. 20 uttalar, där utskottet säger, att »utskottet icke vill bestrida, att den slutna omröstningen någon gång kan göra det lättare för representanten att själfständigt fatta sitt beslut». Utskottet säger sedermera, att det för enhver själfständig representant skulle vara förödmjukande, om man hade den uppfattningen, att han icke vågade öppet fullgöra sin plikt att handla efter bästa samvete och öfvertygelse. Men då det icke kan antagas, att det ligger något förödmjukande uti att förrätta val med slutna sedlar, kan jag icke förstå, att det skulle ligga något mera förnedrande i den slutna omröstningen, då den gäller andra frågor. Jag tror, att hela detta utskottets resonemang sväfvar något i luften.

*Om
införande
af öppen
omröstning
i
Riksdagen.*
(Forts.)

Exemplen från utlandet, som af utskottet åberopas, kunna icke hos oss tillämpas. Förhållandena i vår representation äro icke utan vidare jämförliga med dem på andra ställen.

Tydligt är, att genom den öppna omröstningens införande skulle man blotta hvarje liten skiljaktighet mellan partiet i det stora hela och mindre grupper inom detsamma, hvilka kanske i vissa speciella sårfrågor gå sina egna vägar. Visserligen måste inom ett stort parti beredas utrymme för sådana afvikelser, men det kan icke under våra närvarande förhållanden, då omröstningen är slut, framträda med den offentlighet eller väcka det uppseende, som det skulle göra, ifall voteringen vore öppen. Vid öppen omröstning kan det hända, att skiljaktigheter i mindre frågor genom den offentlighet de få blåsas upp och blifva så stora, att därigenom den politiska sammanhållningen äfventyras. Motionären framhåller på sid. 2, att det är efter vissa stora politiska hufvudlinjer som valmansgrupperna numera sammanhållas och utse representanter. Men genom införande af öppen omröstning äfventyras denna gruppering kring de stora frågorna.

Jag vill härtill blott lägga ett par ord om det andra af de hufvudskäl, motionären och utskottet anfört, nämligen det, att valmännen kunde hafva befogade anspråk på att i detalj följa och kontrollera riksdagsmännens verksamhet. Jag tror, att detta skäl stämmer illa öfverens med motionärens uttalande om de stora politiska hufvudlinjerna såsom bestämmande för representanternas utseende, ty det inbjuder till ett bedömande af representanterna alltför mycket efter små synpunkter.

Det kan till och med hända, att en representant finner sig föranlåten att i frågor, som äro af väsentlig betydelse för partiets ställning, rösta emot detsamma af det skäl, att han önskar frågans fall för att vinna så mycket mera, då frågan kommer igen. Sådant kan mycket lätt gifva anledning till missuppfattning och blifva orsaken till obefogad agitation mot representanten.

För öfrigt nämnde motionären i sitt anförande, att den offentliga kandidaturen skulle fordra såsom en konsekvens den öppna omröstningen. Det är nog icke så, utan det är det imperativa mandatet, som möjligen kan sägas såsom konsekvens fordra sådan omröstning. Men vi hafva icke i vår representation något imperativt mandat, och då den öppna omröstningens införande, såsom herr von Geijer påpekade, ovillkorligen skulle utgöra ett steg mot detta imperativa mandat,

*Om
införande
af öppen
omröstning
i Riksdagen.*
(Forts.)

anser jag att man icke bör inlåta sig på ett sådant steg. För öfrigt hänvisar jag till herr von Geijers anförande och yrkar liksom han afslag på utskottets hemställan.

Herr Klefbeck: Jag skall icke göra kammaren stor sorg, ty jag skall vara mycket kort; det är blott ett par anmärkningar till den siste ärade talarens anförande, som jag skall lämna.

Han gjorde gällande, att det vore inkonsekvens mellan yrkandet här på öppen omröstning och det förslag, som för en tid sedan var före att vid landstingsmannaval till valhemlighetens bevarande rösterna skulle afgifvas i slutna kuvert. Jag får då påpeka, att det är en väsentlig skillnad mellan dessa båda fall, ty införandet af slutna kuvert vid landstingsmannaval afsåg att skydda sådana personer, som för sitt lifsuppehälle vore beroende af en arbetsgifvare eller någon annan person, till hvilken de stode i något förhållande. Det skulle kunna tänkas att en väljare, som icke röstade till dennes behag, kunde gå miste om sin anställning eller gå miste om andra fördelar. Här återigen, om en representant afgifver sin röst på ett sätt, som icke motsvarar valmännens önskan, riskerar han ju intet annat än i värsta fall att gå förlustig sin plats i kammaren, hvilket ju kan vara ganska ledsam samt i och för sig men icke har något egentligt inflytande på hans förmåga att förskaffa uppehälle för sig och sin familj.

Vidare anförde den siste ärade talaren, att genom öppen omröstning partiernas sammanhållning kring de stora frågorna skulle äfventyras. Den erfarenhet vi vunnit inom Stockholms stadsfullmäktige jäfvar alldeles bestämdt ett sådant påstående. Den grupp, jag har äran tillhöra, beskylls ju för att gentemot sina medlemmar utöfva ett oerhördt skarpt tvång, men jag kan hänvisa till protokollen för hvilket års förhandlingar inom fullmäktige som helst, och dessa bevisa, att vårt parti i de stora frågorna stått där som en man och att sammanhållningen aldrig brustit. Men det hör till regeln, att i mindre frågor man går fram på olika linjer, och vi hafva från våra valmäns sida icke rönt det minsta obehagliga inflytande af ett sådant förfarande.

Då det för öfrigt synes mig öfverensstämma med den ärlighet och det mod, som bör tillkomma hvarje representant, att öppet tillkännagifva sin mening i det ena och andra fallet, följer däraf, att jag för min del är en varm vän af föreliggande förslag. Jag är viss på, att vi i dessa stycken, liksom inom stadsfullmäktige, skola göra den erfarenheten, att en ärligt uttalad och motiverad mening vinner fullständigt gehör hos kommittenterna, äfven om den icke öfverensstämmer med en hos den stora mängden rådande uppfattning.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Hvad den ärade talaren på jönköpingsbanken påpekade föranleder endast en anmärkning från min sida. Han förmenade, att vi gjort oss skyldiga till inkonsekvens, då vi påyrkat öppen omröstning i riksdagen, men samtidigt vilja bevara valhemligheten. Jag får därom säga, att, såvidt jag förstår, ligger häri icke någon inkonsekvens; de båda fallen äro icke med hvarandra jämförliga. I det ena gäller det de valda representanternas votum, i

det andra den enskilde valmannens rätt att okvald få rösta på den, han anser närmast representera sin egen uppfattning. Dessa båda situationer äro så skiljaktiga från hvarandra, att en jämförelse synes mig icke kunna göras. Vid val inom Riksdagen, hvarom han också i talade, är det ju så, att i valakten ingår ett moment af personligt bedömande, ett bedömande sålunda af personliga kvalifikationer, som gör att man ur denna synpunkt önskar använda sluten omröstning; ett skäl, som eljest icke föreligger. Jag kan därför icke finna annat, än att det är fullt sammanhang i vår uppfattning af dessa båda fall, och jag hemställer fortfarande om bifall till utskottets förslag.

*Om
införande
af öppen
omröstning
Riksdagen.*
(Forts.)

Herr Hellberg: Jag är i allt väsentligt förekommen af de båda föregående talarna och man har uppmanat mig att icke mycket förlänga debatten — ty det skulle kanske hafva till följd, att man kanske icke blefve så benägen för motionen, som man är i denna stund, och jag skall därför inskränka mig till det allra minsta möjliga.

Då jag begärde ordet, var det egentligen frågan om valen, som föranledde mig därtill, men jag skall till besvarande upptaga en annan fråga, som herr Ekman från Jönköping bragte på tal, nämligen att öppen omröstning kan hafva den verkan, att en representant missuppfattas af sina valmän. Jag förstår icke riktigt hur det skulle gå till; förutsättningen vore, att när man röstat öppet, skulle man i stället hålla mun efteråt. I allmänhet har man haft den erfarenheten att en person, hvars votum väckt uppmärksamhet, gifvit tillkänna anledningen till att han röstat på det eller det sättet.

Jag måste säga, att ju mer jag tänker mig in i denna fråga, desto mera blir det uppenbart, att icke sådana konsekvenser, som man utmålade, kunnat inträffa.

Hvad först angår de icke partiskiljande, mindre väsentliga frågorna, tror jag, att en representant lika väl efter den öppna omröstningens införande som förut skulle af sina valmän tillerkännas full frihet att handla efter sin öfvertygelse.

Hvad angår de partiskiljande frågorna, så hafva vi redan nu näppeligen sluten omröstning, så snart frågan är af större vikt. Jag erinrar om tidningarnas långa listor, utvisande, hur de olika partiernas representanter antagas hafva röstat — kanske finnas 3, 4 å 5 stycken, i fråga om hvilka man är osäker. Är det något lyckligt, att en person misstänkes för att hafva röstat så eller så? Är det icke då bättre att få klarhet för alla?

Nu säger man, att den öppna omröstningens införande skulle inverka på själfständigheten hos de röstande, och jag vill icke bestrida att det finnes personer, som i vissa fall skulle rösta på annat sätt vid öppen omröstning, än de skulle göra vid sluten. Men jag frågar herrarna: Är det en fördel att hafva det ordnad på sådant sätt? Är det någon fördel, att personer, som äro så feqa, att de icke töras stå för sin mening öppet, kunna följa den i hemlighet? — tala på ett sätt, men rösta på ett annat? Är det bra att hafva en metod, som skyddar fegheten i sådana fall? När det gäller en partiskiljande fråga, betyder det icke annat än att vi hafva ett omröstningssätt, som gifver representanterna möjlighet att svika sitt program, svika de löften, som de afgifvit åt sina valmän, utan att bli upptäckta. Är det en

*Om
införande
af öppen
omröstning
i Riksdagen.*
(Forts.)

fördel? Jag kan icke inse, att det är det. Hvad angår partiinpi-
ningen i riksdagen, som den förste ärade talaren vidrörde, så tror jag,
att den är lika stor och lika ofta förekommande, vare sig man röstar
öppet eller slutet. Det betyder icke något härvidlag. Så mycket känna
nog herrarna förhållandena inom partierna, att de olika medlemmarnas
ståndpunkter bli bekanta. Är det en, som sviker, kan det aldrig
döljas; det kommer alltid fram.

Jag tror, att hufvudskälet för den öppna omröstningens införande
är, att den kommer att verka höjande på nationens karaktär och vara
till gagn för både representanter och kommittenter. Representanterna
få vänja sig vid att stå för sin mening — i förbigående sagdt får jag
ärligen bekänna, att jag själf i små frågor, ifall omröstningen varit
öppen, skulle ägnat en grundligare pröfning åt dem, än jag nu gör,
när omröstningen är slutet; detta är en uppriktig syndabekännelse,
som jag tror, att många med mig skulle kunna göra, åtminstone tyckte
jag mig finna det i går vid de gemensamma voteringarna. Hvad vidare
kommittenterna beträffar, måste de uppfostras till att medgifva sina
representanter den handlingsfrihet, som en själfständig människa måste
kräfvä. De måste vänja sig vid att i mindre centrala, mera periferiska
frågor riksdagsmännen tillerkännes en viss handlingsfrihet och nöja sig
med att de äro bundna i de stora frågorna. Detta är en obetingad
vinst, och öfverhufvud taget blir den öppna omröstningens införande
det bästa medlet att komma ifrån ett långt drivvet partityranni, som
annars nog främjas af det proportionella valsättet.

Herr Steffen: Herr talman! Tvenne talare, herr von Geijer och
herr Ekman från Jönköping, hafva gifvit uttryck åt den meningen,
att införandet af öppen omröstning skulle vara ett steg i riktning
mot det imperativa mandatet. Om detta vore fallet, och jag vore öfver-
tygad därom, skulle jag vara bestämd motståndare till öppen omröst-
ning, då jag anser det imperativa mandatet vara en osund och i grun-
den odemokratisk institution. Enligt min öfvertygelse förhåller det
sig emellertid på rakt motsatta sättet. Öppen omröstning skulle med
nödvändighet framtvinga större själfständighet och klarhet nti upp-
fattningar och handlingssätt bland folkets representanter. Detta där-
för att de vid alla tillfällen vore nödsakade att med sina namn under-
skrifva sina vota. Ansvaret blefve då ett ofrånkomligt, direkt och
personligt ansvar.

Det andra stora kraf, som här föreligger, är, att väljarna skola
få möjlighet att noga iakttaga, huru deras representanter rösta och
handla i folkrepresentationen. Jag kan icke se annat, än att den
öppna omröstningen är ett nödvändigt medel för att åt väljarna gifva
den nödiga kontrollen öfver de valda. Det är valmännens klara rätt
att noga känna, huru deras ombud bete sig, så att de slutligen kunna
bilda sig ett rättvist omdöme om dem på grundvalen af en sådan full-
ständig kännedom.

Det vore väl att alltför lågt uppskatta karaktären hos de män,
som folket utsett till sina representanter, om man antog, att de icke
skulle vara rakryggade nog att tåla vid den öppna omröstningen —
d. v. s. att stå för sin personliga öfvertygelse, när den belyses genom
den öppna omröstningen. För öfrigt torde det vara bekant, att i de

många länder, där öppen omröstning är införd i representationen, finnes icke det imperativa mandatet och icke heller någon tendens i riktning mot detsamma. Skulle vi svenskar då nödgas anse oss vara så egendomligt beskaffade, att vi måste hafva ett särskildt »skydd» emot det imperativa mandatet eller mot tendenser i denna riktning i form af den slutna omröstningen, ett skydd, som andra folk icke anse sig behöfva? Jag tror icke att vi hafva anledning att bedöma den svenska nationalkaraktären på sådant sätt.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Endast några få ord.

Den ärade representanten på värmlandsbänken ville göra troligt, att med sluten omröstning vore ett särskildt tillfälle för fegheten att göra sig gällande, ty vid sluten omröstning följde man ofta icke sina kommittenters eller sitt partis uttalade mening, utan man följde sin egen öfvertygelse, äfven där den komme i strid däremot. För min del sätter jag visst icke något värde på feghet, men jag kan icke finna att den feghet, som skulle bestå däruti att man icke vågar omtala att man har en viss öfvertygelse och följer densamma, skulle vara sämre än den feghet, som vid öppen omröstning tager sig det uttrycket, att man sviker sin öfvertygelse och röstar med partiet. Jag tycker, att fegheten är lika beklaglig i båda fallen.

Sedan sade herr Hellberg, att med öppen omröstning skulle man ägna de smärre frågorna en mera ingående behandling än hvad man nu anser sig behöfva, då det är sluten omröstning. Ja, det vore nog bra om man kunde ägna de små frågorna en mera ingående behandling, men jag fruktar att om vi skulle göra det för närvarande, skulle vi få sitta här hela året, ty vi hinna ju knappt ägna någon fråga en ingående pröfning. Åtminstone sedan maj månads ingång har detta varit omöjligt. Om man skulle försöka att ägna några frågor ett mera ingående studium, så vore det väl viktigare, att vi kunde ägna de större frågorna denna mera ingående pröfning. Men enligt herr Hellbergs utgångspunkt skulle man ju vara bunden i dessa redan på förhand, nämligen af sina kommittenter, och den ståndpunkt, som man intagit innan man sett den utredning, som kunde förekomma, var ju enligt honom den bästa. Vid den slutna omröstningen åter har man enligt min mening den fördelen att, när man haft ett uttalande förut utan att ha sett någon utredning, kan man, sedan man bättre satt sig in i frågan, utan att ge anledning till skrik och väsen gå ifrån sin förra ståndpunkt och intaga den ståndpunkt, som ens vunna öfvertygelse dikterar.

Herr Hellberg sade slutligen att vår nationalkaraktär skulle blifva mycket bättre, om vi hade öppen omröstning. Ja, jag vet icke hur det kan vara med nationalkaraktären i de länder, där det finnes öppen omröstning, men om herr Hellberg ville påstå, att den svenska nationalkaraktären är sämre än t. ex. i Frankrike och i Spanien — jag förmodar att det existerar öppen omröstning äfven i sistnämnda land — tror jag verkligen att han misstagit sig. Snarare skulle jag vilja hålla före, att vår representation, möjligen med någon orätt men i allt fall

Om
införande
af öppen
omröstning
i Riksdagen.

(Forts.)

Om
införande
af öppen
omröstning
i Riksdagen.
(Forts.)

faktiskt hos folket åtnjutit större aktning än representationerna i åtskilliga andra länder med öppen omröstning.

Jag ber att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Hellberg: Herr Trygger är en mästare att kunna tolka hvad man sagt, det får jag då säga. Om jag nu skulle börja med hans sista yttrande, om nationalkaraktären, så ser jag nästan på herr Tryggers min att han själf icke tager den där saken på rena allvaret, och det faller väl också ingen människa in att tro på att af denna lilla obetydliga omständighet någonting så stort och kompliceradt som själfva nationalkaraktären skulle kunna vara beroende. Det är väl hundra faktorer, som i gångna tider bestämt och ännu alltjämt bestämma den. Jag har förmenat i all blygsambhet, att det kunde vara ett litet bidrag till stärkande af vår nationalkaraktär, och något mera har jag aldrig sagt.

Hvad sedan fegheten beträffar, som jag nämnde om och som herr Trygger icke håller på såsom något nationalkaraktäristiskt drag, så kommer det egentligen an på huru fegheten kommer att framstå. Jag kan ju följa partipiskan eller min egen öfvertygelse, och man kan fråga: är den ena fegheten värre än den andra? Skillnaden är att om jag följer partipiskan står jag i alla fall öppet för min mening, men om jag följer min egen öfvertygelse, sedan jag offentligen framhållit att jag intager en annan ståndpunkt, så seglar jag under falsk flagg. Man tror att jag har röstat i öfverensstämmelse med hvad jag har sagt, men jag har alltjämt fördolt min s. k. öfvertygelse under den slutna sedeln. Detta tycker jag är ömkligt. Har man ändrat öfvertygelse, så skall man säga ifrån det och stå för det. Det tycker jag hör till en god nationalkaraktär.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framstälts, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som afslår hvad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 29 och den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 54.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 11 och 13 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 25, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt för landsting att själf utse ordförande. *Om rätt för landsting att utse sin ordförande.*

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 180, hade herr *Säfstrand* hemställt, »att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i kungl. förordningen den 21 mars 1862 om landsting, att landstinget själf får välja sin ordförande».

Utskottet hade i detta utlåtande på anförda skäl hemställt, att herr *Säfstrands* ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits af herr *Larsson* i Västerås — med instämmande af herrar *Wavrinsky*, *Branting* och *Waldén* — som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i förordningen om landsting, att landstinget får själf välja sin ordförande.

Herr *Wavrinsky*: Vid detta utskottsutlåtande har herr *Larsson* i Västerås fogat en reservation, i hvilken jag instämt. Jag vill blott i största korthet säga, att det är utaf principiella skäl man ansett att ett landsting bör vara oförhindradt utse sin ordförande. Häremot invänder utskottet, att det är »ett oafvisligt kraf, att ordföranden äger tillfälle att före landstingets sammanträde, i den mån det kan ske, bereda de ärenden, som äro afsedda att föreläggas landstinget». Ja, det medgifver jag gärna, men jag ser intet hinder därför, om landstinget väljer sin ordförande, då denne kommer att bibehålla sin befattning såsom tingets ordförande till nästa lagtima sammankomst och väl också i regeln återväljes. Af dessa skäl anhåller jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Mannheimer*: Då jag anslutit mig till utskottet uppfattning, skall jag be att få med några få ord redogöra för skälen därtill.

För min del gillar jag afgjordt principen om den kommunala själfmyndighetens utvidgande till att omfatta äfven detta område, och det är alltså icke af principiella betänkligheter, utan det är tvärtom *trots* de principiella synpunkterna, som jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan. Det kan nämligen icke förnekas, att den föreslagna rätten för landsting att själf utse sin ordförande skulle, på sätt i utlåtandet framhålles, medföra åtskilliga praktiska olägenheter. Det sätt, hvarpå Kungl. Maj:t hittills i regel utöfvat denna sin befogenhet, har icke föranledt någon anmärkning och det finnes all anledning antaga, att detta äfven för framtiden skall blifva fallet. Jag anhåller alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af kammarens för-

handlingar, att beträffande föreliggande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Larsson i Västerås vid utlåtandet afgifna reservationen.

Härefter gjordes propositioner enligt dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af konstitutionsutskottets den 11 och 13 innevarande maj bordlagda utlåtanden:

nr 26, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om viss ändring i gällande lagstiftning angående förvärfvande och förlust af medborgarrätt, samt

nr 27, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ersättning åt kommunala förtroendemän,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt

Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 11 och 13 i denna månad bordlagda utlåtande nr 28, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om obligatoriskt utöfvande af rösträtten vid val till Riksdagens Andra kammare samt till landsting.

Till konstitutionsutskottets behandling hade hänvisats från Första kammaren motionen nr 94, af herr *Kjellén*, samt från Andra kammaren motionerna nr 8, af herr *Räf*, och nr 271, af herrar *Nydal* och *Ödman*, samtliga motionerna afseende den politiska rösträttens utveckling till röstplikt och herr *Räfs* motion därjämte röstplikt vid val af landstingsmän.

I motionen nr 94 i Första kammaren hade herr *Kjellén* hemställt, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t i sammanhang med behandlingen af Riksdagens skrifvelse nr 137 af år 1908 låta utreda frågan, huruvida och under hvilka villkor rösträttens utöfning vid valen till Riksdagens Andra kammare må kunna göras obligatorisk för alla röstberättigade, samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning eventuellt kan gifva anledning.»

I motionen nr 271 i Andra kammaren hade herrar *Nydal* och *Ödman* under åberopande af herr *Kjelléns* ofvannämnda motion, gjort enahanda hemställan som herr *Kjellén*.

I motionen nr 8 i Andra kammaren hade herr *Räf* hemställt, »det Riksdagen behagade besluta hemställa till Kungl. Maj:t att

Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan lagändring, att de, som äga rösträtt vid val till riksdagsmän eller landstingsmän, äfven i största möjliga utsträckning må tilldelas röstplikt.»

Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anförda skäl hemställt,

1:o) att herr Kjelléns samt herrar Nydals och Ödmans ifrågavarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

2:o) att herr Räfs ifrågavarande motion ej heller måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade afgifvits

af herrar *Clason, von Geijer och Fornander* i fråga om motive-
ringen;

af herrar *Bellinder och K. J. Ekman*, hvilka, utan att redan nu vilja intaga bestämd ståndpunkt till frågan om införande af politisk röstplikt, likväl ansett, att utskottet bort tillstyrka det af herr Kjellén framställda yrkandet om utredning af frågan; samt

af herr *Kjellén*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, med bifall till hans samt herrar Nydals och Ödmans ifrågavarande motioner, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t i sammanhang med behandlingen af Riksdagens skrifvelse nr 137 af år 1908 låta utreda frågan, huruvida och under hvilka villkor rösträttens utöfnings vid valen till Riksdagens Andra kammare kunde göras obligatorisk för alla röstberättigade, samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning eventuellt kunde gifva anledning.

Herr Kjellén: Om man skall betrakta detta utskottsbetänkande såsom produkten af min digra motion i ämnet — hvilken tyvärr icke kunnat bifogas — kan man kanske i betraktande af de yttre proportionerna få säga, att här föreligger ett af de icke ovanliga fall, då ett berg föder en råtta! Det kan ju icke heller förundra, om jag här gör ett försök att störa den rättans glada dans på kammarens bord. Man måste naturligtvis antaga, att utskottsutlåtandets innehåll skall stå i omvänt förhållande till dess omfång, d. v. s. att de få raderna skola vara desto mera rika på vägande skäl. Jag skall då först tillåta mig att något granska och våga dessa skäl. De äro fyra.

Det första skälet är något kompliceradt, med en öfversats och en slutsats. Öfversatsen innehåller en framställning af motionärens uppfattning. Utskottet säger: »*Motionären fattar denna röstplikt såsom en plikt för valmannen att bestämma sig och afgifva sin röst för någon eller några af kandidaterna vid valet. Röstplikten skulle således efter motionärens uppfattning innefatta skyldighet att afgifva ett omdöme.*» Och så invänder utskottet att man ej kan kontrollera, om han verkligen afgifvit ett omdöme. Om man nu går till urkällan, d. v. s. motionärens egen framställning, läser man där på sid. 23 följande:

Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)

»Nu invänder man, att tvånget dock icke kan drifvas längre än till *inställelse* vid val tillfälle; staten kan icke tvinga valmannen att besluta sig för en viss kandidat. Sanningen i denna anmärkning torde få erkännas; här går gränsen». Motionären har således uttryckligen frånträtt den uppfattning, som utskottet tvenne resor påbördat honom. Detta var öfversatsen.

Så kommer slutsatsen, där det heter: »Vid sådant förhållande blir röstpliktens effektivitet helt beroende af den omfattning, i hvilken valmännen komma att begagna sig af möjligheten att rösta med blanka sedlar.» Ja, naturligtvis blir det så; men då detta anföres som ett skäl för afslag — och det främsta skälet för afslag, för så vidt det är ställt främst — hade det legat nära till hands att något efterse huru pass stor den där omfattningen är; och därtill saknas icke möjlighet. Man kunde kanske säga sig redan på förhand, att har man kommit så långt, att man fått valmännen upp till vallokalen, så är det nog icke sannolikt att de i någon större skala komma att försitta sin praktiska rätt, då kommer det nog namu äfven på valsedlarna. Men vi sakna icke stödet af verkliga erfarenhetsbevis. Jag vill hänvisa till hvad jag å sid. 21 anfört om huru röstplikten verkat i främmande länder; där se vi såsom de intressantaste utslagen, att i Belgien höjdes omedelbart procenten deltagare från 84 till 95, och i Österrike har förändringen verkat en ökning i antalet deltagare från 81 till 93 procent, om jag då jämför de kronländer, som icke hafva röstplikt, å ena sidan, med dem, som hafva röstplikt, å den andra. Här hafva således de blanka sedlarna icke spelat någon egentlig roll. Jag skall nu komma med litet direkt statistik från Österrike, som visar att i dess kronländer utan röstplikt det förekom *tre* blanka sedlar på *tusen*, men i länderna med röstplikt *fjorton* sådana sedlar. Så mycket betyder alltså i praktiken, såvidt erfarenheten räcker, det skäl, som utskottet satt främst för afslag: utskottet vill utdöma hela röstpliktsinstituttet därför att det ökar antalet blanka sedlar i valurnorna med något litet öfver en procent! Detta var det första skälet.

Utskottets *andra* skäl är svårigheten att utfinna en strafform för underlåtenheten att rösta. Om denna svårighet och om möjligheten att öfvervinna den har jag ett helt litet kapitel i min motion tillika med en särskild utredning om den saken för Sveriges del i slutet af motionen. Här är nog att anmärka, att svårigheterna åtminstone icke böra vara större i Sverige än i andra länder, där man med stor framgång pröfvat röstpliktsinstituttet.

Utskottets *tredje* skäl är ovissheten, om det verkligen kan vara samhället till gagn att tvinga fram valmännen till valurnorna »och sålunda äfven de, hvilka af skilda anledningar sakna håg och intresse för de politiska frågorna.» Då nu så godt som hela motionen har sökt visa detta gagn, kan jag endast beklaga att utskottet icke styrkt sin ovisshet med något som helst motskäl, som jag kunnat gripa tag uti. Jag skall i annat sammanhang återupprepa mina väsentliga skäl. Jag vill blott nu säga, att utskottet här begagnar den ej ovanliga argumenteringsmetoden att, då en person tager upp en fördom till analys och påvisar dess svaghet, ställa upp som ett motargument mot honom — fördomen själf.

Slutligen, det fjärde och sista skälet — man gömmer ju det bästa till sist — är en hänsyftning på »vårt lands stora utsträckning och glest boende befolkning», som skulle i alla fall omöjliggöra institutets upptagande, därest icke såsom utskottet säger, »billighetens kraf åsidosätts». I detta sammanhang erinrar sig utskottet visserligen den skriftliga voteringen. Endast i förbigående vill jag nämna, att hvad utskottet därom säger kan vara vilseledande, då utskottet yttrar, att *motionären förutsätter* den skriftliga voteringens införande »i samband med röstplikten»; det ser häraf ut som om också den skriftliga voteringen vore motionärens påhitt, men så är, som bekant, icke fallet, utan den grundar sig på båda kamrarnas förslag i 1908 års skrifvelse och ligger sålunda redan på regeringens bord. Emellertid tillägger utskottet här, att äfven den skriftliga voteringen lär »åtminstone för de norrländska kommunernas vidkommande» icke utgöra ett »tillfyllestgörande botemedel». Nu vill jag erinra om eu riksdagsdebatt, som fördes här nyligen, då det gällde ändringar i landstingsförordningen. Det var den 29 februari, och då var det mycket brådtom; man hade blott på sig en eller annau vecka, enär valen skulle ske i mars och den nya förordningen eventuellt då tillämpas. Man uttryckte sina bekymmer särskildt för de norrländska kommunernas del, att de ej skulle i tid hinna bli underrättade om förändringarna, men på densida, där nu motståndet mot röstplikten särskildt mötte, blef man då fullkomligt lugnad af ett uttalande från statsrådsbänken, hvaruti civilministern lät förstå, att cirkulär och nödvändiga handlingar skulle expedieras till de norra kommunerna medelst posten. Då, när man stod inför resultatet med allenast ett par veckors frist, då var posten ett »tillfyllestgörande botemedel», men nu, när det gäller en enda gång hvarvt tredje år, som man normalt skulle få åratal att bereda sig på, nu duger icke posten!

Men härtill kommer en sak, som gör skälet ändå egendomligare. Utskottet resonerar så, som vore det motionärens mening, att hvarenda valman af kvinna född skulle nödvändigt försas fram till valurnorna. I det hänseendet skall jag ånyo be att få hänvisa till själfva motionen, hvarest på sid. 28 förekommer: »Det är själfallet, att lagstiftaren icke bör kasta nya plikter på medborgarna utan att samtidigt se till, i hvilken mån deras uppfyllelse kan underlättas». Därefter framhålles särskildt betydelsen af de geografiska afstånden, närmast som motiv för skriftligt förfarande, och så fortsättes å sid. 29: »Sedan alltså en laga gräns uppdragits emellan dem, som få skicka sitt votum med posten, och dem, som måste personligen öfverlämna det, tarfväs ett nytt laga skifte mot dem som böra vara befriade från allt tvång. Det är uppenbart att i båda fallen möta åtskilliga praktiska frågor, som kräfvä en sorgfällig utredning». Till dessa frågor hör naturligtvis också denna af utskottet framkastade fråga om de aflägsset boendes ställning till saken. Den hör till föremålen för utredningen, icke till skälen emot utredningen. Liksom utskottet alltså förut uppställde fördomen själf som motbevis emot mina skäl emot fördomen, så sätter det till sist det förhållande, som skall utredas, såsom argument emot utredningen.

Ja, härmed äro utskottets skäl slut, och jag anhåller nu att få

Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)

Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)

öfvergå till den allvarliga diskussionen af frågan. Jag skall begränsa mig till det minsta möjliga, och jag skall endast söka anlägga de större synpunkterna; ty om ett sådant reformförslag ej skulle gå igenom, så är det säkerligen icke på detaljerna det stupar. Vill man målet, nog vill man väl också medlen, därest de öfverhufvud äro lojala. Jag skall alltså tillåta mig följa den ärade talarens på stockholmsbänken nyss lämnade anvisning att »ägna de stora frågorna en mera ingående behandling».

De af herrarna, som behagat taga någon närmare del af denna motion, torde ej ha förbisett, att här är fråga om en sak, som spelar en aktuell och stor roll i samtiden. Det ligger utaf mera än en anledning nära till hands att jämföra röstpliktens utbredning i världen med den *kvinnliga rösträttens*. Främst faller då i ögonen, att den senare har sin tyngdpunkt i utomeuropeiska världsdelar, i Australien och vilda västern i Amerika. Därborta saknas icke heller röstplikten; sedan jag skref min motion, har äfven Argentina antagit den och med stor framgång pröfvat den (vid val i april). Men sin verkliga tyngdpunkt har röstplikten i vår egen världsdel. I Europa är den kvinnliga rösträtten införd uti endast tvenne länder, Finland och Norge. Dessa fall torde vi kunna uppväga med den manliga röstplikten i Bulgarien sedan 1882 i Baden 1876 och Bayern 1881 — jag slår dem ihop, därför att röstplikten är något primitivt organiserad där. Därefter återstår på den kvinnliga rösträttens konto endast ön Man; men på röstpliktens vinstkonto fortsätta vi och läsa namnen på en hel del kantoner i Schweiz och kronländer i Österrike samt slutligen helt och obetingadt konungarikena Belgien och Spanien. Tänka vi sedan på agitationen, så kan det myckna bråket med den kvinnliga rösträtten i England motsvaras af det myckna bråket med röstplikten i Frankrike, och sedan tillkommer, bland annat, en särskild kungl. proposition af december 1910 i Italien på den senares konto. Huru vi än räkna, blir balansen öfvervägande och öfverväldigande på röstpliktens sida. Kvinnlig rösträtt finnes icke i någon enda med vår likställd konstitutionell monarki, under det att röstplikten finnes införd i tre sådana moderna kulturstater som Belgien, Spanien och Österrike, och den har där införts åren 1893 och 1907, således som fullt aktuell reform.

Jag nämner detta närmast för att visa, att det är någonting fullt modernt, som det här gäller. I och för sig är ju utländsk praxis ingen direkt anledning för oss att lagstifta. Men jag har också i min motion framhållit, att vi i vårt land hafva för denna reform alldeles särskilda förutsättningar: för att nu blott nämna riksdagsskrifvelsen om *skriftlig votering*, som ju utgör ett praktiskt medel att förverkliga den, det *proportionella valsättet*, som ju är en stark garanti mot alltför många blanka sedlar (särskildt vår metod med den fria gruppen som ger röstsedlarna säkrare värde) samt riksdagsmannens redan gällande *mandatplikt*, som ju är ett slags passiv valplikt. I ett sådant nationellt system är denna moderna idé lätt inpassad; och under sådana förhållanden är det tillåtet att i den utländska praxis se en *första presumption* för att saken äfven hos oss förtjänar tagas i allvarligt öfvervägande. I hvarje fall kunna herrarna nu se, att det icke är frågan om ett tomt hugskott eller någon fantasi af mig, mot hvil-

ket herrarna naturligtvis hade allt skäl att reagera. Här är fråga om en praktisk reform, redan införd mångenstädes i lagstiftningen, täflande, som jag nämnt, med den kvinnliga rösträtten och en lyckligare konkurrent så till vida, som den redan kan räkna ojämförligt mycket större eröfringar inom den bestående rätten.

Då frågar man, hvarför ha vi icke hört den här saken mera omtalas hos oss? Jag svarar, först och främst har icke behofvet blifvit aktuellt förrän med den allmänna rösträttens införande, ty detta är afvisgsidan af samma medalj, där den allmänna rösträtten förekommer på andra sidan; vidare har man först nu gifvit folkviljan den höga kurs, att hon föranledt regeringsskifte, och därmed ökat anspråken på hennes äkthet, som röstplikten vill tillgodose. Men man kan också ställa saken på en bredare bas och fråga: hvarför höra vi i allmänhet i vår tid så mycket talas om rätt och så litet om plikt? Jo, mina herrar, helt enkelt därför att, när det är fråga om rättigheter, så tala de själfva som vilja hafva rättigheten, men när det är fråga om plikter, så tiga de som eventuellt skulle komma att ällggas plikten! Mycket ha vi fått höra talas om den kvinnliga rösträtten, därför att där bakom finnes ett mäktigt intresse, som vill göra sig gällande; men häraf följer icke, att en sådan reform från statens synpunkt alltid är mycket berättigad. Staten får ej dragas ned till tjänare åt privatintressen; staten kan understundom ha mera nytta af att ej kapitulera för privatintressen. Detta är nu det egendomliga med röstplikstens reform, att man måste motivera den direkt såsom ett statens intresse, utan att man har något privatintresse att stödja sig på eller så att säga stiga upp på. Detta är reformens väldiga inre styrka; men det är naturligtvis också dess yttre taktiska svaghet: man förstår att en sådan reform, som icke bäres upp af något starkare privatintresse, skall ha svårt att arbeta sig fram.

När ett sådant förslag framkommer, särskildt i ett land som vårt, där partierna ha så utpräglad intressekaraktär, då är det nämligen mycket naturligt, om hvarje parti genast sätter sig att titta på statistiken och frågar sig: hvad kunna vi tjäna på detta? Så räknar man och dividerar, men kommer icke till något klart resultat; de tabeller jag bifogat min motion kunna nog visa både ett och annat, men icke så uppenbart, att saken synes ur partisynpunkt löna besväret; och så blir man mistrogen mot hela reformen, och så går det som det regelbundet går med den som ej vill tjäna ett visst parti: han får alla partier mot sig och råkar följaktligen in i den otrefliga situation där jag nu faktiskt befinner mig — i korseld från både höger och vänster.

Om jag här tillåtit mig förutsätta partisynpunkter som reagera mot den här idén — icke något visst partis, utan partiandan i allmänhet — så har jag en bestämd anledning därtill. Det finnes ett tillfälle, mina herrar, då vi få höra mycket talas om röstpikt, och det är, när det är fråga om *hvarje partis valupprop* till de sina vid val-tillfällen. I samma nummer af Stockholmstidningen, där min motion omnämndes, såg jag med stor stil: »Kom ihåg röstpikten!», och jag blef ganska glad öfver denna oväntade rekommendation; men det be-fanns vara endast ett upprop till de frisinnaade att infinna sig vid

Om
införande af
politisk
röstpikt
m. m.

(Forts.)

Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)

stadsfullmäktigvalen i Stockholm. D. v. s., *då*, när det gäller parti-intressena, erkänna vi alla röstplikten som ett starkt moraliskt bud; då heter det: »Kom ihåg, att allt kan bero på din röst!» — då se vi uppåt på det allmänna intresset. Men när det gäller *staten*, landet, det hela ofvanför partidelarna, när det alltså *icke gäller ett lägre intresse*, då blifva vi plötsligt mycket skarpsynta för bristerna i röstpliktens idé. Då vill ingen hufvudgrupp göra sig solidarisk därmed. Detta är en motsägelse, som utan tvifvel bör gifva den eftertänksamme något att fundera på. På samma gång tror jag, att man häri får se en *andra stark presumtion* för röstplikten; ty det är väl icke sannolikt, att det, som erkännes vara gagneligt för hvarje del för sig, skulle blifva skadligt när det tillämpas på det hela ofvanför alla delarna.

På denna punkt vill jag göra två sidoanmärkingar. Om jag säger, att det är därför, att man ser på denna reform med parti-brillor, som den har svårighet att arbeta sig fram, menar jag naturligtvis icke, att idéns realiserande skulle gagna alla partier lika. Opartiskheten består icke i, att alla partier få sitt i lika grad — det fruktar jag skulle bli lika svårt som för alla tre spelarna vid ett virabord att vinna. Men det är meningen, att *rättvisan* skall få sitt. Och då tillåter jag mig påpeka ett förhållande, som synes mig icke tillräckligt observeradt, nämligen den ojämnhet som gör sig gällande, då de olika partierna gå till val efter våra nuvarande regler. Dessa regler premia uppenbarligen organisation och agitation. Nu är vårt land så bebyggdt, att stora delar hafva glest liggande gårdar, medan på andra håll befolkningen är sammanklumpad, tätt sammanträngd. Det är då uppenbart, att ett parti, som har anledning att stödja sig på lokaler med sammanträngd befolkning, här får en stor fördel; det får genom sakens egen natur ett *försprång* vid valurnorna, som icke är i sig själfvt berättigadt. Här finns intet eget fel; det är icke något fel hos dem, som äro glest boende på sina gårdar, att de ej hafva så lätt att organisera sig. Således blir det parti, som stöder sig på den rena landsbygden, i efterhand vid valen mot dem som stödja sig på stadsbygd. Detta är orätt. Ett system, som vill taga fram alla, oafsedt huru de bo, står därför i rättvisans och opartiskhetens tjänst, genom att föra alla partier till valurnorna med fullständigt lika chanser. Det vill synas, som läge här en *tredje stark presumtion* för reformen.

Vidare vill jag naturligtvis med mitt tal om partisynpunkter ingalunda påstå, att det skulle vara *blott* medvetna partisynpunkter, som spjärna emot röstplikten. Det vare långt ifrån mig att hysa en sådan mening. Jag måste naturligtvis erkänna, att det äfven finnes starka principiella skäl på motsidan. Jag skall nu tillåta mig att öfvergå till dessa, alltså att upptaga till bemötande de verkliga motskälen, de som ligga bakom utskottsbetänkandets något skröpliga kulisser; och skall jag då söka begagna mig af den situation, som här är mig gifven, så till vida som den bjuder åtminstone en fördel, nämligen att kunna operera på de inre linjerna.

Om jag då först ser på *socialdemokratien*, så är dess ställning till frågan ganska klar. Det är uppenbart, att den som parti skulle få minst gagn af reformen. Detta följer af hvad redan är antydt, men

äfvén af den enkla orsaken, att partiets disciplin och nästan religiöst färgade solidaritetskänsla redan nu garanterar den största möjliga plikt-uppfyllelse vid valurnorna. Kunde vi urskilja de socialdemokratiska rösterna inom de yrkesgrupper, för hvilka jag meddelat statistiska siffror, skulle vi otvifvelaktigt få se det resultat, att för dem strejkprocenten är minst; ett litet tecken därtill skymtar i bil. 3, där strejkprocenten af »öfriga jordbruksarbetare» i Malmöhus läns södra valkrets befinner vara endast 24, medan den på andra ställen för samma kategori är från 40 till öfver 60. Samma fenomen framstod föröfrigt starkt vid de tyska riksdagsvalen år 1907: socialdemokraterna gingo något framåt, men andra klasser mycket mer, hvadan de förre förlorade. Det visar sig således, att socialdemokraterna ej ha så stora reserver att lita till, och det är fullkomligt klart, att man ej på den sidan kan hysa praktiskt intresse för en reform, som tjänar till att låta motpartierna framföra sina reserver i högre grad. Å andra sidan borde socialismen som idé vara närmast att erkänna det klart berättigade i en tanke, som gör den enskildes insats i statens arbete till ett *socialt* kraf och ej till en individualistisk rätt att slarfa med efter behag. Bland förespråkarna för saken finna vi ock en så framstående socialist som Millebrand i Frankrike år 1897; och jag hade ju här om dagen tillfredsställelsen att höra min ärade kollega från Göteborg här i kammaren likaledes uttala sympatier för idéen.

Vänder jag mig till det *liberala* partiet, så är det lika klart, att man där skall möta det mesta principiella moståndet, för så vidt liberalismen just är frihetens och de individualistiska synpunkternas bärare. Det måste ju för gammalliberalismen synas motbjudande, att man nu icke skall få handskas med en politisk rätt efter behag, utan att man till och med skall riskera straff, om man ej använder den. Å andra sidan vill det synas som om de gamla principerna i allmänhet ej skulle ligga den moderna liberalismen alltför mycket i fatet; nu för tiden sympatiseras ju på den sidan t. o. m. med sådant våld på friheten som ett allmänt rusdrycksförbud. Då undrar jag, om det verkligen bör möta hinder att betrakta delaktigheten i bestämmandet af Riksdagens sammansättning som en skyldighet vid sidan af skatteplikt, jurymannaplikt, värnplikt och dylikt. Jag erinrar åter om valuppropet i Stockholmsstämningen; det visar, att man på den liberala sidan icke är mindre känslig än inom andra partier för pliktkravet, när det gäller praktiken. Liberalismens stora historiska gärning är ju den allmänna rösträtten. Den genomfördes gifvetvis för maktens skull, som därmed följde. Men med makt följer ansvar. Är det ej då en direkt fortsättning af den liberala linjen, om man proklamerar, att medborgarrätten är att anse som en medborgerlig plikt? Är ej det att låta utvecklingen fortsätta naturligt från det lägre till det högre?

Men äfvén rent parlamentariskt synes mig röstplikten ligga direkt i förlängningen af de rent liberala linjerna. Hur har det varit i år? Har man ej på den liberala sidan på olika sätt gjort sig till målsman för hela folkets indragande i det offentliga arbetet? Har man ej lancerat reformer om söndagen som valdag för landstingsvalen och om särskilda anstalter för kommunalstämmornas hållande, och alltid i folkets namn, i demokratiens namn? Man har således ägnat all upp-

*Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)*

Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)

märksamhet åt krafvet att få fram så många som möjligt i själfstyrelsen. Ja, mina herrar liberaler, här är nu ett tillfälle att visa, att det var allvar med detta, att det var i folkets namn man talade, att man ej ville bara skilja på de stora och de små för att sedan taga in de små och köra ut de stora. Här är just den objektiva reformen, som vill hafva fram alla utan afseende på partiställning. Om de föregående småreformerna kunde man tvista, och jag har ej velat vara med om dem, därför att de ej innefattade en fullständig lösning. Men här är det icke tvistigt, att alla partier skola blifva tillgodosedda så, som de hafva rätt och möjlighet till. Således, röstplikten är en *rent* demokratisk reform, och den *allena* är demokratisk. Den bör då, synes mig, hälsas med glädje just på de håll, där man bär demokratiens fana högt.

Däremot kan jag förstå, att man på vissa håll inom högern just på denna grund ställer sig tveksam beträffande reformen. Man ser nog, att den skulle bereda partiet såsom sådant fördelar, men man fruktar, att den gifver alltför mycken rätt åt den s. k. folkviljan, och att detta kan dra med sig farliga konsekvenser. Till en början undrar jag, om icke detta motstånd i någon mån beror på en synvilla. Vi sammanblanda så ofta två slag af demokrati, den politiska och den sociala. Den *politiska* demokratin är republiken. Den är en suverän Riksdag, med rättigheter, som öfverflygla alla andras, Riksdagen såsom ensam berättigad i staten. Men den *sociala* demokratin vill ej på något sätt ändra Riksdagens bestående rättigheter; den vill endast låta Riksdagen stå i intimare öfverensstämmelse med den valmansmassa, som den ju är satt att afspegla. Det är detta *allena*, som röstplikten vill. Här är ej fråga om att öka representationens rättigheter, icke ens att öka väljaremassan, utan blott att öka öfverensstämmelsen mellan Riksdagen och den redan bestående väljaremassan.

Det må så vara, säger man, men genom ett slags tyngdlag kommer denna sociala förändring att verka politiskt; den bredare grunden för Riksdagen skall af sig själf ge Riksdagen större tyngd. Här känner jag mig pliktig att göra en principiell erinran. Det finnes enligt min mening två sätt att befrämja de samhällsbevarande idéerna. Det ena är att göra resolut motstånd mot det, som man anser ondt. Det andra är, att, sedan man funnit detta motstånd icke längre vara hållbart, resolut uppgifva det och orientera sig i det nya landet och söka göra det bästa af det, som finnes där. Men nu finnes också en tredje högerpolitik, och jag tror, att motståndet mot röstplikten har sitt säte i den. Den haltar mellan bägge de nyssnämnda. Den har nödd och tvungen lämnat det gamla välkända landet, men kan icke låta bli att skela tillbaka dit, att försöka taga tillbaka med ena handen hvad den gifvit med den andra. Och därför hälsar den med glädje och behåller med energi allt, som kan hindra folkviljan att göra sin teoretiskt redan erkända rätt praktiskt gällande. Jag tillåter mig att ogilla och jag måste allvarligt varna för en sådan politik. Jag måste uttala en varning mot att söka *bekämpa demokratin i vår tid från utgångspunkter utanför demokratin själf*. Min tro på demokratierna är visserligen starkt blandad med tvifvel på densamma. Jag vet väl, att den likt kunskapens träd är på både godt och ondt. Men jag tror,

att, sedan vi planterat detta träd i trädgården, det ej står till att försöka hindra växten. Inifrån skall demokratien bekämpas, icke med yttre medel. Inom folkviljan själf skola vi nu uppsöka krafter, med hvilka vi kunna uppbära vår sträfvan, icke utanför henne.

Jag glömmer naturligtvis icke ett ögonblick, att vi hafva andra idéer till samhällets värn: den monarkiska idén, som jag i motionen gifvit sin rätt, och äfven till en viss grad den aristokratiska. Men när det gäller den demokratiska idén *på dess egen mark*, när det gäller sammansättningen af Riksdagens Andra kammare, då kan striden mot det onda och farliga i demokratien endast upptagas inom dess egna rāmärken.

Jag menar nu, att röstplikten skulle tjäna en sådan politik. Den vill parera demokratien på dess egen mark. Den söker boten, där soten finnes. Den accepterar en plattform för striden, som är historiskt gifven och som man ej kommer undan: den accepterar alltså begreppet folkvilja; men den uppsöker inom detta begrepp just sådana punkter, från hvilka samhällsbevarande intressen borde kunna starkare tillgodoses än under nuvarande förhållanden. Jag menar härmed, att den i grunden ställer sig i tjänst hos en folkvilja, som är mäktigare än den, som göres gällande direkt vid våra partiagitationer.

Är det ej så, att väljarefolket kan tänkas såsom ett haf i storm? Öfverst är det upprördt, där finnes ett lätrörligt lager. Därunder träffas ett lugnare skikt, om jag så får säga, af själfständigt tänkande, som på egen hand bilda sig en öfvertygelse och stå för den, och som hafva en känsla af medborgarplikt inneboende hos sig, så att de ej behöfva yttre påstötningar för att taga sin del i rörelsen. Men ändå längre ned hafva vi massan, som icke låter sig bekomma af agitationen på ytan. Den ligger still. Hos oss utgör nu denna massa i medeltal 43 % och i många yrken ända till halfva antalet af väljarne. Hvad representera de? Ja, det är åtskilliga skiftande element, som jag försökt redovisa för efter den vetenskapliga undersökningens resultat på området; men det är ett af dem, som är särskildt påfallande, och det är hvad man plägar kalla de »stillta i landet», d. v. s. de, som ej följa tillfälliga stämningar, men varaktiga sådana. Det är om dessa, som konstitutionsutskottet fällt domen, att de sakna »håg och intresse», och därmed skulle det vara slut med dem. Här har man således lagt tonvikten uteslutande på detta: håg och intresse för politiska strider — annars duger man icke. Jag menar, att detta är partimannens lättköpta dom öfver partilösheten. Jag skall göra en motfråga: äro alla dessa, som stå i valmansköerna, mor Sveas bästa barn? Det var någon nyss, som kallade dem för »valboskap». Skall det vara idealet? Ja, från partiledarens synpunkt, men ej från statsmannens.

Det tjänar ju icke mycket till att vädja till uttalanden från vetenskapsmän. Jag skall endast i förbigående anföra ett: valstrejkarna, säger *Laband*, »äro ingalunda de politiskt indolenta, utan just de befinningsfulla och moderata elementen, hvilka sätta ett passivt motstånd mot de extrema partiernas upphetsande talemän». Den som så talar är samtidens erkänt främste statsvetenskapsman. Men vi behöfva ej gå så långt. Vi behöfva ej bry vår hjärna med det problemet, hvilka som äro bäst eller sämst, de 40 % hemmansägare, som icke rösta, eller

*Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)*

Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)

de 60 %, som rösta, de 43 % arbetare, som icke rösta, eller de 57 %, som rösta. Vi kunde kanske vara ense om, att det icke är möjligt, att alla icke-röstande äro sålda under synden och alla de andra frälsta! Men ett veta vi säkert, och det är, att Riksdagen ej blir en sann afspiegling af nationen sådan den är, om den bildas enbart på grund af uppagiterade stämningar och rent själfständiga politiska element, utan hänsyn till den återstående massan. Och ett annat veta vi också, nämligen att Riksdagen ej blir så känslig för alla opinionens vindkast, om denna nationens rest kommer med i dess bildande.

Det är således i *kontinuitetens* namn, som jag velat rekommendera att taga hänsyn just till denna rest, genom en metod, som redan är *en marche* ute i världen. Den representerar ett varaktigare element än de uppagiterade stämningarna. Det, som ligger under, är folkets genom tiderna nedärfda och bevarade kärlek till den privata gärningen och dess längtan att få vara i fred med sitt arbete. Jag tror, att det skulle vara af nytta att kunna tillsätta detta frids-element till statens arbete — och detta alldeles särskildt just i vår tid.

Här kommer jag till min slutliga anmärkning, som efter min mening är den allvarligaste. Jag menar, och ingen lär kunna undgå att se det, att vi nu här i landet stå, om icke vid ingången till en fridhetstid, så inne i ett nytt *partitidevarf*. Nu är det klart, att partier måste finnas, och att strider måste finnas, men då partierna klyfva samhället djupare ned än under en viss gräns, och då striderna rasa med en högre temperatur än en viss värmegrad, då är det stor fara å färde. Folk i allmänhet af samma bildningsgrad tänker dock i grunden icke så synnerligen olika. Men så få programmakarna tag i dessa meningsskiftningar och tänja och mejsla ut dem och borra och fördjupa dem, så att vi slutligen se stora klyftor gapa, där det från början egentligen ej var mer än springor. Och så blifva vi till sist utan tvingande skäl programslafvar och inbördes fiender. Det är ofta programmet mer än lifsmotsättningen själf, som skiljer oss. Men därför går det också nu ur folkets djup ett rop om samhällsfrid och försoning. Så snart någon allvarligt tänkande man, som själf står utanför striden — såsom senast en Mittag-Leffler — tager ordet i allmänna ärenden, så är det för att vittna om denna längtan hos folket. Jag fruktar, att allmänheten ej älskar våra visors buller här lika mycket som vi själfva. Den reagerar mot partiolåten, när den går öfver en viss gräns; och om det finnes olust i landet, tror jag, att denna till ej ringa grad kommer sig däraf, att allmänheten ser sina högst betrodda ombud skatta allt för mycket åt de rena partistriderna.

Naturligtvis har jag ej någon särskild rätt att stå här och klandra, liksom om jag skulle vara immun mot partisjukan. Det skulle vara ett eländigt hyckleri, om jag ville låta påskina något sådant. Vi ha nog alla, mer eller mindre, röda eller blåa glas för ögonen, när vi se på de allmänna ärendena; programmet hänger ytterst och faller först i ögonen i våra själar liksom helgonbilden i förstugan till ett ryskt hem. Men jag tror, att vi alla också hafva ett rum innanför, där vi tänka fritt och känna själfständigt. Från ett sådant rum är denna motion utgången, och till sådana rum vädjar den. Därför menar jag, att den står i djupare öfverensstämmelse med den verkliga

folkmeningen i landet än mycket, åt hvilket vi ägna stora debatter. På tröskeln till ett partitidelfvarf ljuder den som en fridsröst; och skulle den förklinga, och skola vi gå ännu längre i partiyr, som söndersliter landet — då skall den åtminstone bära eftervärlden vittnesbörd om, att det ej alldeles saknades varningar äfven inom Riksdagen.

Nu vet jag, att man säger om detta: det må vara, men medlet hjälper icke till målet, röstplikten skulle än mera uppröra folket, eftersom den skulle draga äfven den stilla resten af folket in i partistriden, och göra vi icke då folket en bättre tjänst genom att behålla valstrejkarna som ett slags dämpare utanför våra stridslinjer! Ja, jag har redan i min motion upptagit detta skäl till belysning. Det utgår ifrån, att folket är föränderligt, men partierna fasta. Jag menar, att det förhåller sig tvärtom: folket är det relativt oföränderliga, partierna få röra sig efter folket. Partierna få anpassa sig, när de veta, att alla måste fram till valet, äfven de som icke kunna och vilja anlägga partisympunkter. För deras skull måste partierna justera och moderera sina gamla program. Vill man fånga stora massor, då måste man vidga näten. Detta är också erkänt i den utländska diskussionen, att röstplikten verkar såsom en dämpare på partipolitiken. Och hvad beträffar valstrejkarnes betydelse som ett slags samvete för partierna, så ha vi just icke känt mycket däraf; vi ha just icke sett våra politiker ta mycken hänsyn till dem som de ej se vid valurnorna. Sådana invändningar göras endast på känn, utan stöd vare sig i erfarenheten eller i doktrinen.

Men härmed må nu vara huru som helst. Naturligtvis måste äfven jag till en viss grad respektera sådana invändningar; och att det kräves försiktighet i en sådan stor fråga, det vill jag obetingadt erkänna. Men därför har jag icke heller här satt i fråga mera, än att man skulle anse mina synpunkter och hvad som öfverhufvud i saken förekommit — inklusive den utländska praxis och det inländska läget — att man skulle anse allt detta värdt så pass mycket afseende, att saken förtjänar en undersökning. Här är ju endast fråga om en utredning *huruvida* och i hvad mån. Det kan ju hända, att det kommer att stanna vid utredningen. Första kammaren har redan år 1906 beslutit en sådan utredning i fråga om kvinnorösträtten; men då utredningen kom, och kammaren fick se närmare på den, så förskräcktes kammaren och slog ihjäl frågan, och jag hoppas, att den skall göra det ännu en gång nu om lördag. Jag har nu icke velat säga detta därför att jag önskar samma öde för min motion angående röstplikt, men jag har velat visa, att kammaren icke är bunden af en skrifvelse med begäran om utredning, isynnerhet om man använder den försiktiga formulering, som reservanterna herrar Bellinder och Ekman föreslagit.

Jag vill sluta med en rent praktisk fråga. Det är väl mer än en af herrarna, som i sitt stilla sinne tänker, att kvinnorna till sist kunna bli oss öfvermäktiga, och att man alltså har att motse möjligheten af att dessa stora kvinnliga väljaremassor skola kastas in i den politiska marknaden. Jag frågar nu dessa herrar, huru kunnen I tänka eder vår framtid, om dessa massor utlämnas i frihet åt agitationen? Hvilket parti skall vinna därpå? Säkerligen skolen I inför den synpunkten erkänna, att jag har rätt i min sats, att demokratien måste bekämpas

*Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)*

Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)

från en punkt innanför densamma, och att den försvarspunkten här heter röstplikt.

För öfrigt skrives ju numera snart sagdt om allt möjligt mellan himmel och jord. Nyss beslöts i medkammaren en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning angående militärkommenderingar i syfte att det skulle förbli som det nu är! Skulle man då icke kunna vara villig för omväxlings skull att besluta en utredning i en verkligt stor fråga.

Jag ber att få yrka bifall till den af herrar Bellinder och Ekman afgifna reservationen.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag hörde icke början af den ärade motionärens yttrande, men af det som nådde mig tyckte jag mig märka att han uttalade något missnöje med utskottets utlåtande. Då jag står antecknad bland dem, som ha varit närvarande i utskottet, när frågan där behandlades, faller jag naturligtvis under detta motionärens missnöje, men då jag å andra sidan icke känner mig speciellt företräda den motivering, som utskottet låtit föregå sitt afslagsyrkande, och då jag också tror, att denna fråga kommer igen, skall jag be att få ge mig in i en liten skärmytsling redan nu. Det kan ju kända, att en sådan kan vara nyttig för framtiden.

Jag skulle i likhet med herr Kjellén vilja anlägga hufvudsakligen de större synpunkterna. Men det är klart, att jag måste lägga min syn på saken, och jag är då rädd för, att jag kommer att flytta ned diskussionen några längder. Jag har nämligen icke så lätt att hålla mig uppe i de luftlager, som den ärade motionären tyckes trivas i. Jag ber i alla fall att få börja liksom han och säga att de, som läst motionen — och jag hoppas, att alla gjort det — säkerligen sett, att motionären går ut ifrån något, som enligt hans uppfattning icke finnes i det här landet, nämligen en verklig folkvilja. Det har framhållits mycket tydligt i motionen — och motionären har strukit under det här i dag — att af dem, som borde gå till val, är det en hel del, som stanna hemma, och att följaktligen resultatet af våra val icke på långa håll kan sägas vara identiskt med den verkliga folkvilja, som man förutsätter finnas i det här landet. Ett sådant förhållande anser motionären innebära en dubbel fara, först och främst den faran att en minoritet kan usurpera folkets makt och rätt, som han visst uttrycker det, och vidare den faran att i denna folkmening kan komma att fattas en hel mängd af de allra bästa rösterna. Det vill emellertid synas mig, som om motionären själf delgifvit saker och ting, som göra, att man nästan vill tro, att faran icke är så stor. De procental i motionen som angifva, huru många som varit närvarande vid valen, visa, att den verkliga folkviljan i vårt land är *en marche*. På 15 år har procenttalet stigit från 40 till 60. Och om man tänker på den allra sista tidens händelser, så tycker jag, att man borde ha det klart för sig, att ett minoritetsvälde åtminstone i vårt land är dödligt. Motionären söker förringa »den segrande partikombinationen»; han söker göra den så liten som möjligt. Den utgjorde, säger han, »7½ procent af hela folket, mindre än 31 procent af röstlängdernas numerär och icke fullt 39 procent af de verkligen röstberättigade». Nå, det

*Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)*

må ju så vara, men det är i alla fall så, att dessa 39 procent ha haft konsekvenser, som jag tror ha känts äfven i denna kammare; och äfven om denna »segrande partikombination» hvilat endast på 39 procent, hvilat den i alla fall på röstberättigade till mer än dubbelt så stort antal som den regering hvilade på, som måste gå i höstas. Och om det är så — och det är väl så — att denna »segrande partikombination» icke kom till ett tu tre i ett ögonblick, utan att den fauns förut, så förefaller det mig, som om detta innebär, att en minoritet icke i längden kan regera i det här landet. Jag tycker då för min del, att det borde vara trösterikt för herr Kjellén att veta, att den fara, som han nu teoretiskt kämpar emot, den afvärjdes praktiskt redan i höstas.

Det är eu trossats bland en mängd människor, att de s. k. valstrejkarna skulle utgöra en aldeles särskild elit i vårt land så väl som i alla andra länder. I sin motion, liksom här i dag, har den ärade motionären citerat samtidens — som han säger — främste statsvetenskapsman Laband. Jag behöfver icke läsa upp dennes yttrande, då motionären gjorde det. Det var som vi hörde mycket vackert sagdt om valstrejkarna. Herr Kjellén tillägger själf: »tror man verkligen, att de röstande alltid representera den större insikten, fosterlandskänslan, ansvarskänslan eller ens det större intresset?» Han har också ägnat ett helt kapitel åt dessa valstrejkare. Om vi bland dessa taga ut dem, som det egentligen kan bli tal om, nämligen de frivilliga, så säger han, att den vetenskapliga analysen har aldeles särskildt löst upp dessa i en hel del kategorier, och han nämner, såsom herrarna minnas: pessimister och optimister, räddhågans män och principfasthetens män, de finkänsliga och de likgiltiga valstrejkarna. Om han menar något med detta, med att först citera dessa vackra omdömen om valstrejkarna och så skärpa detta omdöme och sedan enligt den vetenskapliga analysen dela upp dem i dessa olika grupper — om han, säger jag, menar något med detta, så måste det väl vara, att pessimister och optimister o. s. v. äro i en ganska afsevärd majoritet gentemot de likgiltiga, ty de likgiltiga kan han väl icke ha så särskildt höga tankar om. Men om det är på det viset, om han tror detta, då får jag säga, att det mycket litet stämmer med den erfarenhet, jag har, ty jag har verkligen litet erfarenhet i detta. Jag skulle vilja rekommendera åt herr Kjellén att vid ett stadsfullmäktigeval i Göteborg gå ur hus och i hus, trappa upp och trappa ned. Jag tror, att han då skulle inhämta några synnerligen nyttiga lärdomar både om valstrejkarna och om röstplikten. Ty den kult, som i våra dagar bedrifves och som det tyckes mig att herr Kjellén bedrifver med de s. k. stilla i landet, det är en kult, som jag för min del anser böra afskrifvas. De stilla, ja de äro stilla, men det är på det sättet, som den sofvande är stilla, såvida han icke drömmar elakt någon gång. För öfrigt synes det mig, som om herr Kjelléns egna siffror justerade hans omdöme i detta fall. Han nämner, hurusom godsägare och folkskollärare gå synnerligen mangrant till rösturnorna; af torpare, drängar och handelsbiträden är det däremot endast inemot 50 procent, som komma fram. Kan man tänka sig, att just dessa godsägare och folkskollärare icke skulle bland sig inrymma några pessimister, optimister, principfasthetens män eller finkänsliga? Och kan man å andra sidan tänka sig,

Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)

att dessa torpare, drängar och handelsbiträden skulle bland sig räkna en afsevärd procent af just den sortens folk? Det synes mig, som om orsaken till, att man går till valurnorna eller stannar hemma, icke alls vore den, som den s. k. vetenskapliga analysen hittat på.

Men om det nu också icke ligger någon fara i, att dessa många bli borta, så kunde det kanske ändå vara en fördel, att de komma fram till valurnorna. Och det är ju så, att herr Kjellén anser, att det skulle vara en mycket stor fördel. Han behandlar också detta i ett särskildt kapitel med rubriken »Valstrejkens politiska innebörd».

Det är då först socialismen, som dessa valstrejkare skulle ha ett mycket hälsosamt inflytande på, därest de komme tillstådes. Han säger i motionen, och han har upprepat det här i dag, att socialismen har en relativt liten kontingent bland de frånvarande. Han säger, att »de ofvannämnda psykiska faktorerna utöfva det minsta inflytandet gentemot den nästan religiöst färgade solidaritetskänsla, som bjuder partiets menige att göra sin plikt mot partiet». Och han har ytterligare påpekat, att förhållandena, sådana de äro, utgöra »ett premium åt socialismen». Men han säger också, att man gör »klokt i att icke allt för mycket lita på detta resultat», och det tror jag också, att man gör mycket klokt i. Ty om man ser på det föregående kapitlet, finner man, att städernas arbetare och jordbrukets småklasser hafva särskildt hållit sig borta från valet i höst; af industriarbetarna är det icke mer än hälften, som gått fram. Jag vill icke ge mig in på dessa saker, därför att det skulle taga alltför lång tid. Men jag tror, att jag med stort lugn kan ge en förbindelse på, att om det finnes några i vårt land, som äro predestinerade för socialismen, så är det just industriarbetarna och jordbrukets småklasser, torparna, drängarna o. s. v. Och om det är så, att dessa nu alldeles särskildt äro borta, förefaller det mig, som om vi socialister icke skulle ha något att förlora på, om de fördes fram till valurnorna.

Herr Kjellén har här, liksom i motionen, sagt en hel del om partiväsendet. »Den allmänna rösträtten, lämnad åt sig själf vid valurnorna, sträfvar att belöna partienergien utan afgörande afseende på den verkliga folkmeningen.» Jag skulle vilja äfventyra en fråga: »Är det verkligen så, att partiväsendet, partistriden är ett absolut ondt? Kan man icke tänka sig, att detta partiväsende är just den djupplöjning, som vi behöfva, för att hjärnorna en gång skola komma i politisk kultur?» Men om det nu skulle vara så ondt, som man säger, är man då alldeles säker på, att det skulle bli bättre i detta afseende, om man finge röstplikt? Herrarna, som varit med — och antagligen varit mycket lifligt med — när proportionalismen gjorde sitt intåg, minnas nog, huru man målade ut de välsignelser, som proportionalismen skulle föra med sig. Då målade man ut för höger och vänster partiyran värre än någonsin; vi behöfde en dämpare på denna partiyra, och den dämparen skulle proportionalismen bli. Nu ha vi proportionalismen, och nu tyckas vi ha yran än värre, och nu kommer man med röstplikten såsom en ny utmärkt bra dämpare. Min tro är, att röstplikten icke kommer att verka såsom dämpare. Vi äro alldeles för många partimän i det här landet. Och det är nog så, som herr Kjellén säger, att »för den rena partimannen äro de partilösa en förargelse och en styggelse».

Det kan ju vara ledsamt, ty, fortsätter herr Kjellén: »för statsmannen ter sig saken till äfventyrs annorlunda». Fastän herr Kjellén i dag liksom sökt lägga en ny motivering bakom denna sats, tror jag ändå, att den, sådan den här står, är värd pengar. »För statsmannen ter sig saken till äfventyrs annorlunda». Jag drager mig till minnes, huru det var i Lund på min studenttid. Det var en alldeles särskild sjuka, som där grasserade. Man var så rädd för att icke vara tillräckligt intelligent. Jag hoppas, att vi icke här skola bli rädda för att icke vara tillräckligt stora statsmän, men om vi nu skola vara rädda för något, förefaller det mig, att det skulle vara klokt att vara rädda för att bli statsmän af den sort, som här framföres. Eftersom det står, att statsmannen till äfventyrs ser saken annorlunda, menas det väl, att för honom skulle de partilösa vara något alldeles särskildt värdefullt, och att det blir hans plikt att värna om dem; han skall icke störa dem i deras oskuldfulla sömn eller, som professorskan Söderblom säger, »icke grumla flickans själ». Men huru gör han då? Jo, genom den här röstplikten drifver han dem, som herr Kjellén säger, »rakt in i partifällorna», d. v. s. gör dem till partimän, enligt herr Kjellén naturligtvis helst till goda högermän. Och såvidt jag kan förstå, kan detta inte annat än ytterligare öka den där förargelsen och styggelsen.

Men om det nu är så, att icke socialismen och icke heller partiryran kan stäckas genom röstplikten, vinnes dock en sak: man får en renodlad folkvilja. Och herr Kjellén säger, att »röstplikt i detta fall är en konsekvens af valrättens allmänlighet». Jag vill icke ta och särskildt dissekera detta yttrande, ty det skulle föra för långt. Men jag vill säga, att det förefaller vara ett bra originellt sätt att skapa en folkvilja, en verklig folkvilja. Staten kan se till, att människor hållas vid lif och hälsa; den kan vidare se till, att de själsliga egenskaperna icke hämmas i sin utveckling. Men att staten med tvång skulle kunna skapa personligt lif, det har jag för min del aldrig hört förrän nu. Öfversten kunde under min beväringstid kommendera oss allesammans att åhöra en predikan, men att skapa gudsfruktan det var ändå någonting, som — gudskelof, höll jag på att säga — öfversteg hans kroppskrafter.

Men röstplikten har i alla fall sin stora betydelse, och jag kommer härvid in på det, som herr Kjellén själf vidrörde, då han talade om »statliga intressen och privata intressen». Läser man igenom det kapitel, som handlar om »Röstplikten som eröfrande tidsidé», och framförallt om man läser herr Råfs motion — herr Räf har alldeles glömts bort i den här diskussionen; han står annars sida vid sida med herr Kjellén — läser man igenom detta, finner man, att det verkligen ligger någonting i denna röstplikt. Det ligger däri ett nytt sätt att, såsom man sagt på vissa håll, »beställa om sitt hus i tid». Herr Kjellén talade om, att vi gå tillmötes ett nytt partitidvarf; det kan hända, att man med detta som bakgrund bör se röstplikten. Det förefaller mig likväl, som om det vore en något senfödd garanti mot tidens ondska — man sätter ju gärna likhetstecken mellan tidens ondska och oss socialister. Och äfven i denna roll tror jag, att röstplikten har sina vanskligheter. Herrarna ha kanske lagt märke till, att man i Belgien just nu går till en kraftmätning, som man hoppas skall vara

*Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)*

Om
 införande af
 politisk
 röstplikt
 m. m
 (Forts.)

afgörande; det är hela den samlade vänstern, som går till kamp mot klerikalismen. Om vänstern kommer att segra i denna kamp, tror jag, att röstplikten haft sin stora del i segern. Men detta gör dock icke, att röstplikten för mig ter sig i en fördelaktigare dager, det gör endast, att jag ännu en gång ser besannadt det gamla talesättet, att det finnes en kraft till godt äfven i onda ting. Ty för mig är det så, att röstplikten i och för sig själf är tvifvelaktig.

Om vi se på, hvad saken innerst gäller, finna vi, att det är detta, att man vill söka göra en personlig rättighet, något som hittills betraktats såsom en personlig rättighet, till en plikt mot staten. Om man icke fyller den plikten, blir man brottslig, och på brottet följer straffet. Men det är väl i så fall en ringa begäran, att den som blifvit dömd, skall kunna fullt fatta och förstå, hvarför han blifvit dömd. Om vi nu se världen, sådan den är, och icke bry oss om att teoretisera — tro verkligen herrarna, att det kan vara möjligt att skapa om den svenska politiska jordmånen så, att skuldmedvetenheten rundt omkring växer fram som markens blomster? Striden om rösträtten i vårt land har gått efter helt andra linjer och rört sig med helt andra värden. Detta gäller om arbetarnas rösträttsstrid, sådan som den förts förut och ännu föres, och det gäller äfven om kvinnornas. Icke gå arbetarna och kvinnorna fram i rösträttsstriden, därför att de äro så angelägna om att fylla en plikt mot staten! Och blir det icke underligt i alla fall, att hundratusentals människor skola vara utestängda från en rättighet, som andra skola straffas för därför att de icke vilja utnyttja den? Jag kan verkligen icke värja mig för att det är något underligt i detta. Jag kan icke tycka annat än, att om herr Kjellén har rätt uti, att rösträtt bör vara en plikt mot staten, då ställer sig högerns ståndpunkt i rösträttsfrågan i en ändå mera ofördelaktig dager. Och jag upprepar hvad jag en gång sade i utskottet: tänk hvilken pliktmassa mot staten som högern i detta fall står i vägen för!

Men om vi gå vidare i motionens text, så finna vi också en förutsättning för rösträtten — skattskyldigheten. Skattskyldigheten är ju en annan plikt mot staten. Om nu rösträtt också skulle vara röstplikt, få vi detta märkliga, att man köper sin plikt med att betala sin skatt. Jag frågar: kan man köpa en plikt? Och ändå märkligare är, att om man icke betalar sin skatt, d. v. s. sviker sin plikt i detta fall, så går man också fri från en annan plikt. Kan man göra det? Enligt herr Kjelléns egna förutsättningar kan det åtminstone icke blifva eu högsta rangens plikt. Och ändå mera tvifvelaktig framstår denna röstplikt, om man tänker på de straff, som skulle följa. I Belgien straffas fjärde resan uraktlåtenhet att rösta med förlust af rösträtt på tio år. Jag skall be, att herrarna tänka på detta. Lagen förbjuder belgarne att stanna hemma, men om de stanna hemma, så få de stanna hemma i tio år. Om vi flytta öfver detta egendomliga tänkesätt till andra områden här i världen och särskildt tänka på det gamla budet: »du skall icke stjäla», så blir följden af denna straffart denna: du skall visserligen inte stjäla, men om du stjälar, så bara häng i! Jag kan icke neka till, att jag tycker, att man då hunnit så långt som man gärna kan hinna.

När jag gick hit i dag, rann mig i minnet en historia i Strix,

som jag läste för en del år sedan. Till historien hörde en teckning, som föreställde en ölstuga — ja, jag tror att det var en ölstuga — och man såg där, som vi skåningar säga, en svartmusig karl, som slog näfven i bordet och sade: »Här delar dom ut debetsedlar åt höger och vänster» — och han tillade något om samhällets nonchalans att glömma bort honom, som passade bra i Strix, men icke skulle passa här i kammaren. Det förefaller mig, som om denna strixfigur vore en vilsekommen främling från det pliktglada land, som herr Kjellén drömmer sig. Är det möjligt, att han kan varsla om en ny tid för oss här i Sverige? Jag vet det icke, men det är i grund och botten icke mycket hoppgifvande, att jag aldrig mött denna nya vackra medborgartyp mer än en enda gång i mitt lif, och detta till på köpet i en skämttiding.

*Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)*

Herr Steffen: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke försöka att gå in i närmare granskning af den enligt mitt förmenande i många afseenden intressanta motionen. Jag har för densamma så väl erkännande som kritik. Dock vill jag, innan jag går vidare, anmärka att det syntes mig, att motionären borde konsekvent hafva lagt sig ut för att göra rösträtten fullt allmän, d. v. s. att han bort yrka på borttagandet af de nuvarande utskyldsstrecken. Detta borde ha varit hans språngbräda till röstplikten. Och det förefaller mig som han väl lättvindigt behandlat den del af de s. k. röststrejckarna, som i själfva verket icke »strejka», utan *falla* för utskyldsstrecktet.

Jag vill nu vända mig mot konstitutionsutskottets motivering. I denna motivering finnes följande uttalande: »Ur rent principiell synpunkt måste det enligt utskottets mening äfven ifrågasättas, om det verkligen vore samhället till gagn, att alla valberättigade framtingas till valurnorna och sålunda äfven de, hvilka af skilda anledningar sakna håg och intresse för de politiska frågorna.»

Som ett principiellt uttalande af den svenska Riksdagens konstitutionsutskott kräver den anförda satsen enligt min mening en kraftig gensaga. Det är näppeligen möjligt annat än att här inläsa, att konstitutionsutskottet gifver ett slags erkännande åt dem, hvilka af skilda anledningar sakna håg och intresse för de politiska frågorna, och att utskottet ger sitt *samtycke* till, att de lefva och verka utan håg och intresse för politiska frågor. Åtminstone är detta det enda sätt, på hvilket jag kan läsa denna del af utskottets utlåtande. Men detta är enligt min åsikt en fruktansvärd villomening. I ett modernt samhälle äro medborgerliga intressen af alla slag och skiftningar så intimt sammanflätade sinsemellan och med det allmänna intresset, så att ingen kan lefva utan att draga fördel eller lida skada af, huru det allmänna och dess intressen vårdas. Och det allmänna kan icke undvara de enskildas målmedvetna arbete för det allmänna. Jag ser i röstplikten ett medel till uppfostran till aktivt medborgarskap. »Valrätten är en offentlig rätt, och all offentlig rätt» — jag citerar från motionen ett uttalande af Bluntschli — »är tillika offentlig plikt». Individu är förpliktad att utöfva den rätten, det är min öfvertygelse. En sådan rätt, hvarom här är fråga, nämligen rösträtt, är ingenting annat än en möjlighet att fullgöra en offentlig skyldighet.

Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.

(Forts.)

Jag ansåg mig böra frambålla denna min syn på frågan. För öfrigt vill jag visa, i huru ringa grad detta spörsmål för mig är en partifråga. Jag ber nämligen, herr talman, att få yrka bifall till herrar Bellinders och Ekmans reservation.

Herr Clason: Då jag och åtskilliga andra reserverat oss i fråga om motiveringen, ha vi gjort det därför, att vi ansett, att en så betydande motion som denna i motiveringen kräft en mera ingående behandling. Jag vill emellertid säga, att jag icke tror att det är någon illvilja som ligger bakom; utan det är nog bara den brådska, som rådt inom utskottet och som för öfrigt kommer till synes i åtskilliga andra af utskottets motiveringar, mot hvilka vi dock icke ämna här göra någon gensaga för att icke besvara kammaren.

Jag har emellertid begärt ordet för att angifva de skäl, som gjort att jag stannat vid det slut, till hvilket utskottet kommit. Dessa skäl äro visserligen icke desamma som de, hvilka talaren på malmöhuslänsbänken här framlagt i sitt långa anförande. Jag skall däremot försöka att fatta mig kort, och skall därför icke heller beröra de punkter, i hvilka jag sympatiserar med motionärens åskådning. Men hvad jag vill frambålla det är, att hufvudskälet, hvarför jag icke kunnat gå med på motionärens yrkande, är det, att jag icke har den principiella veneration för massviljan såsom statens enda eller hufvudsakligen bärande grundval, hvilken synes mig ligga bakom motionärens yrkande. Den allmänna rösträtten har enligt min mening gifvits icke för att därpå bygga statens hela lif, utan för att gifva den stora massan af folket tillfälle att göra sig gällande och framställa sina önskemål vid valen till den *ena* kammaren, i den mån denna massa själf önskar det. Men det finnes andra element, som för mig äro lika viktiga och lika bärande, nämligen det konserverande elementet i medkammaren och naturligtvis konungamakten. Men tillerkänner jag Andra kammaren principiellt endast denna ställning, då är det nog, att vid valen till den endast de, som själfva önska något, själfva vilja något, själfva veta något i de politiska frågorna, gå fram till urnorna. Och när utskottet här ifrågasätter, om det verkligen vore samhället till gagn, att alla valberättigade framtingades till valurnorna, och när utskottet erkänner, att bland dem finnes en stor massa, som saknar håg och intresse för de politiska frågorna, då ser jag däri ett principiellt erkännande af det riktiga i min ståndpunkt.

Gentemot den föregående ärade talaren vill jag därvid betona, att detta uttalande från utskottet icke innebär något erkännande åt dessa valberättigade eller något beröm af dem; det är endast ett konstaterande af fakta.

Men i detta uttalande ligger också, synes mig, ett erkännande, att den senaste rösträttsreformen tagit med stora massor, 40—50 % af de valberättigade, som icke äro politiskt intresserade, som — såsom det yttrades i debatterna i utskottet — ännu ej blifvit så »politiskt uppfostrade», att de kunna göra sig tillgodo sin rösträtt. Men om det så förhåller sig, är det klart att den där folkviljan såsom alltings bärande grund icke är så hållbar, som den själf mycket ofta ropar på, och som dess profeter också ropa på, när det passar sig. Detta är ett

erkännande som jag vill taga fasta på, som jag tror att kammaren bör komma ihåg vid mer än ett tillfälle och som jag tror kan hafva särskild betydelse, exempelvis när vi komma till nya kraf på rösträttens utsträckning. På den där tvifvelaktiga och ohållbara grunden vill jag icke bygga mer än som är nödvändigt, och det är därför, som jag för närvarande icke kan vara med om motionärens förslag.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Bellinder: Jag kan, herr talman, icke neka, att konstitutionsutskottet något lättvindigt afgjort herr Kjelléns motion. Jag anser nämligen, att denna motion är af stort intresse och stor politisk betydelse. Det är därför som jag icke anser det vara rätt att vare sig, såsom utskottet gjort, affärda den så knapphändigt som skett eller att såsom en föregående talare försöka nedgöra den med skämtets och paradoxens vapen. Jag finner den förtjäna en ganska allvarlig pröfning, och jag anser därför, att utskottet bort behandla den mera utförligt, än hvad det gjort.

Att motionen är af betydelse, då den afser införande af politisk röstplikt, visar sig bland annat däraf, att en sådan plikt redan införts i åtskilliga länder, och att i hvarje fall spörsmålet om det berättigade i denna plikts fullgörande står på dagordningen i ännu flera länder. Äfven om man såsom jag i denna stund icke är färdig att intaga en bestämd ståndpunkt till det berättigade i röstpliktens införande eller ej, anser jag dock önskvärdt, att en utredning sker på sätt som jag och min medreservant, herr Ekman, föreslagit.

Jag vill, innan jag slutar, reservera mig mot ett yttrande af den föregående talare, som jag förut åsyftat. Han sade, att folkviljan är *en marche* äfven utan röstpliktens införande; det visade sig genom utgången af valen i höstas. Men jag undrar, om icke genom denna frammarsch af röstande, som då visade sig, folkviljan framträdte något ensidigt. Jag antager, att motionärens önskan är att genom införande af politisk röstplikt folkviljan måtte få ett mera allmängiltigt uttryck.

Jag ber att få yrka bifall till min och herr K. J. Ekmans reservation.

Herr Hellberg: Jag har föranledts begära ordet af den något ampra anmärkning mot utskottets motivering, som herr Steffen framställde. Det förefaller mig, att han tydt den sats, som han uppläste, såsom innebärande något helt annat än utskottet afsett. Utskottet har helt enkelt yttrat, att det kan ifrågasättas, om det verkligen vore samhället till gagn, att alla valberättigade framtvingas till valurnorna och sålunda äfven de, hvilka af skilda anledningar sakna håg och intresse för de politiska frågorna. Utskottet har menat, att det kan ifrågasättas om man verkligen skall drifva fram människor till urnorna. Det är *framtvinga*, som vikten ligger på, framtvinga sådana som sakna håg och intresse för de nämnda frågorna. Detta förefaller mig vara en mening, som man mycket väl kan stå för, och jag antager, att flera af herrarna tycka, att det kan ifrågasättas, om ett dylikt förfarande verkligen vore riktigt.

Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forta.)

*Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)*

Vår uppfattning har varit, att man bör söka komma fram så långt som möjligt på den frivilliga vägen innan man anlitar tvånget.

Jag hade icke tillfälle att höra herr Kjellens hela anförande, men jag hörde att han hade en hel del ondt att säga om liberalerna — nå det fäster jag mig inte vid. Han talade bland annat om det intresse man haft att få en viss valdag, som passade för alla. Det är en af de vägar, som vi anse böra anlitas, men som herr Kjellén icke hyser något intresse för.

Jag tror att det vore betänkligt att i vårt land med dess säregna förhållanden åtminstone redan nu föreskrifva röstplikt. De erfarenheter, som herr Kjellén åberopat, hänföra sig till länder med annan natur och andra befolkningsförhållanden än vårt vidsträckta land med dess glesa befolkning. Det är knappast tänkbart att här tillämpa röstplikt utan att införa skriftlig rösträtt, och det vore rätt betänkligt, om den komme att uttränga den personligt utöfvade rösträtten.

Jag tror som sagdt det är välbetänkt att först och främst följa de frivilliga vägarna så långt som möjligt. Och jag vill också ansluta mig till den tankegång, åt hvilken herr Steffen gaf uttryck, då han sade, att vi måste företaga flera utsträckningar af rösträtten, innan röstplikt ifrågasättes, först och främst den som skall debatteras nästa lördag.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Jag har icke anledning att gå in på något som helst försvar af utskottets motivering, ty jag var icke närvarande vid utlåtandets justering och står därför icke i ansvar för motiveringen. Jag vill blott vända mig mot min ärade vän på Skaraborgsbänken, som sade, att utskottet handlat lättvindigt, då utskottet fattat sitt beslut i frågan. Lättvindigheten skulle, efter hvad han gjorde gällande, bestå däri, att vi utan grundligt öfvervägande afstyrkt herr Kjelléns åtminstone af mig såsom synnerligen talangfull och intressant samt bärande ansedda motion. Men jag vill påstå, att det yttrandet är oberättigadt. Då vi hafva afstyrkt denna motion och icke kunnat vara med om någon skrifvelse, såsom herrar Bellinder och Ekman föreslagit, har det berott därpå, att vi anse denna fråga vara en synnerligen stor och ingripande fråga, där det gäller att icke taga position för tidigt och icke på något sätt gifva något på hand, innan man haft tillfälle att noga öfverväga saken i alla dess konsekvenser. Detta har varit åtminstone min ståndpunkt. Jag undrar, mina herrar, om icke denna ståndpunkt är riktig. Behöfver man icke först tänka sig grundligt in i herr Kjelléns betydelsefulla uppslag, försöka sätta sig in i saken, innan man vidtager några åtgärder?

Jag vill icke upptaga tiden längre utan inskränker mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr vice talmannen: En talare fällde i jons ett yttrande af för mig så upprörande beskaffenhet, att jag icke vill upprepa det, fastän jag har det ordagrant här framför mig. De af herrarna, som voro närvarande, då yttrandet fälldes, förstå nog, hvarpå jag syftar.

Jag vill endast allvarligt beklaga, att sådana ord kunnat fällas i denna kammare, och jag hoppas, att något liknande aldrig måtte återkomma.

*Om
införande af
politisk
röstplikt
m. m.
(Forts.)*

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag har på känn, att det var mig, som herr vice talmannen syftade på, då han nu tog till orda. På grund däraf vill jag säga precis hvad jag menade för att icke någon skall ha missförstått mig. Uttrycket kan jag mycket väl upprepa, ty jag står för det, fastän det fälldes *en passant*. Jag sade »gud-ske-lof» i ett sammanhang, som — jag medger — kanhända icke var det lyckligaste, därför att jag icke vidare utvecklade det. Men jag tror, att det är klart för hvar och en, som följde med hvad jag sade, att detta ord fälldes därför, att jag menade: att gud-ske-lof ingen med tvång kan skapa personligt lif hos eu annan! Detta var min mening, som jag understryker.

Herr Bellinder: Herr talman! Jag anhåller blott att få göra ett förtydligande af hvad jag nyss yttrade. Jag yrkade bifall till min och herr K. J. Ekmans reservation, och därmed afsåg jag, att kammaren måtte besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t på sätt motionären begärt.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att med anledning af de yrkanden, som under öfverläggningen framstälts, propositioner komme att göras särskildt angående hvardera af de två punkterna i utlåtandet. Beträffande punkten 1 vore yrkadt, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den af herrar Bellinder och K. J. Ekman vid utlåtandet fogade reservation, åsyftande bifall till det i herr Kjelléns motion framställda yrkandet om utredning af frågan.

Sedermera gjordes propositioner jämligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

På gjord proposition bifölls härefter hvad utskottet i punkten 2 hemställt.

Föredrogs och lades till handlingarna konstitutionsutskottets den 11 och 13 innevarande månad bordlagda memorial nr 29, angående talmannens i Andra kammaren vägran af proposition å remiss af en inom kammaren väckt motion om införande af republikanskt statsskick.

Vid ånyo skedd föredragning af statsutskottets den 11 och 13 i denna månad bordlagda memorial nr 87, om anvisande af de i rege- ringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid förnyad föredragning af bevillningsutskottets den 11 och 13

i denna månad bordlagda betänkande nr 32, i anledning af väckt motion om upphäfvande af tullen å cement, biföll kammaren hvad utskottet i detta betänkande hemställt.

Om
utredning
rörande
tullsystemets
verklningar
m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets den 11 och 13 innevarande maj bordlagda betänkande nr 33, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående en allsidig utredning rörande tullsystemets verkningar m. m.

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 151, hade herr *Eriksson* i Grängesberg hemställt, att Riksdagen måtte besluta,

»att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta skyndsamt verkställa en möjligast allsidig utredning rörande tullsystemets verkningar samt lämpligheten af dess afskrifning eller modifiering, hvarvid särskildt bör beaktas, i hvad mån lifsmedelstullarna till skada för befolkningens breda lager och till förfång för vårt lands konkurrenskraft på världsmarknaden verka till fördyring af lefnadskostnaderna, samt för Riksdagen framlägga de förslag, denna utredning må föranleda;

att likaledes hos Kungl. Maj:t anhålla, att, i samband med denna utredning, måtte uppgöras en plan för att, dels genom besparingar och dels genom beredande af andra inkomstkällor för staten, ordna frågans statsfinansiella sida, därest Riksdagen finner sig böra, sedan utredningen föreligger, besluta lifsmedelstullarnas fullständiga afskaffande samt däremot svarande eller eljest påkalladt borttagande af eller nedläggning i öfriga tullsätser.»

Utskottet hade i nu föredragna betänkande på återopade skäl hemställt, att förevarande motion, II: 151, icke måtte af Riksdagen bifallas.

Reservation hade afgifvits af herrar *Bäckström* och *Christernson*, friherre *Palmstierna* och herr *Rundgren*, hvilka likväl ej däri framlagt sin mening.

Herr *Bäckström*: Jag och mina partikamrater inom utskottet hafva här antecknat oss såsom reservanter.

Om kammarens ledamöter genomläst den motivering, som motionären lämnat i frågan, hafva de nog funnit, att denna motion utgår från ett konstaterande af den alltjämt växande oron öfver stegringen af lefnadskostnaderna i vårt land, och att denna oro finnes icke blott i småhemmen, utan äfven inom svenska industrikretsar, där den yttrar sig såsom en fruktan för arbetslönernas oafslätliga höjning genom lefnadskostnadernas stegring. Den hänvisar vidare till möjligheten att pressa ned lefnadskostnaderna därigenom, att kommunerna ingripa genom upprättande af kommunal mjölkhandel, slakthus och dylikt, men det konstateras, att detta icke är tillräckligt, utan att statens medverkande är nödvändigt. Man frågar: hvad kan staten göra? Efter att ha erinrat om att uti själfva det rationella ordnandet af varuutbytet finnes ett område, där staten kan ingripa, kommer motionären

öfver till frågan om det tyngande och pressande tullsystemet. Man måste fråga sig, om det icke är möjligt att något lätta på det tryck, som utöfvas genom detta tullsystem, och så mynnar motionen ut i en hemställan om att man skall få en utredning, huruvida icke tullsystemet kan sättas på afskrifning eller modifiering.

Utskottet har här endast velat se uttryckt den tanken, att man skulle på en gång afskrifva hela tullsystemet. Utskottet säger t. ex.: »statens inkomster af tulluppbörden uppgå för närvarande till öfver sextio miljoner kronor om året. Att helt eller till väsentlig del afskrifva denna betydande inkomstpost skulle under nuvarande förhållanden säkerligen möta synnerligen stora svårigheter, allra helst man torde böra räkna med möjligheten af en framtida väsentlig minskning af de inkomster, som tillföras statsverket genom rusdryckshandteringen.» Det är en så själfklar sak utskottet här uttalat, att det nästan blir banalt. Det är tydligt, att man icke kan på en gång till väsentlig del eller helt afskrifva denna 60-miljoners-post. Men det synes mig, att när motionen uppbäres af en så stor del af vårt folk och af en så allmän folkmening, så hade utskottet bort kunna gå med på att tillstyrka hvad som är det väsentliga, det bärande i motionen, nämligen att få en opartisk utredning.

I motionen säges ju, att »många medborgare i vårt land anse tullarna vara till skada för en sund ekonomisk utveckling. Andra åter försäkra med en orubblig tro, att utan tullar vore landets näringslif dömdt till undergång. Hvad är då naturligare, än att statsmakterna föranstalta om en opartisk undersökning i detta afseende?»

Hvad som således här begäres i motionens motivering är en opartisk undersökning genom statens försorg rörande tullsystemets verkningar, och det förefaller verkligen, som om utskottet hade kunnat gå med på en så pass blygsam begäran. De, som hafva den uppfattningen, att utredningen knappt kan leda till annat resultat, än att tullsystemet måste bibehållas, borde likväl kunna gå med på denna utredning.

På grund häraf och då det synes mig, att det icke behöfver om en närvarande läggas mera in i denna motion än en begäran om en opartisk undersökning af tullsystemets verkningar, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Karlsson: Den föregående talaren ville ju göra troligt, att här endast var fråga om en förutsättningslös undersökning och utredning om tullsystemets verkningar. Nu får jag säga, att den utredningen förefaller mig särdeles svår att åstadkomma och man borde, tyckes det mig, om man kommer med ett sådant förslag, ändå gifva några anvisningar om huru en sådan utredning skall kunna komma till stånd. Emellertid är det ju nu så tillika, att motionären utgått ifrån vissa förutsättningar, då han här yrkat på denna utredning, och till sist i det yrkande, han gör, tydligen låter komma till synes, att hvad han vill är dock upphäfvandet af det nu rådande tullsystemet, särskildt af lifsmedelstullarna.

Jag skall villigt erkänna, att för min del är jag icke vän af lifsmedelstullar; men jag har den åsikten, att när man har kommit in på det tullsystem, som nu råder, så får man umgås med det med för-

*Om
utredning
rörande
tullsystemets
verkningar
m. m.*

(Forts.)

Om
utredning
rörande
tullsystemets
verkningar
m. m.
(Forts.)

siktighet, och jag tror äfven, att lifsmedelstullar och industritullar hänga på sådant sätt tillsammans, att det tyvärr är mycket svårt att rubba på det ena slaget af tullar utan att på samma gång äfven taga bort de andra eller i afsevärd grad förminska dem.

Då ett bifall till motionen alldeles bestämdt skulle inom ganska vida lager af vårt lands både industriidkare och jordbrukare betraktas såsom åtminstone en anordning, som syftade på ett borttagande eller afsevärdt minskande af ifrågavarande tullar, och då jag för min del tror, att man får med stor försiktighet gå fram på detta område och då jag framför allt icke har kunnat komma till någon uppfattning om huru en verklig förutsättningslös utredning härvidlag skulle kunna sättas i gång, har jag för min del varit med om utskottets afstyrkande hemställan.

Jag vill icke neka till, att man mot den motivering, som förekommer här, kan göra åtskilliga invändningar, särskildt från deras håll, som äro principiella frihandlare. Jag har vid ett tidigare tillfälle här sagt, att frågan om tullsystemet har kommit i ett sådant läge, att man knappt numera träffar på några frihandlare af den sort, som yrka på tullarnas borttagande, och jag vill äfven erinra därom, att redan innan nuvarande tullsats, hufvudsakligen tillkomna 1892, funnos, fanns det dock industritullar. Men numera har man kommit så långt, att man har ytterst svårt att upptäcka några frihandlare, som våga drifva sina satsar så synnerligen långt, detta på grund af det skäl, jag förut antydtt, nämligen att när vi fått detta system, gäller det att med stor försiktighet vidtagna starka rubbningar på området, detta gifvetvis äfven med hänsyn till den handelspolitik, som drifves af länder, som ligga rundt om oss.

Men som sagdt, beträffande motiveringen kan man hafva åtskilligt att invända, det skall jag erkänna. Men jag vill framhålla, att den är framgången genom en kompromiss; och skulle hvar och en af utskottets olika fraktioner velat här i motiveringen hafva fullt och tydligt uttryckt sina synpunkter, hade det blifvit lika många reservationer mot motiveringen, som det står ledamöter bakom utskottets beslut.

Under sådana förhållanden har jag intet annat än att yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande betänkande hemställt samt vidare därpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Om
upphäfvande
af stämpel-
skatten å
inrikes
växlar.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets den 11 och 13 i denna månad bordlagda betänkande nr 34, i anledning af väckta motioner om upphäfvande af stämpelskatten å inrikes växlar.

I två särskilda, inom Andra kammaren väckta motioner, den ena, nr 4, väckt af herr *Olsson* i Fläsbro med instämmande af en annan

af kammarens ledamöter och den andra, nr 14, af herr *Henrikson* i Heberg m. fl., hade föreslagits sådan ändring i förordningen af den 18 september 1908 angående stämpelafgiften, att stämpelskatt å inrikes växlar ej längre måtte utgå.

*Om
upphäfvande
af stämpel-
skatten å
inrikes
växlar.*

(Forts.)

Utskottet hade i förevarande betänkande på anförda grunder hemställt, att Riksdagen måtte, i anledning af föreliggande motioner, II: 4 af herr Olsson i Fläsbro och II: 14 af herr *Henrikson* i Heberg m. fl., i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, huruvida ifrågavarande stämpelskatt kunde upphävas och ersättning för de genom densamma inflytande medel beredas statsverket på sådant sätt, att växelstämpeln äfven för den närmaste framtiden kunde beräknas icke blifva behöflig för statsregleringen.

Herr Stendahl: Herr talman, mina herrar! De ifrågavarande motionerna äro, som vi alla veta, gengångare från föregående år. Vid föregående års riksdag väcktes af herr *Henrikson* i Heberg liksom nu motion i samma ämne om borttagande af stämpelskatt på inrikes växlar. Andra kammaren biföll motionen; Första kammaren afslog den och det blef gemensam votering. Förhållandena då lågo emellertid så, att man med säkerhet kunde räkna på, att frågan skulle gå igenom vid gemensam votering. Det framhölls emellertid, att ett bifall i riksdagens sista timme kunde medföra ganska väsentliga svårigheter för statsregleringen.

Af detta vägande lämplighetsskäl läto vi, som voro för motionen, saken falla för den gången, men nu har den kommit igen.

I själfva saken vill jag framhålla, att denna beskattning, som går till i rundt tal 1,800,000 kronor om året, drabbar de skuldsatta, de, som förut känna tungan af sin svårighet att betala.

Vore det så, att bankerna af sin vinst på diskonteringen betalade denna skatt, så kunde man säga, att det vore en rättvis beskattning.

Så är icke förhållandet, utan det är växlar, som hufvudsakligen utgifvas af dem, som äro i ekonomiskt betryck och förut betungade, hvilka man här beskattar och låter utgifvarna betala skatten.

Det är sant, att det är ett mycket bekvämt sätt för beskattning, men enligt min uppfattning är det en synnerligen orättvis och hård beskattning, och äfven om det är svårigheter att få statens debet och kredit att gå ihop, anser jag rättvisan fordra, att denna beskattning upphäves.

Jag vet mycket väl, att det är många, som icke vilja afskaffa denna skatt, när den kunde komma att öfverföras till inkomst- eller förmögenhetsskatt, men det får enligt min tanke icke vara afgörande, då det gäller att afskaffa en synnerligen tryckande, orättvis skatt, ty kom i håg, mina herrar, det är ingen fördel, som här beskattas, utan det är att taga pengarna med makt ifrån de svaga.

Jag skulle vilja tillägga, att ett bifall till skrifvelseförslaget är icke något annat än ett uppskof och att låta denna orättvisa beskattning fortvara ännu längre och betunga de betryckta.

Om
upphäfvande
af stämpel-
skatten å
inrikes
växlar.
(Forts.)

Jag yrkar därför bifall till motionen och afslag på utskottets hemställan.

Herr Karlsson: Jag skall först be att få protestera mot den åskådning, som den siste talaren gjorde gällande gentemot denna beskattning. Icke är den väl så förfärligt upprörande orättvis, som han framhöll, och då han säger, att det är ifrån de fattiga, stämpeln tages, ligger väl däri en betydande öfverdrift, ty det är väl icke blott de fattiga, som betala, utan detta är en omsättningsskatt på kapitalet, då det visar sig, som det heter. Och i fråga om handelsvärlden vågar jag, då jag själf är köpman, trots de protester mot växelstämpeln, som från det hållet framkommit, säga, att växelstämpeln icke är så särdeles tryckande, som man ofta velat göra troligt. Däremot är det helt naturligt, att, om man frågar folk, om de icke skulle vilja vara af med en viss skatt, de säga: jo, naturligtvis och teckna på petitioner; men jag anser, att man icke bör taga alltför mycken hänsyn till dylika underskrifter.

Emellertid har utskottet, då det känner till den starka ovilja, som på vissa håll inom Riksdagen förefinnes mot denna stämpel, dock varit med om ifrågavarande skrifvelse, på det att saken må tagas under öfvervägande, men att man icke må gå brädstörtadt till väga.

Här talas så mycket om, att denna skatt är tryckande, men jag är öfvertygad om, att här finnas skatter i vårt land, som äro ännu mera tryckande än denna. Jag vill erinra om, att det föreligger stora utsikter till att anspråken på statskassan i vissa afseenden skola komma att stegras. Jag tänker icke minst på de åtgärder, man kommer att företaga i afseende å folkförsäkringen m. m. Jag vill tillika erinra om den minskning i inkomster, som måhända en blifvande rusdrycks-lagstiftning kommer att medföra. Med hänsyn härtill tror jag, att man får vara försiktig i fråga om att afskrifva skatter och särskildt att göra det utan någon som helst undersökning. Hvad utskottet här har velat, har varit, att en sådan undersökning dock skall komma till stånd, innan afskrifning af skatten äger rum, och jag tror, att detta är klokt och en åtgärd, som försiktigheten bjuder oss att vidtaga, innan man beslutar en afskrifning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande betänkande hemställt samt vidare därpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla de i ämnet väckta motionerna, och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af bevillningsutskottets den 11 och 13 innevarande maj bordlagda betänkanden:

nr 35, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående beskattning af socker,

som under december månad år 1912 efter anmälan af svenska sockerfabriksaktiebolaget utlämnas till fritt bruk, och

nr 36, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition i anledning af ifrågasatt förlängning af den å internationell konferens i Bryssel den 5 mars 1902 antagna konventionen angående beskattning af socker m. m.,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets den 11 och 13 i denna månad bordlagda utlåtande nr 34, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i staten för folkskolläraernas pensionsinrättning.

*Om vissa
ändringar i
staten för
folkskol-
läraernas
pensions-
inrättning.*

Uti eu den 19 april 1912 till Riksdagen aflåten proposition, nr 198, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver eklestiasitikärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att godkänna

dels sådan ändring i den år 1911 fastställda staten för folkskolläraernas pensionsinrättning, att ej mindre för det däri uppförda kvinnliga skrifbitrådet lönen höjdes från 600 kronor till 700 kronor men tjänstgöringspenningarna sänktes från 450 kronor till 350 kronor, än äfven anslaget till vikariatsersättningar, arfvoden åt amanuenser och extra biträden samt flitpenningar åt extra ordinarie tjänstemän och extra ordinarie vaktmästare samt förslagsanslaget till expenser höjdes, det förra anslaget från 7,400 kronor med 4,800 kronor till 12,200 kronor och det senare anslaget från 6,800 kronor med 2,400 kronor till 9,200 kronor; kommande vid bifall härtill statens slutsumma att höjas från 51,900 kronor med 7,200 kronor till 59,100 kronor;

dels ock det tillägg till de enligt kungl. kungörelsen den 22 juni 1911 stadgade villkoren och bestämmelserna för åtnjutande af de i sagda stat upptagna aflöningsförmånerna, att för det i staten uppförda kvinnliga skrifbitrådet skulle gälla de af chefen för finansdepartementet föreslagna, i statsrådsprotokollet öfver finansärenden den 13 januari 1912 upptagna allmänna villkoren och bestämmelserna i fråga om fasta biträden hos vissa verk och myndigheter, dock med iakttagande af de jämkningar därutinnan, som af Riksdagen i fråga om fasta biträden å justitierevisionens stat sedermera beslutats.

Utskottet, som icke haft något att erinra mot Kungl. Maj:ts ifrågasatt förslag, hade i detta utlåtande hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 198, måtte vinna Riksdagens bifall.

Herr von Stapelmohr: 1911 års Riksdag fastställde på förslag af Kungl. Maj:t stat för folkskolläraernas pensionsinrättning. I denna finnas upptagna bland andra två anslag; det ena för vikariatsersättningar m. m. till belopp af 7,400 kronor och det andra för expenser m. m. till belopp af 6,800 kronor. Nu har Kungl. Maj:t i år i proposition föreslagit, att dessa båda poster skola höjas, den första med

*Om vissa
ändringar i
staten för
folkskol-
lära-
rarnas
pensions-
inrättning.*
(Forts.)

4,800 kronor till 12,200 kronor och den senare posten med 2,400 kronor till 9,200 kronor. Detta förslag om höjning är föranlett däraf, att medel skulle beredas till betäckande af de ökade kostnader för förvaltningen, som uppkomma, dels däraf att extra provinsialläkarnas pensionskassa genom 1911 års Riksdags beslut lagts under direktionens för folkskolläraernas pensionsinrättning förvaltning, dels däraf att Kungl. Maj:t vid innevarande års riksdag föreslagit inrättandet af en ny pensionsanstalt för distriktsveterinärer, att äfven läggas under samma förvaltning.

Utskottet har såsom synes tillstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Men jag vill erinra om, att Första kammaren för sin del godkänt Kungl. Maj:ts förslag om inrättande af en pensionsanstalt för distriktsveterinärer, men att Andra kammaren däremot afslagit förslaget om en sådan anstalt. Den kungl. propositionen torde således vara förfallen, därom utskottet i dag beslutat afläta memorial till Riksdagen. Men vid detta förhållande är det nödvändigt, att denna kungl. proposition blir föremål för ny behandling af utskottet, och jag tillåter mig därför, herr talman, hemställa, att kammaren måtte återremittera ärendet till utskottet. Detta yrkande är framställt äfven i Andra kammaren.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande utlåtande endast yrkats, att ärendet skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare på godkännande af berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag före kl. 2 e. m. utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 på aftonen.

Vid ånyo skedd föredragning af bankoutskottets den 11 och 13 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

nr 36, i anledning af vissa framställningar rörande pensioner och understöd å allmänna indragningsstaten,

nr 37, angående förslag till ändringar i aföningsstaten och reglementet för riksbanken,

nr 38, i anledning af väckt förslag om tillbyggnad och förändring af riksbankens byggnader i Halmstad och Kalmar, samt

nr 39, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i lagen om bankrörelse,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande lagutskottets den 11 och 13 innevarande maj bordlagda utlatande nr 53, i anledning af *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af vissa paragrafer i värnpliktslagen samt till förordning om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd), *dels ock* en i anledning däraf väckt motion.

Om ändring af vissa paragrafer i värnpliktslagen.

Genom en den 1 april 1912 dagtecknad proposition, nr 131, hvilken af båda kaurarna hänvisats till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver landförsvarsärenden, föreslagit Riksdagen att antaga framlagdt förslag till lag om ändrad lydelse af vissa paragrafer i värnpliktslagen samt till förordning om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd).

Punkten 1.

Utskottet, som beträffande förslaget till lag om ändrad lydelse af vissa paragrafer i värnpliktslagen icke funnit anledning att däremot framställa någon anmärkning, hade i nu föredragna punkt hemställt, att Riksdagen måtte, med bifall i denna del till Kungl. Maj:ts föresvarande proposition, antaga sådan lag i detta ämne, som i propositionen angifvits.

Beträffande utskottets hemställan under denna punkt hade reservation anmälts af herr *Gezelius*, som hemställt, att §§ 16 och 17 i värnpliktslagen gifves viss af honom föreslagen ändrad uppställning och lydelse.

Herr *Gezelius*: Vid det föredragna utlåtandets första punkt har jag, såsom framgår af handlingarna, afgifvit en reservation, som jag ber att med några ord få motivera.

De hufvudformer, under hvilka man sökt tillgodose medellösa familjeförsörjare i afseende å deras värnpliktsförhållanden, är att bevilja dem uppskof och vid ett konstant behof af uppskof befrielse från antingen inskrifning eller fullgörande af öfningar under fredstid, och den andra linjen är att af statsmedel bevilja direkt penningunderstöd till dem, som äro beroende af sådana familjeförsörjares tillfälle till arbetsförtjänst.

Den senare linjen är hittills oförsökt i vårt land. I fråga om den förra ligger den väsentliga skillnaden mellan uppskof med inskrifning och uppskof med fullgörande af vapenöfning däri, att med uppskof i fråga om inskrifning följer jämte frihet från vapenöfning frihet från mönstringsskyldighet, för hvars undgående man icke rimligen kan åberopa ekonomiska skäl, och befrielse från skyldighet till tjänstgöring vid krigstid. Mig synes det icke kunna åberopas som skäl för befriande af vissa värnpliktige från tjänstgöring under krigstid, att vid tiden för deras inskrifvande i vanlig ordning deras ekonomiska förhållanden hafva kunnat utgöra ett skäl för en viss lindring. Ty, mina herrar, skulle krig utbryta och kallelse under fanorna utfärdas,

Om ändring af vissa paragrafer i värnpliktslagen.

(Forts.)

så lärer för stora massor af dem, som hafva skyldighet att därvid inträda, föreligga precis samma skäl, att deras familjeförhållanden skulle försaka dem väsentliga ekonomiska olägenheter. Enligt mitt förmenande är denna linje den relativt minst lyckliga för ett land som vårt med dess folkfattigdom. Jag intar i denna fråga samma ståndpunkt som de i ärendet tillkallade sakkunniga, hvilka yttrat, att den linjen öfver hufvud taget icke kan anses vara motiverad. Då dess bibehållande emellertid här är föreslaget, har till stöd härför anförts det skälet, att en eftergift på området i fråga redan vunnit häfd i lagstiftningen; och det är en sanning, som synes mig vara värd beaktande, att lindringar och eftergifter i fråga om utkräfvande af medborgerliga skyldigheter, särskildt när det rör sig om personlig tjänstbarhet, äro oändligt svåra att taga tillbaka. Det verkar nämligen lätt såsom en orättvisa och såsom en tyngd. Alla uppoffringar äro gifvetvis kännbara för den, som känner efter, och saken ställer sig på helt annat sätt, om förmänen en gång har åtnjutits.

Därmed har jag icke velat markera den uppfattningen, att det icke är skäl att söka tillgodose ekonomiskt betungade värnpliktiga uti ifrågavarande afseende, men jag menar, att det vore skäl i att se till, huru en utveckling, såsom här föreslagits, af denna linje öfver hufvud taget kommer att verka, innan man slår fast den såsom definitiv. Har man definitivt antagit en sådan lagstiftning, lärer det nog komma att visa sig svårigheter att kunna fritt bedöma saken, när det föreligger bättre premisser för ett sådant bedömande, utan afseende å att det då till äfventyrs gäller att taga bort en förmån, som har åtnjutits af vissa.

Det har också varit de sakkunnigas mening, att det förslag, som har utarbetats af dem, skulle endast försöksvis tillämpas. Det skälet härför talar mycket högt, att det för de sakkunniga, som yttrat sig, icke allenast kommittén, utan äfven myndigheterna, har visat sig vara svårt att ens tillnärmelsevis beräkna hvad utsträckningen komme att medföra för praktisk påföljd, dels i hvilken omfattning en sådan utsträckning komme att medföra minskning i effektivt försvar, dels också under hvilka former en kontroll, som alla erkänna måste blifva ganska ingående, lämpligast skall kunna ordnas. Vid 1909 års riksdag, då i § 16 momenten 5 och 6 tillades, var det icke mer än en mening om, att man kunde och lämpligen borde söka gå försöksvägen i afseende å detta tillägg. Ingen röst höjdes då emot att gifva den lagen försökskaraktär. Här synes mig nu hafva tillkommit ett skäl, som talar än starkare för att välja den vägen. Vi torde nämligen få utgå däriifrån såsom en själfklar sak, att, då den utredning af vår försvarsfråga i hela dess vidd, som är utlofvad, kommer till Riksdagen, det blir tillfälle och anledning för Riksdagen att pröfva hvad i ifrågavarande hänseende skall vara lag. Och därvid är det tvifvelsutan det väsentliga, huru och i hvad mån försvarsbehovet tillgodoses af värnpliktskräftet i gemen. Då må lagstiftaren bedöma, om vi haiva råd och möjlighet att helt befria afsevärda kontingenter af de värnpliktiga från deltagandet i försvaret äfven under krigstid.

Den andra vägen, som först i år försökts i ett lagförslag — jag frånser de tillfällen, då den har praktiserats in casu — eller att med stats-

medel pekuniärt undanröja svårigheten för medellösa familjeförsörjare att fullgöra sin värnplikt, den synes mig vara väl värd att beaktas, och till äfventyrs kan den visa sig vara den lämpligaste för staten, liksom den säkerligen vore det för dem, som bero af sådana värnpliktiga, att gå längre den vägen i stället för att bevilja uppskof och befrielse.

Om ändring af vissa paragrafer i värnpliktlagen.
(Forts.)

Då jag med min reservation icke i någon mån för den tid, som man kan beräkna åtgå, till dess frågan kommer till en slutlig pröfning, försämrar någons rätt i det afseende, som man genom regeringsförslaget vill tillgodose, tillåter jag mig, herr talman, att vidhålla min i denna reservation uttalade uppfattning, till hvilken reservation jag alltså yrkar bifall.

Herr Håkanson: Herr talman, mina herrar! Det är alldeles riktigt, såsom den föregående ärade talaren anförde, att det här gäller en nyhet på värnpliktlagens område, samt att det kan vara svårt att redan nu öfverblicka verkningarna af densamma. Det är äfven sant, såsom han framhöll, att de inom departementet tillkallade sakkunniga föreslagit, att frågan skulle ordnas genom en försökslagstiftning. Emellertid hafva andra sakkunniga jämväl yttrat sig och därvid uttalat sig mot försökslagstiftning på ifrågavarande område. Hufvudsakligen åsyftar jag härvid cheferna för generalstaben och marininstaben. Särskildt den sistnämnde har i detta afseende anført, att genom försökslagstiftning skulle skapas ojämnhet i de redan förut invecklade rättsförhållandena för landets värnpliktiga ungdom.

Som majoriteten inom utskottet icke kunnat underlåta anse, att cheferna för marininstaben och generalstaben äro väl så sakkunniga som de, hvilka förut yttrat sig i frågan, samt departementschefen jämväl anslutit sig till nämnda stabschefers uppfattning, ansåg utskottsmajoriteten sig stå på den säkraste sidan, då den hemställde om bifall till den kungl. propositionen.

För den händelse, att, såsom den ärade reservanten antager, en ny värnpliktslag kommer att framläggas i anledning af försvarsberedningarnas arbete, vågar jag föreställa mig, att det icke skall stöta på större eller mera öfvervinneliga hinder att i sådant sammanhang, d. v. s. då frågan blir om en hel ny värnpliktslag, få genomförda de ändringar uti nu ifrågavarande afseende, som man på grund af vunnen erfarenhet kan komma att finna erforderliga.

På dessa grunder ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i nu föredragna punkt.

Herr Gezelius: Jag nödgas påkalla uppmärksamheten ännu ett ögonblick.

Det är sant, att generalstabschefen liksom chefen för marininstaben afstyrka tanken på att gifva de föreslagna ändringarna karaktär af försökslagstiftning, som skulle gälla endast för viss tid. Men då ber jag att få erinra, att generalstabschefen har kategoriskt motsatt sig den utsträckning, som jag vill medgifva skulle få tillämpas under en tid, till och med år 1914. Å sidan 32 i den kungl. propositionen står hans yttrande refererat sålunda: »att vårt försvar oundgängligen

Om ändring af vissa paragrafer i värnpliktslagen.
(Forts.)

har behof af så många utbildade män som möjligt och att vi ej i vårt land såsom i de stora staterna kunna gifva lättnader åt en hel del kategorier i fall, där förhållandena förvisso kunna vara synnerligen ömmande, men hvilkas beaktande å andra sidan medför allt större anspråk på lättnader och alltför stort spelrum åt försök att undandraga sig värnplikt.

Chefen för generalstaben har således motsatt sig hvad jag vill vara med om eller att åtminstone en tid söka praktisera denna lindring för att se, huru den kommer att ställa sig.

De skäl chefen för marinstaben i det sammanhanget anført, då han afstyrkt en försökslagstiftning i ämnet, torde icke kunna åberopas såsom ett auktoritativt uttalande emot min ståndpunkt. Chefen för marinstaben yttrar sig väl, såsom den föregående talaren anmärkt, afstyrkande mot försökslagstiftning, men det skäl han anført, att »genom försökslagstiftning skapas ojämnhet i de redan förut invecklade rättsförhållandena för landets värnpliktiga ungdom», den anmärkningen kunde måhända vara befogad gentemot de sakkunnigas förslag till affattning af paragrafen med tanke på en försökslagstiftning, men drabbar icke mitt förslag, ty jag har afklippt linjen med år 1914 och därefter endast velat låta de värnpliktiga, som skulle inskrifva sig till och med 1914, men af laga förfall hindras, åtnjuta den föreslagna förmånen. Därmed skapas icke något trassel för framtiden, utan endast för den kortare tid, då försökslagstiftningen gäller såsom sådan.

Under sådana förhållanden synes det mig, som om det blefve mindre trassel med rättsförhållandena genom att acceptera lagändringen försöksvis än genom att slå fast den för all framtid.

Jag vidhåller därför, herr talman, mitt yrkande.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter herr talmanen yttrade, att i afseende å förevarande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren, med antagande af det förslag, som innefattades i den af herr Gezelius vid punkten afgifna reservation, måtte i öfrigt godkänna utskottets förslag.

Härefter gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Författningsförslag om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn.

Punkten 2.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts proposition, nr 131, hade utskottet till behandling förehaft en i anledning af nämnda proposition i Andra kammaren af herr *Christiernson* väckt motion, nr 297, hvori hemställt, att Riksdagen måtte besluta, att förordningen om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd) skulle träda i kraft genast efter dess utfärdande.

I Kungl. Maj:ts förslag var tiden för ifrågavarande förordnings trädande i kraft bestämd till den 1 januari 1915.

Utskottet hade i föreliggande punkt hemställt, att Riksdagen, med förklaring att Kungl. Maj:ts genom förevarande proposition framlagda, i denna punkt intagna författningsförslag icke kunnat oförändradt bifallas, måtte, i anledning af samma proposition samt herr Christiernsons ofvan berörda motion, för sin del antaga af utskottet framlagdt förslag till förordning om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd).

Författningsförslag om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn.
(Forts.)

Detta förslag skilde sig från Kungl. Maj:ts endast därtutinnan, att förordningen skulle träda *genast* i kraft.

Beträffande utskottets hemställan under denna punkt hade reservation anmälts af herrar *Widén, Håkanson, Gustaf Andersson, af Ekenstam, Gezelius* och *Pettersson* i Bjälbo, hvilka ansett, att, i afseende på tiden för förordningens trädande i kraft, Kungl. Maj:ts proposition bort oförändrad bifallas.

Herr Håkanson: Herr talman, mina herrar! I Kungl. Maj:ts proposition ifrågasättes, att den föreslagna förordningen skulle träda i kraft den 1 januari 1913. Utskottet har däremot i anledning af en motion af herr Christiernson beslutat hemställa, att förordningen skall träda i kraft *genast*. Såsom motiv för att förordningen skulle träda i kraft först den 1 januari 1913 har i den kungl. propositionen framhållits, att medel till familjeunderstöd äskats först i statsregleringen för år 1913. Motionären säger, att han i allmänhet icke kan anuut än godtaga ett så kraftigt skäl, som han visst icke vill i regel söka rubba, men han anser, att i detta fall särskildt ömmande omständigheter föreligga. Han yrkar därför, att förordningen skall träda i kraft *genast*. Emot utskottets beslut i denna del hafva herr *Widén* och jag m. fl. reserverat oss och ansett, att Kungl. Maj:ts proposition bort i detta afseende oförändrad tillstyrkas.

Utöfver hvad som anförts i den kungliga propositionen till stöd för att ifrågavarande förordning bör träda i kraft först den 1 januari 1913, kan jämväl anföras, att enligt hvad som framgår af propositionen, ansökan om dylikt understöd bör göras helst en månad före tjänstgöringens början. Ansökan kan väl göras senare, men för den händelse den skulle göras mera än tre dagar efter tjänstgöringens början, utgår understödet endast från den dag, ansökan göres. Till familjeunderstödet skall den värnpliktige bidraga med den del af till honom utgående penningbidrag, hvarmed detta öfverstiger 20 öre om dagen. För sådant ändamål skall berörda andel af penningbidraget innehållas. Om en sådan lag nu träder i kraft midt under det tjänstgöringen pågår, torde därigenom vållas ganska mycket trassel och oreda. Detta synes mig utgöra ytterligare anledning, hvarför man icke bör låta lagen träda i kraft förrän den 1 januari 1913. Jag tillåter mig därför, herr talman, yrka bifall till den af herr *Widén* m. fl. afgifna reservationen i förevarande punkt.

Herr Söderbergh: Jag tillåter mig yrka bifall till lagutskottets hemställan, att denna förordning måtte *genast* träda i kraft. Det

Författnings- skulle innebära, att sådana familjer, som skulle komma i åtnjutande
förslag om af statsunderstöd på grund af värnpliktig familjemedlems militärtjänst-
understöd i af statsunderstöd på grund af värnpliktig familjemedlems militärtjänst-
vissa fall åt göring, blefve i tillfälle att erhålla detta understöd redan under inne-
värnpliktiga varande år.
hustru och
barn.

(Forts.)

Då alla tyckas vara ense om, att beviljandet af ett sådant stats-
 understöd är fullt befogadt, och då det är fråga om att mildra en
 tunga, som särskildt i förevarande fall är synnerligen kännbar och be-
 hjärtansvärd, har det syntts vara med nödig hänsyn och billighet öfver-
 ensstämmande, att understödet fortast möjligt kunde komma att utgå.
 Utskottet har därför ansett, att man skulle kunna frångå Kungl.
 Maj:ts förslag och tillstyrka, att ifrågavarande bestämmelser måtte träda i
 kraft med detsamma. I ekonomiskt hänseende kan detta från statens
 sida icke möta några betänkligheter, enär det här gäller sammanlagdt
 endast några tiotusental kronor.

Det är dessa synpunkter, som varit för lagutskottets majoritet
 afgörande, och med åberopande häraf anhåller jag, herr talman, att
 få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr tal-
 mannen, att beträffande förevarande punkt yrkats, dels att hvad ut-
 skottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Håkanson*, att kam-
 maren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring, som an-
 gifvits i den af herr *Widén* m. fl. vid punkten anmälda reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa
 yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till herr *Hå-*
kansons yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och
 anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i punkten 2 af sitt
 utlåtande nr 53 med den ändring, som angifvits i den af herr *Widén*
 m. fl. vid punkten anmälda reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva
 utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 51.

På framställning af herr talmannen beslöt kammaren att till aftonsammanträdet uppskjuta handläggningen af återstående ärenden på föredragningslistan.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrade grunder för rösträtten vid å kyrkostämma förrättade val af folkskollärare, och

nr 31, i anledning af väckt motion om ändring i 16 § riksdagsordningen;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 106, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anställande af extra läkare vid Sätters och Västerviks hospital och hospitalsläkare vid Stockholms hospital,

nr 107, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utgifvande af en ny upplaga af handboken »Sveriges land och folk» jämte i ämnet väckta motioner,

nr 108, i anledning af Kungl. Maj:ts uti statsverkspropositionen under sjunde hufvudtiteln gjorda framställning angående kostnader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet,

nr 109, i anledning af väckt motion angående anslag till förvärfvande genom expropriation i vissa fall af marken till lägenheter å ofri grund,

nr 110, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för år 1913 till fortsättande af utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna m. m. samt en i ämnet väckt motion, och

nr 117, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för nationalmuseum m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 42, i anledning af *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af vissa delar af gällande förordning med tulltaxa för inkommande varor, *dels ock* i ämnet väckta motioner,

nr 43, i anledning af *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse af § 3 mom. 6 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrifning, *dels ock* en i ämnet väckt motion,

nr 44, i anledning af *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tullrestitution i vissa fall vid återutförelse af utländsk vara, *dels ock* en i ämnet väckt motion, samt

nr 45, angående ändringar i tullbehandlingen af vissa varor;

sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skogsaccis och om virkestaxering samt en i ämnet väckt motion;

lagutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning af väckt motion om meddelande af särskild bestämmelse i fråga om inteckningshafvares förmånsrätt till ränta,

nr 61, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till en svensk utvandringslag, samt

nr 62, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående rätt för oäkta barn att ärfva fader och fädernesfränder;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 93, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående bestämmelser för användningen af kronans område å viss del af Vaxön jämte två i ämnet väckta motioner,

nr 94, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af områden från förra korpralsbostället Åsby nr 1 i Östergötlands län jämte en i ämnet väckt motion, och

nr 95, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra fänriksbostället Hålfredstorp nr 1 i Kalmar län;

första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning af väckt motion i fråga om ändringar i lagen om förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag m. m., och

nr 3 i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag. innefattande ändring i vissa delar af lagen den 5 juni 1909 om förbud mot handels idkande å söckendag utöfver viss tid;

andra särskilda utskottets memorial nr 3, angående aflöning åt dess kanslipersonal och vaktmästare;

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 20, i fråga om en af herr Wijk inom Andra kammaren väckt motion, nr 172, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående visst tillägg i byggnadsstadgan för rikets städer, och

nr 21, i fråga om en af herr Persson i Norrköping inom Andra kammaren väckt motion, nr 187, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående borttagande ur instruktionen för fångvårdsstyrelsen och fångvårdsstaten af bestämmelsen för inneslutning i mörk cell; äfvensom

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 17, i anledning af herr Asplunds motion, nr 89, om skrivelse till Kungl. Maj:t

angående sådan planläggning af statens och kommunernas arbeten, att periodisk arbetslöshet motarbetas m. m.

Kammaren åtskildes kl. 4,6 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Onsdagen den 15 maj, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Herr statsrådet *Berg* aflämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående löneförbättring för år 1913 åt andra läraren i byggnadslära vid Chalmers tekniska läroanstalt.

Anmäldes och bordlades
statsutskottet utlåtanden:

nr 98, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående förvärfvande åt kronan af vissa jordområden för anläggande af en skjutbana för Älfsborgs regemente m. m. samt en i ämnet väckt motion,

nr 105, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverlåtelse till landtförsvaret af Kungsgården Noret i Kopparbergs län m. m.,

nr 111, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande af anslag till vissa byggnader och anläggningar vid Järfva och Mjölby stationer m. m.,

nr 112, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående förvärfvande för statsverkets räkning af Södertälje kanal m. m.,

nr 113, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i aflöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar,

nr 114, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående inköp af vissa områden i Sorsele och Dorotea socknar för nomadlapparnas behof af renbete m. m.,

nr 115, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till om- och tillbyggnad af posthuset vid Lilla Nygatan i Stockholm,

nr 116, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare bidrag åt föreningen för bistånd åt vanföra inom Skåne till be-

stridande af kostnaderna för en nybyggnad för ortopedisk poliklinik och sjukafdelning i Hälsingborg; äfvensom lagutskottets utlåtande nr 63 i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändring af 12 kap. 3 § rättegångsbalken.

Justerades sex protokollsutdrag för sammanträdet på förmiddagen.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 11 och 13 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

nr 54, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af § 34 värnpliktslagen,

nr 55, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 80 § i lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar och lag om ändrad lydelse af 8 § i lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura, samt

nr 56 i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående vissa nya bestämmelser i afseende å mått och vikt,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande lagutskottets den 11 och 13 i denna månad bordlagda utlåtande nr 57, i anledning af *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om aflösning af vissa frälseräntor, lag om sammanläggning af frälseränta med den fastighet, hvaraf räntan utgår, lag om ändrad lydelse af 11 kap. 2 § jordabalken, lag om ändrad lydelse af 18 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom, lag om ändrad lydelse af 61 § i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom och lag om ändrad lydelse af förordningen den 20 juli 1855 angående kronans rätt vid återbetalning af lån, som blifvit i jordebok antecknade, *dels ock* i anledning därpå väckta motioner.

*Lagförslag
om aflösning
af vissa
frälseräntor.*

Punkten 1.

Genom en den 15 mars 1912 dagtecknad proposition, nr 75, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga, bland annat, framlagdt förslag till lag om aflösning af vissa frälseräntor.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft två i anledning af propositionen väckta motioner, nämligen motionen inom Första kammaren, nr 99, af grefve *Mörner*, och motionen inom Andra kammaren, nr 278, af herr *Åkerlund*.

Grefve *Mörner* hade i sin motion hemställt, att Riksdagen måtte besluta, att 2 § i den föreslagna lagen om aflösning af vissa frälseräntor måtte erhålla följande lydelse:

2 §.

Lagförslag
om aflösning
af vissa
frälseräntor.

(Forts.)

Af ersättningen varde hälften af statsmedel gulden och hälften af statsmedel förskjutna.

Såsom afbetalning och ränta å hvad sålunda förskjutits skall fastighetens ägare ärligen erlægga ett för hvarje år lika belopp, så bestämdt, att det förskjutna beloppet jämte fyra procent årlig ränta å hvad vid hvarje tid däråf återstår oguldet är tjugufem år från förskottets utgifvande till fullo betaldt till statsverket.

I den af herr *Åkerlund* väckta motionen hade hemställts om sådan ändring i nådiga propositionen med förslag till lag om aflösning af vissa frälseräntor, att af ersättning för frälseränta hälften skulle gäldas af statsmedel och hälften förskjutas af statsmedel, samt att återbetalning af det förskjutna beloppet jämte fyra procent årlig ränta skulle, på sätt funnes angifvet i 2 § af lagförslaget, äga rum under trettio år eller eventuellt kortare tid från förskottets utgifvande.

I Kungl. Maj:ts förslag hade 2 § följande lydelse:

2 §.

Af ersättningen varde en fjärdedel af statsmedel gulden och tre fjärdedelar af statsmedel förskjutna.

Såsom afbetalning och ränta å hvad sålunda förskjutits skall fastighetens ägare ärligen erlægga ett för hvarje år lika belopp, så bestämdt, att det förskjutna beloppet jämte fyra procent årlig ränta å hvad vid hvarje tid däråf återstår oguldet är fyrtio år från förskottets utgifvande till fullo betaldt till statsverket.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på åberopade grunder hemställt, att Riksdagen, med afslag å grefve Mörners och herr Åkerlunds ofvanberörda motioner, måtte, med tillkännagifvande att Riksdagen ej kunnat antaga Kungl. Maj:ts förslag till lag om aflösning af vissa frälseräntor i oförändradt skick, för sin del antaga af utskottet framlagdt förslag till lag i ämnet.

Beträffande utskottets hemställan under förevarande punkt hade reservationer anmälts:

dels af herr *Rogberg*, som funnit lagstiftningen i ämnet alltjämt vara behöflig, men ansett hvarken Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag böra läggas till grund för lagstiftningen, utan hemställt, att Riksdagen, med afslag å såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för Riksdagen framlägga nytt förslag till lagstiftning om aflösning af vissa frälseräntor, byggdt på den hufvudgrundsatsen att administrativ myndighet skulle, vare sig tvist uppkomme eller icke, hafva att bedöma aflösningensfrågan allsidigt;

dels af herr *Stendahl*, som instämt med herr Rogberg samt därjämte såsom ytterligare skäl för sin mening anført, att frågan om rekonstitutionsafgifterna till Danviks hospital och Lunds domkyrka vore af

Lagförslag om aflösning af vissa frälseräntor. vidtgående ekonomisk betydelse samt borde lösas i sammanhang med förevarande lagförslag, men att tillfredsställande utredning i denna viktiga punkt saknades;
 dels och af grefve Mörner, som yrkat, att 2 § i förslaget till lag om aflösning af vissa frälseräntor skulle gifvas sådan affattning, som föreslagits i den af honom väckta motionen:

(Forts.)

Herr Rogberg. Herr talman! Med afseende närmast å § 1 i lagförslaget anhåller jag att få yttra någa ord. Jag tror för min del, att den åsikten är ganska allmän inom denna kammare, att när för kammaren förelägges ett lagutskottsutlåtande öfver en kungl. proposition och det därvid befinnes, att utskottet gjort ändringar i lagtexten i större omfattning, och vidare att vid betänkandet fogats olika reservationer, så pläga kamrarnas ledamöter till sig själfva framställa den frågan: »Är den förevarande saken af sådan beskaffenhet, att den behöfver nu afgöras». Och skulle svaret på denna fråga blifva nej, så brukar vanligtvis rätt stor anslutning ske kring ett aflagsyrkande. Nu hafva herrarna, som gifvetvis granskat det föreliggande lagförslaget, nog funnit, att i lagtexten till detsamma företagits åtskilliga ändringar. Herrarna hafva också funnit, att det finnes reservationer fogade vid betänkandet. Då lär den första fråga, som bör uppkastas, bli denna: Skall det uppkomma någon skada, om detta lagförslag nu icke antages? Och jag påstår, att det visserligen icke kommer att göra det. Förslaget angår ekonomiska värden till ett kapitalbelopp af ungefär 2,300,000 kronor; det är ett icke alltför stort belopp. Vidare stadgar förslaget, att aflösningen af frälseräntorna skulle företagas efter anmälan och ske så smånigom. Ett uppskof med förslaget och dess ersättande med ett annat förslag, lämpligen vid nästkommande riksdag, förefaller mig icke kunna föranleda den ringaste olägenhet. När jag sagt detta, vill jag också säga, hvarför enligt min mening detta förslag icke för närvarande bör bifallas. Det är därför, att enligt min uppfattning det med lagförslaget afsedda målet, hvilket är att bringa frälseräntorna ur världen, icke på ett tillfredsställande sätt vinnes genom det framlagda lagförslaget. Dessa frälseräntor, som det här är fråga om, om dem skulle jag vilja säga, att de äro hvarken fågel eller fisk, eller kanske snarare, de äro både fågel och fisk. De äro gifvetvis privaträttsliga rättigheter, men går man till deras grund och uppkomst, så finner man, att de hafva tillkommit efter offentligrättsliga förebilder. När nu räntorna i fråga skola aflösas, så är det gifvet, att myndighets bistånd är erforderligt. Ser man då på räntorna såsom privaträttsliga, så ligger det närmast till hands att säga, att det är domstols medverkan, som erfordras; men ser man på dem med hänsyn till deras offentligrättsliga förebild och ursprung — och det kan man gärna göra — så kan mycket väl administrativ myndighet d. v. s. Kungl. Maj:ts befallningshafvande anlitas, när det gäller att få dem aflösta. Väljer man domstolsförbandet, så torde aflösningen så att säga kunna bli på öret riktigare, men den torde gå långsammare och bli kostsammare. Väljer man administrativ myndighet d. v. s. Kungl. Maj:ts befallningshafvande, så blir afgörandet snabbare och billigare. Nu hafva emellertid Kungl. Maj:t och utskottet förenat sig om att välja både dom-

stolsförfarandet och det administrativa förfarandet. Men därvid har det icke kunnat undvikas, såsom två ledamöter af lagrådet vid ärendets behandling därstädes påpekat, att förslaget bestämmelser blifvit i hög grad omständliga och svåra. Det kan inträffa, att väckt fråga om aflösning kommer att behandlas först inför Konungens befallningshafvande, så af häradsrätt och efter klagan af hofrätt och högsta domstol, därpå åter inför Konungens befallningshafvande och efter klagan af kammarkollegium och regeringsrätten samt ändtligen för utbetalningen af aflösningssumman af Konungens befallningshafvande, och om fördelning af aflösningssumman ifrågakommer och parterna äro missnöjda med fördelningen, änyo af två instanser. Detta är en något omständlig väg, då det gäller aflösning af räntor, hvilka i allmänhet torde vara af jämförelsevis ringa värde. Naturligtvis har såväl Kungl. Maj:t i sin proposition som utskottet märkt detta och sökt ställa saken så, att parterna liksom skulle blifva tvingade till enighet inför Konungens befallningshafvande, när aflösning af räntan verkställes. Emellertid ha såväl Kungl. Maj:t som utskottet efter min uppfattning vid sina försök till tvång till enighet förbisett det rent folkpsykologiska. De ha förbisett, att befolkningen, särskildt de klasser, till hvilka räntegifvaren i allmänhet hör, sätter värde på att få ett utlåtande af en ansvarig myndighet, lika gärna Konungens befallningshafvande som domstol. Men när räntegifvarna icke i allmänhet kunna få ett sådant utlåtande utan med jämförelsevis stora kostnader, så fruktar jag, att de i praktiken afstå från att söka aflösning. Men en snabb aflösning af de nu ifrågakomna räntorna är synnerligen önskvärd.

I rättegångsafseende är förslaget efter min uppfattning något obilligt mot räntegifvaren. I allmänhet är det att förvänta, att det blir räntegifvaren, som söker aflösning. Finner han då, att ränteägarens anspråk är alltför omfattande beräknadt, men bestrider denne detta, går saken till domstol. Men där har räntegifvaren att befara, att ränteägaren, d. v. s. hans motpart, uppträder genom ett dyrt och långväga ombud. Och sedan torde det gå så, att om fastighetsägaren-räntegifvaren vinner, så kvittar domstolen rättegångskostnaderna, men tappar han, då får han gifva afsevärda belopp i ersättning för motpartens d. v. s. ränteägarens utgifter. Hade nu afgörandet i sin helhet, äfven af det tvistiga, däremot blifvit lagdt till administrativ myndighet, så är det sannolikt, att kostnaderna inför denna myndighet i allmänhet skulle blifvit parterna kvittade, men veta parterna det, så fatta de sig kort och inställa sig genom billiga ombud: personer, som bo i residensstaden, där Konungens befallningshafvande har sitt säte. Detta kan ju synas obetydligt nog, men jag, antar, att, när det gäller praxis beträffande själva aflösningen af räntan, äfven denna omständighet kan ha sin betydelse.

För min del är jag naturligtvis lika intresserad af räntornas aflösning som hvilken som helst ledamot af denna kammare, men jag kan ej anse, att den föreslagna vägen är den lämpligaste; och då jag är öfvertygad om, att ett uppskof icke kan behöfva bli uppskof längre än till nästkommande riksdag, då vi kunna få ett förslag, som lägger förfarandet helt till administrativ myndighet, så är jag, herr talman, oförhindrad att yrka afslag såväl å Kungl. Maj:ts proposition som å

*Lagförslag
om aflösning
af vissa
frälseräntor.*
(Forts.)

Lagförslag utskottets hemställan, men däremot bifall till den af mig i ärendet om aflösning afgifna reservationen.

af vissa
frälseräntor.

(Forts.)

Grefve Mörner: Som herrarna hafva funnit af utskottsbetänkandet, så har jag i reservation yrkat bifall till den af mig afgifna motionen. Detta ämnar jag icke vidhålla på grund af det förändrade skick, i hvilket den här frågan nu kommit genom det beslut, som Andra kammaren i dag har fattat i densamma. Andra kammaren har beträffande § 2 godkänt den enligt utskottets lydelse men beträffande § 9 förändrat den så, att kapitaliseringen af räntan skall ske efter 5 % och icke efter 4, alltså med 20 gånger i stället för med 25 gånger. Nu är förhållandet ju det, att dessa räntor ligga med förmånsrätt före botteninteckningar, hafva alltså den bästa säkerhet man öfverhufvud kan tänka sig, och då är det ju från ekonomisk synpunkt oriktigt att tvångsaflösa dem efter en räntefot, som tillhör en säkerhetskategori, som vanligen ligger på andra sidan af halftva taxeringsvärdet. Här är ju nämligen så ställt, att det icke blott, som vid skattefrälseräntorna, är ränteägaren, som får rätt att påkalla aflösning, utan äfven räntegifvaren. Alltså kan räntegifvaren uppträda och tvinga räntetagaren att byta ut sin prima säkerhet emot en ekvivalent, som motsvarar en säkerhet, som har lägre värde. Det är en allmän regel vid expropriationsförfarande, att när man exproprierar, betalar man fullt det man tvingar någon att afstå. Här blir det att exproprieras till underpris. För att undvika detta anser jag det är nödvändigt, att Första kammaren försöker åstadkomma, att i § 9 ordet »25 gånger» måtte bibehållas, så att kapitaliseringen sker efter 4 %. Något yrkande i sammanjämkningssyfte att här sätta multiplikatorn högre än 25 är emellertid omöjligt, ty det ligger utom motionernas ram. Jag vill däremot fästa uppmärksamheten på ett stadgande i § 2. Där är det bestämdt, att $\frac{1}{4}$ af aflösningens belopp skall gäldas af staten och $\frac{3}{4}$ skola betalas af räntegifvaren med 40 års afbetalning. Enligt Kungl. Maj:ts förslag, då räntan skulle kapitaliseras efter 25 gånger, skulle detta på en frälseränta af 100 kronors kapital göra en annuitet af 94 kr. 73 öre. Andra kammaren har genom sitt beslut att kapitalisera efter 5 %, d. v. s. med 20 gånger räntans belopp, men bibehålla 40 års amortering kommit ned till en annuitet af endast 75 kr. 78 öre för en ränta å 100 kronor. Detta är en fördel för räntegifvaren, som jag tycker är onödigt stor, och som mycket väl kan motverkas på det sätt, att Första kammaren sätter den i 2 § bestämda amorteringstiden till 30 år. Därpå blir visserligen en följd, ifall Första kammaren, som jag hoppas, vidhåller bestämmelsen i § 9 om ersättningens utgörande med 25 gånger räntans belopp, att annuiteten blir 101 kronor 63 öre på 100 kronors ränta. Men det är ju gifvet, att vid en sammanjämkning kommer icke Andra kammaren att gå med på Första kammarens ståndpunkt såväl i afseende på de 25 gångerna, som i afseende på de 30 åren. Jag har trott mig finna, att på grund af Andra kammarens beslut i dag röster hafva låtit sig höras bland denna kammares ledamöter, som ansett, att man gjorde bättre i att nu afslå lagen i dess helhet. Den betydelse det har att få dessa eviga räntor aflösta är dock så stor, att jag tror, att man bör göra

ett försök att nu få ett positivt resultat, och att man icke nu bör kasta yxan i sjön, desto mindre som, om Första kammaren bifaller ett afslagsyrkande, det torde bli synnerligen svårt för en regering att hitta ut en ledtråd för den blifvande förnyade framställningen i ämnet. Och jag vill äfven erinra, att skattefrälseräntorna hafva aflöstes och aflösas ännu efter en räntefot af 4 %, och dessa bägge slag af räntor äro med hvarandra så pass likartade, så att det många gånger kan vara svårt till och med för en sakkunnig myndighet att skilja på, om det är en ränta af det ena eller andra slaget. I det hänseendet ber jag att få omtala hvad som händt mig själf. Jag, d. v. s. min förmyndare, erbjöd på 1880-talet några räntor till kammarkollegium. Några aflöstes, några icke. I fråga om en af de senare ville räntegifvarna ej betala. Det blef process, jag vann processen. Under densamma kommo några data tillsynes, hvilka gjorde, att jag därefter gick in till kammarkollegium med en skrifvelse och frågade: »Har det nu ej blifvit så mycket utredt, att det kan medges, att denna ränta är af skattefrälseräntas natur?» Jo, det medgafs, och räntan inlöstes.

Jag tillåter mig alltså yrka, att i § 2 näst sista raden ordet *fyratio* utbytes mot *trettio*, så att det kommer att stå: »Såsom afbetalning och ränta å hvad sålunda förskjutits skall fastighetens ägare årligen erlägga ett för hvarje år lika belopp, så bestämdt, att det förskjutna beloppet jämte fyra procent årlig ränta å hvad vid hvarje tid däraf återstår oguldet är trettio år från förskottets utgifvande till fulllo betaldt till statsverket». I öfrigt ber jag att få tillstyrka utskottets förslag.

Herr Håkanson: Herr talman, mina herrar! Inom utskottet biträdde jag från början samma åsikt, som herr Rogberg har förfäktat i sin reservation, nämligen att tvist om skyldighet att utgifva frälseränta eller om densammas storlek borde slitas i administrativ väg och afgöras af Konungens befallningshafvande i första hand och sedan fullföljas i laga ordning och slutföras hos regeringsrätten. Jag kunde nämligen icke annat än till fulllo godkänna de två justitierådens i lagrådet yttrande, hvilka hafva omfattat denna mening. Då pluraliteten i utskottet icke delade denna åsikt och då jag ansåg det vara af stor vikt, att frågan om inlösen af dessa gamla räntor bringades till slut, så ville jag ej reservera mig och yrka afslag. Följaktligen anslöt jag mig till utskottets betänkande, till hvilket jag ock under vanliga förhållanden skulle yrka bifall. Nu har emellertid inträffat, hvad redan den föregående ärade talaren omtalat, att Andra Kammaren ändrat själfva grunden för inlösningsen. Som herrarna väl veta, finnes det dels skattefrälseräntor och dels de räntor, som här i detta betänkande afhandlas, nämligen frälseräntorna. Skattefrälseräntorna inlösas på grund af sin med grundskatterna likartade natur af statsverket. Men därvid ha statsmakterna icke velat gå så långt som till att tvinga räntetagaren att taga lösen. Han har endast berättigats att, då han vill hafva inlösningsen, få 25 gånger räntans årliga belopp. Häremot vill man i nu föreliggande lagförslag stadga skyldighet för räntetagaren att taga aflösning, så snart det påyrkas af räntegifvaren. Här är sålunda fråga om expropriation eller tvångsaflösning. Hvarför vi

*Lagförslag
om aflösning
af vissa
frälseräntor.*
(Forts.)

Lagförslag
om aflösning
af vissa
frälseräntor.
(Forts.)

inom utskottet ansågo oss kunna gå med på detta var därför, att vi funno det belopp, som Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen 25 gånger rüntans årliga belopp, vara en skälig godtgörelse och att rëntetagaren kunde vara tillfreds därmed. Emellertid, när, som den föregående ärade talaren anmärkt, Andra kammaren i dag på förmiddagen ned-satt beloppet till 20 gånger rüntans belopp, så var jag fullt bestämd för att yrka afslag å hela lagförslaget. Man borde nämligen ej genom expropriation eller tvångsaflösning tvinga rëntetagaren till att taga en lösen, som ej vore fullt skälig och rättvis. Men jag kan ju möj-ligen tänka mig, att det af den föregående ärade talaren framställda förslaget skulle kunna vara acceptabelt, och att man skulle slutligen kunna återkomma till utskottets förslag genom att antaga den af ho-nonom föreslagna ändringen i § 2. Under förhoppning, att så må blifva förhållandet skall jag biträda det af den föregående ärade tala-ren framställda förslaget och lika med honom yrka bifall till utskot-tets förslag med den ändring, att i § 2 ordet *fyrtio* utbytes mot *treccio*.

Herr statsrådet Sandström: Herr talman, mina herrar! Då här har framställts ett rent afslagsyrkande på den kungl. propositionen, så skall jag be att få med några ord bemöta det och söka påvisa ange-lägenheten af, att detta försök att lösa den svåra frågan om frälse-räntornas aflösning, som propositionen innebär, nu måtte leda till resultat.

Den förste ärade talaren framhöll, att när ändringar i lagtexten hade gjorts af utskottet i ett Kungl. Maj:ts förslag, och när ytterligare olika reservationer bifogats samma förslag, denna kammare plägar vara vtterst betänksam och ställa för sig den frågan: Är det kanske ej bäst att skjuta upp denna sak? Är det någon fara eller någon olägen-het med ett uppskof? Och när han då framställt den frågan för sig, så gaf han till svar, att här finnes ingen fara eller olägenhet med uppskof. Jag tror, för min del, att, om man vill komma till en lös-ning af denna fråga, det är klokt att begagna tillfället att göra det nu. Det är nämligen sannolikt, att, när nästa gång frågan kommer före, den knappast kommer att ligga så gynnsamt som nu. Härtill skall jag emellertid senare återkomma.

Jag vill till en början gärna gifva den ärade talaren rätt däruti, att starka praktiska skäl tala för hans åsikt, att det vore önskligt, om hela proceduren kunde förläggas till administrativ myndighet. Man skulle därigenom, som han mycket riktigt framhöll, vinna en förenkling af proceduren, en snabbare och billigare af-lösning af dessa räntor; och det lider intet tvifvel, att fruktan för kostsamma och tidsödande rättegångar skola i åtskilliga fall komma att på rëntegifvare och rëntetagare verka afskräckande och afhål-lande. Men jag tror, å andra sidan, att detta kommer att bli fallet endast i relativt sällsynta undantagsfall. Redan nu kan man konsta-tera, att det ganska sällan förekommer tvister rörande frälseräntor och rëntepersedlarnas utgifvande, och detta är ju ganska naturligt, när det är fråga om räntor, som är ut och är in under långa tider, stundom under flera århundraden, utbetalats af den ene och mottagits af den

andre. Förhållandena måste därunder vunnit en viss stadga. Och det finnes föga anledning att antaga, att, om parterna hittills varit eniga i att gifva och taga räntan efter viss beräkning, de skola råka i tvist, när det blir fråga om dess aflösning, då aflösningvillkoren äro så bestämda, att aflösningen otvifvelaktigt länder båda parterna till förmån. Ränteägaren får en ersättningssumma, som fullt motsvarar räntans kapitalvärde och sätter honom i stånd att genom säker placering erhålla minst samma inkomst som förut, och räntegifvaren kommer i den ställning, att hans årsafgift blir lägre än förut och begränsad till en tid af 40 år. En sådan situation är icke ägnad att väcka tvist, utan manar till tillmötesgående. Jag tror därför, att det blir så, att man i regel kommer att ena sig om räntebeloppet, och i de allra flesta fall, där så icke direkt sker, nöja sig med Konungens befallningshafvandes uträkning af medelvärdet å räntan efter de sista 10 årens markegångspris. Emellertid kommer det naturligtvis att inträffa fall, då så icke blir förhållandet, utan tvist uppstår. Men i dessa fall föreligger en verklig rättstvist, som efter våra allmänna regler tillhör domstols pröfning. Och det förefaller mig möta stora betänkligheter att lämna en sådan tvist till afgörande af administrativ myndighet. Det är något stötande i att, om tvist uppstår mellan räntegifvaren och räntetagaren om ränteprestationen för ett år, den skall gå till domstol, men att om tvisten uppstår om räntans storlek i och för fixerande af densamma för aflösning, sålunda en mycket viktigare sak, denna ej skulle få dras inför domstol, utan anses af så underordnad vikt, att den skulle kunna afgöras på administrativ väg. Hela utvecklingen har hittills gått i den riktningen, att de administrativa myndigheterna, som förr haft ganska många civila rättstvister att afgöra, så småningom blifvit befriade från dem, och den ena efter den andra af dessa tvister har i stället lagts under domstol. Att detta varit till fördel för rättsskipningen och allmänheten, torde vara allmänt erkänt. Skulle man nu göra så, att dessa ganska svåra och komplicerade tvister skulle förbehållas administrativ myndighet, skulle detta innebära ett steg tillbaka och ett steg i orätt riktning. Åtminstone fordras det mycket starka skäl för en sådan åtgärd.

Till stöd för hela procedurans förläggande till Konungens befallningshafvande har åberopats analogien med skattefrälseräntorna. Äfven i fråga om dem kunna tvister uppstå, men detta har icke hindrat, att hela proceduren beträffande deras inlösen är förlagd till kammarkollegium, utan att häraf förmärkts någon olägenhet. Då menar man, att eftersom frälsekatteeräntorna i många fall äro bildade på ungefär samma sätt, efter ungefär samma grunder som skattefrälseräntorna, efter mönstret af de gamla skatteeräntorna, kan äfven aflösningen af frälsekatteeräntorna i sin helhet ombesörjas af administrativ myndighet. Det föreligger dock en afsevärd skillnad. Vid skattefrälseräntorna har förfarandet med fastställandet af inlösningsbeloppet egentligen bestått uti att räkna ut den gamla skatteeräntan efter handlingar och författningar, som funnits tillgängliga i kammarkollegium. Och någon tvist har mig veterligen icke uppstått. I fråga om frälsekatteeräntorna åter gäller det att pröfva fordringsanspråk som grunda sig på privata aftal och till mycket stor del på dokument och bevisning i enskild ägo. Nu är det

*Lagförslag
om aflösning
af vissa
frälseräntor.*
(Forts.)

Lagförslag
om aflösning
af vissa
frälseräntor.
(Forts.)

visserligen riktigt, att en stor del frälsskatteräntor äro bildade efter de gamla skatteräntorna och att sålunda äfven hvad dem beträffar ledning för bevisningen kan finnas i kammarkollegium. Men det synes mig, som om beträffande dessa räntor den omständigheten, att ingen tvist uppstått beträffande kammarkollegiums fastställande af skattefrälseräntorna ju vore ganska lofvande för enigheten beträffande de frälsskatteräntor, som stå nära. Man kan ju säga: Äfven här kommer Konungens befallningshafvande att efter upplysning från kammarkollegium räkna ut beloppet, och det finnes icke större anledning till missnöje och tvist i detta fall. Hvad åter beträffar de frälsskatteräntor, som blifvit mera fritt bildade och ej hämtat sitt innehåll från de gamla skatteräntorna, torde tvist lättare kunna uppstå, men denna är i så fall af beskaffenhet att afgöras af domstol, som kan upptaga och pröfva parternas bevisning. Emellertid, som jag nämnt, tror jag ej, att rättegångarna bli så många, att detta kan ha någon större betydelse för aflösningförfarandet i det hela eller kommer att vålla några afsevärda hinder härför. Skulle det emellertid visa sig, att rättegångarna bli afsevärdt flera, än man nu har anledning antaga, och proceduren för tung, går det ju an att lätta på den sedermera i den riktning herr Rogberg antyddt.

Nu har emellertid äfven en annan stötesten kommit i vägen för förslaget antagande, nämligen det förhållandet att den lösningssumma, som Kungl. Maj:ts föreslagit, af Andra kammaren nedsatts ifrån 25 gånger till 20 gånger räntans belopp. Efter min mening innebär detta en bestämd försämring af förslaget. Då förslaget innebär, att aflösning skall kunna ske äfven mot ränteägarrens bestridande, i hvilket fall den får karaktären af expropriation, är det gifvetvis angeläget att se till, att den ersättning, som gifves åt den, som nödgas i allmänt intresse afstå sin egendom, blir sådan, att han under alla förhållanden är fullt betäckt. Kungl. Maj:ts förslag, som innebär, att ersättning skall utgå efter räntans kapitalisering på grund af en räntefot af 4 % eller med 25 gånger räntans belopp, ger därigenom full säkerhet för att ränteägaren genom aflösningen icke kommer i sämre ekonomisk ställning än förut. Den af Andra kammaren beslutade ersättning med 20 gånger räntans belopp är påtagligen för låg. Därest sammanjäkningsvis ersättningen skulle fixeras till 22 gånger räntans belopp eller en kapitalisering efter 4 1/2 %, så vore detta visserligen så till vida att beklaga, att aflösningen då säkerligen icke kommer att för ränteägaren innebära den lockelse, att man i samma grad, som om Kungl. Maj:ts förslag oförändradt antagits, kan påräkna hans initiativ till aflösningen. Men å andra sidan tror jag, att äfven en ersättning med 22 gånger räntans belopp icke kan anses vara oskäligt låg. Detta särskildt med hänsyn därtill, att frälsskatteräntorna i de flesta fall, där ej annat öfverenskommit, utgå icke i penningar, utan i persedlar och därför ofta äro besvärliga att indrifva och uppbära. Det är därför med en ersättning, kapitaliserad efter 4 1/2 %, härigenom skulle visserligen uppstå en olikhet mot grunderna för skattefrälseräntornas inlösen, hvilken sker med 25 gånger räntans belopp. En dylik skillnad skulle dock kunna i viss mån försvaras därmed, att vid ersättningen

af frälseskatteräntorna enligt förslaget beräknas särskild ersättning jämväl för särskilda förmåner, t. ex. rätt till bärande träd och dylikt som kunna ingå i räntan. Detta är icke förhållandet i fråga om skattefrälses-
 räntorna, där dylika förmåner måste afstås utan ersättning.

*Lufförslag
 om aflösning
 af vissa
 frälsesräntor.*

(Forts.)

Hvad som emellertid synes mig böra vara afgörande, är, huruvida, om förslaget skulle afslås på den grund, att ersättningen till ränteägaren anses blifva för låg, det är anledning förvänta, att, när det nästa gång kommer på Riksdagens bord, det skall föreligga på denna punkt i bättre skick än det nu gör. Jag fruktar, att så icke kommer att ske. Principen om aflösning efter 25 gånger räntebeloppet, hvilken tillämpats i fråga om skattefrälsesräntorna, har sedermera blifvit bruten i fråga om aflösning af afgälder från fast egendom, i det Riksdagen beslutat, att dylik ersättning skall utgå efter 22 gånger afgäldens belopp. Och vid sådant förhållande är det väl knappast att förvänta, att Andra kammaren kommer att i fråga om frälseskatteräntorna gå med på en lösning efter högre grund. När Kungl. Maj:t nästa gång kommer med förslag till aflösning med 25 gånger räntans belopp, kommer Riksdagen därför antagligen att stå i samma situation som nu. Därtill kommer, att det är mycket möjligt, att frågan då kommer att ligga ännu ogynnsammare med hänsyn till att anspråk på ytterligare ersättning till räntegifvaren af statsmedel då antagligen komma att föreligga. Och slutligen blir det så, att Kungl. Maj:t, om frågan nu skulle falla, står helt och hållet utan ledning beträffande frågan, huruvida tvister vid aflösningen skola afgöras af domstol eller Konungens befallningshafvande. Domstolsvägen är godkänd i Andra kammaren, där ingen röst har höjts emot densamma, men här har ju åtskilliga invändningar framställts däremot. Hvilken väg man än väljer, då förslaget nästa gång kommer fram, riskerar man, att meningsskiljaktighet i denna punkt kan föranleda förslagets förnyade fall. Detta gör, att jag fruktar, att, om förslaget nu skulle falla, det knappast faller framåt för den närmaste tiden utan snarare tvärtom. Detta skulle efter min mening vara mycket beklagligt.

Herr Trygger: När jag läste herr Rogbergs reservation, var det ej utan att den på mig gjorde ett visst intryck, och det kan ju icke förnekas, att det skulle gå lättare och snabbare, ifall den administrativa myndigheten finge afgöranderätten i dessa fall. Emellertid, när man närmare tänker på saken, tror jag ej, att man kan undgå att komma till det resultat, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet här närmare utvecklat. Vi ha i allmänhet under förra århundradet öfverflyttat allt flera saker från administrativ myndighet till domstol. Skulle vi då nu begynna flytta dem tillbaka från domstolarna till den administrativa myndigheten. Det är rättstvister, som det här är fråga om, och då bör ju hvar och en anses kunna fordra att få dem afgjorda af domstol. Jag tror verkligen ej, att det kommer att bli så mycket processer, som man, rent teoretiskt sedt, skulle kunna förmoda.

Hvad därefter frågan om beloppet af den summa, som skulle gifvas åt ränteägaren, beträffar, så äro ju olika belopp föreslagna. Kungl. Maj:t har föreslagit 25 gånger räntans belopp, Andra kam-

Lagförslag
om aflösning
af vissa
frälseräntor.
(Forts.)

maren har tagit 20 gånger detta belopp. Det är väl intet tvifvel om, att 25 gånger är det riktiga både med hänsyn till säkerhetens beskaffenhet och till hvad som skett i fråga om skattefrälseräntorna. Och jag fäster så stor vikt vid, att beloppet bestämmes till 25 gånger räntebeloppet, att jag reut af skulle önska att kammaren icke antoge lagen — fastän jag hyser stora sympatier för densamma — om ej Andra kammaren ginge med på den punkten. Emellertid, trots denna min uppfattning, kan jag ej gilla hvad den ärade talaren på örebro-bänken gjort gällande. Jag hoppas, får jag säga, att jag missförstod honom; jag vill åtminstone utgå därifrån. Det kan väl ej vara möjligt, att mau här i kammaren skulle vilja införa den seden, att för att få en gynnsam situation i en sammanjämkning man skulle antaga en förändring af hvad som föreslagits, som man öfver hufvud taget eljest icke skulle vilja godkänna. Så ha vi aldrig gjort, såvidt jag minnes. Det har skett någon gång i Andra kammaren, men i denna kammare ha vi alltid opponerat oss däremot. För min del vill jag uttala den bestämdaste gensaga mot ett sådant tillvägagångssätt. Däremot vill jag visserligen ej förneka, att enligt mångens uppfattning det finnes skäl, verkliga sakskaäl, för den förändring den ärade representanten på örebro-bänken föreslagit. Den som har den meningen, att dylika sakskaäl föreligga, må på den grund yrka på ändring, men den, som i likhet med mig icke har den uppfattningen, hoppas jag skall taga ifrågasvarande paragraf, sådan den är föreslagen, och icke låta bestämma sig af några tankar på sammanjämkning. Det står ju alltid öppet för denna kammare, ifall Andra kammaren icke skulle gå med på en sammanjämkning, gående ut därpå att den biträder Första kammarens beslut angående aflösningensbeloppet, att afslå hela lagen.

Jag vill ej nu göra något yrkande, då den paragraf, som är i fråga, ännu ej är särskildt föredragen.

Herr Stendahl: Jag är fullkomligt enig med herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet därom, att dessa omordade rättstvister eller rättare sagt orättvisor böra aflösas, men jag kan tyvärr icke vara enig med herr statsrådet om att det vore klokt att lösa frågan just nu; och en snabb aflösning, som också herr statsrådet förordade, kan jag icke heller vara med om under andra villkor, än att denna snabba aflösning är rättvis och klok.

Lagutskottet har föreslagit så invecklade former för aflösningen, att lagutskottet eller åtminstone en del af de ledande inom lagutskottet nu i viss mån sökt att, när de sågo hur frågan låg, afvika från lagutskottets mening i högst väsentliga delar.

Att frågan är invecklad, det kunna vi nog alla nu se. När så därtill kommer, att lagutskottets egna ledande medlemmar afstå från en väsentlig sak, nämligen en aflösning på 40 år, och taga den på 30 år, torde det vara tydligt, att den här frågan kunde behöfva ligga till sig. Vidare är man nu villig att kapitalisera med ringare beräkning.

Här föreligger nu till Riksdagens beslut frågan så sväfvande, att det vore egendomligt, om kammaren skulle vilja nu afgöra en så viktig fråga. Frågan är enligt min mening icke utredd, och den viktiga sammanhängande frågan om rekognitionsafgifterna, huru det skall

ställas med dem, är icke alls utredd. Denna sistnämnda fråga hänger tillsammans med ränte frågan, och bör icke skiljas från denna, utan böra de lösas gemensamt. Om rekognitionsafgiften skall aflösas, hvilket jag för min del tror, vore det väl skäl, att Riksdagen åtminstone finge reda på huru mycket det skulle kosta.

*Lagförslag
om aflösning
af vissa
frälseräntor.*
(Forts.)

För min del är jag icke vän af snabba aflösningar i den riktning, som nu föreslås, och därför, herr talman, yrkar jag afslag på lagutskottets utlåtande och regeringens proposition, hvilket innebär yrkande om bifall till reservationen.

Friherre Beck-Friis, Carl Joachim: Sedan staten beslöt att inlösa skattefrälseräntorna, har allt mera önskan framträdtt hos de personer, som äro skyldiga att fortfarande utgifva frälse skatteräntor, att det måtte ordnas på något sätt så, att de skulle befrias från denna skyldighet. Naturligtvis kan detta icke ske på samma sätt, som när staten inlöste de andra räntorna, ty här har man äfven att taga i betraktande de fordringar, som räntetagarna måste uppställa. Men då det nu föreligger ett förslag, som synes mig antagligt både ur räntegifvarnas och räntetagarnas synpunkt, skulle jag önska, att detta äfven måtte blifva af Riksdagen antaget, och tillåter jag mig därför att yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande punkt vore yrkad: 1:o att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o af herr *Rogberg*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i hans vid punkten anmälda reservation; och 3:o af grefve *Mörner*, att hvad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring, att i 2 § af ifrågakvarande lagförslag orden »fyrtio år» utbyttes emot »trettio år».

Härefter gjordes propositioner enligt dessa yrkanden och förklarades propositionen på godkännande af grefve *Mörners* yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 2—5.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 11 och 13 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 58, i anledning af återremiss af lagutskottets utlåtande nr 41 beträffande Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 11 kap. 9, 24 och 38 §§ rättegångsbalken, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning af jordbruksutskottets den 11 och 13 i denna månad bordlagda utlåtande nr 71, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 3 § 1 mom. i lagen om rätt till fiske, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang.
upplåtande
till småbruk
af viss
kronojord.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 11 och 13 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 72, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående upplåtande till småbruk af vissa kronans jordegendomar och de ecklesiastika boställena tillhörande jord.

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet remitterad motion, nr 134, hade herr *Åkerlund* hemställt, »det Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida icke den odlade och för odling tjänliga marken å alla de kronans jordegendomar, hvilka ej i anledning af särskildt dyrbara byggnader, omedelbart grannskap till större städer eller af annan särskild orsak prövas böra bibehållas i statens hand, samt å de ecklesiastika boställena, skulle bereda landet vida större gagn än nu, därest desamma, jämte för ändamålet erforderlig skogs- och betesmark, där sådan finnes tillgänglig, i mån dessa egendomar blifva lediga från nuvarande arrendatorer och innehafvare, uppdelades i småbruk samt mot billigt pris och på lämpliga villkor försåldes till mindre bemedlade personer, hvilka önska ägna sig åt jordbruk och befinnas lämpliga därför, men i saknad af nödiga medel ej se sig i stånd därtill, och att, om Kungl. Maj:t efter verkställd utredning finner så vara fallet, Kungl. Maj:t äfven täcktes låta uppgöra förslag för en tid af minst tio år i sänder för ifrågavarande kronojords upplåtande till mindre jordbruk och förelägga Riksdagen detsamma, samt att Kungl. Maj:t ock täcktes vidtaga erforderliga åtgärder, för att inågojorden jämte nödig skog och betesmark å de ecklesiastika boställena, innan dessa af församlingarna hinna förses med dyrbar åbyggnad, må utan vidlyftiga omgångar blifva uppdelade och försålda till lämpliga småbruk.»

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på återopade skäl hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits af herrar *S. Linders* och *O. Nilsson* i Tånga, *E. A. Lindblad* och *P. Hellström*, hvilka anförde:

»Då det för egnahemsrörelsen måste anses i hög grad önskvärdt, att ett inventarium upprättades öfver den kronojord, som under en viss tidsperiod, exempelvis 10 år, med fördel kan upplåtas till mindre jordbruk, och en sådan inventarieförteckning på ett kraftigt sätt skulle bidra till att förebygga eller minska den under de senare åren allt tydligare framträdande tendensen till en oskäligen prisstegring å den för egnahemsspekulanter tillgängliga jorden; så hafva vi ansett, att utskottet med anledning af den förevarande motionen bort tillstyrka det förslag, som Andra kammaren med anledning af samme motionärs enahanda framställning vid 1911 års Riksdag utan votering biträdde, nämligen, att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, i hvilken omfattning upplåtelser af jord till småbruk och bostadslägenheter från kronans egendomar lämpligen kan äga rum.»

Herr Lindblad, Ernst: Jag tror, att kammaren skulle göra egnahemsrörelsen en god tjänst, om den biföll motionärens framställ-

ställning på sådant sätt, som nu är föreslaget i reservationen. Frågan var före i fjol, och då var det en liknande reservation af motionären och mig. Nu i år är det fyra, som gått med på reservationen. Det är nämligen så, att nu sker uppskattningen tre år i förväg, men detta visar sig vara nog för att få kännedom om hvad som för en tid framåt kan erbjudas från kronans sida för egnahemsrörelsen. Och det är påtagligt, att om man kan öfverblicka den saken litet längre framåt, kan man helt visst moderera prisen på de orter, där kronan har domäner. Och det är ju en ofta hörd klagan öfver att jordpriset är för högt, så att det blir för betungande för de nya egnahemsägarna och deras villkor för hårda; enskilda jordspekulanter hafva begagnat sig af denna efterfrågan och kanske tagit för mycket. Därför tror jag, att om man kunde få fram den där inventarieförteckningen såsom det står i reservationen, skulle man få upplysning om huru mycket kronan kan lämpligen tillhandahålla på de olika platserna.

Jag skall i korthet yrka bifall till reservationen. Jag tror icke, att man behöfver sätta någon stor apparat i gång. Jag tror, att om domänstyrelsen ålägger domänintendenterna att göra en sådan här förberedande undersökning, blir den visserligen icke absolut afgörande — det kan den icke blifva — men det blir dock ett öfverslag, så att man får god ledning för spekulationen på de olika platserna. Därför yrkar jag bifall till reservationen.

Grefve Mörner: Jag skall icke i detta ärende göra något yrkande, men jag ber att få fästa uppmärksamheten på en sida i denna framställning, som kanhända förbisetts.

Såsom herrarna väl veta, komma till Riksdagen årligen, låt mig säga, inemot ett hundratal propositioner om försäljning af smålägenheter från kronans egendom. Det är naturligtvis ett missförhållande, att man skall, allt efter som en gård blir arrendeledig, komma och fråga Riksdagen, om man får sälja den eller den jordlappen från egendomen. Det vore väl egentligen bättre, om man kunde förändra denna metod och det i förväg gjordes upp, såsom här ifrågasättes, ett inventarium för en 5-årsperiod, med minimipris, och att regeringen finge Riksdagens tillåtelse att utan vidare hörande försälja till minst dessa pris under den kommande tiden. Dessa uppgifter skulle då sammanfattas i en tablå eller prospekt, som på ett litet mera öfverskådligt sätt utbjöde de lägenheter, som staten ville under den närmaste tiden tillhandahålla. Detta skulle kunna befordra bosättningen på landet. Det skulle äfven kunna hindra emigrationen. Herrarna veta antagligen, att här spridas i landet prospekt från Kanada, Amerika och Australien, där det utbjudes fritt land eller åtminstone land på mycket billiga villkor till dem, som vilja flytta ut. Kunde man i Sverige lägga fram publikationer, som visade att under följande fem år kronan komme att utbjuda ett flertal lägenheter och andra fastigheter på olika ställen, så tror jag, att det vore en god gärning.

Jag vill icke framställa något yrkande, men jag vill påpeka detta, för den händelse frågan skulle återkomma.

*Ang.
upplåtande
till småbruk
af viss
kronojord.
(Forts.)*

*Ang.
upplåtande
till småbruk
af viss
kronojord.
(Forts.)*

Friherre De Geer, Louis: För min del tror jag icke, att en sådan inventarieförteckning, som herr Lindblad förordade, skulle blifva af väsentlig nytta, ty de som skola bilda egnahem tänka sig icke så lång tidrymd framåt som tio år utan vilja veta hvad som finnes för ögonblicket att få, och skulle denna inventarieförteckning blifva af verklig nytta, finge den föregås af en grundlig utredning. Jag skall därför tillåta mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindblad, Ernst: Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att det tillkallats sakkunniga i jordbruksdepartementet för behandling af egnahemsfrågan, och en bland dessa är herr Hellström, som är med om reservationen. Jag tror att, när han också förordar saken, jag gentemot den siste talaren vågar påstå, att en sådan förteckning verkligen skulle blifva till nytta, ty det kan inträffa, att när man har ett sådant förslag uppgjordt tio år i förväg, kan det uppstå förhandlingar mellan arrendatorn och spekulanten som föranleda att, om blott Riksdagen medgifver sådan försäljning redan under pågående arrende och om då alla parterna bli öfverens, resultat kan fås tidigare än man nu tror. Jag är öfvertygad, att detta kunde blifva till nytta; hela undersökningen kan icke behöfva kosta något nämnvärdt.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande utlåtande yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och bifalla den vid utlåtandet fogade reservationen.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 72, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och bifalles den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 59.

Vid förnyad föredragning af Andra särskilda utskottets den 11 och 13 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 2, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag *dels* till lag om ändrad lydelse af 13 § i lagen angående medling i arbetstvister den 31 december 1906 och *dels* till lag om ändrad lydelse af 2 § i lagen angående förbud mot kvinnors användning till arbete nattetid i vissa industriella företag den 20 november 1909, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs änyo Första kammarens första tillfälliga utskotts den 11 och 13 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 18, i fråga om eu af herrar Kronlund och Karlson i Västtomten i Andra kammaren väckt motion, nr 239, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande möjligheterna för en inhemsk tillverkning af mineralolja och svafvel m. m. *Om inhemsk tillverkning af mineralolja och svafvel m. m.*

I en inom Andra kammaren väckt, till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 239, hafva herrar *Kronlund* och *Karlson* i Västtomten hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om en utredning rörande möjligheterna för en inhemsk tillverkning af mineralolja och svafvel m. m. ur den i flera svenska provinser i mycket stora mängder förekommande alunskiffern och för Riksdagen framlägga de förslag, hvar till en dylik utredning kunde föranleda.

Motionen tillstyrktes af nämnda utskott och bifölls af Andra kammaren, hvarefter ärendet öfverlämnades till Första kammaren. Denna kammare hänsköt detsamma till behandling af sitt första tillfälliga utskott, som i nu föredragna utlåtande på anförda grunder hemställt, att Första kammaren ville, med biträdande af Andra kammarens beslut, för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålle, det Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om en utredning rörande möjligheterna för en inhemsk tillverkning af mineralolja och svafvel m. m. ur den i flera svenska provinser i mycket stora mängder förekommande alunskiffern och för Riksdagen framlägga de förslag, hvar till en dylik utredning kunde föranleda.

Herr Bäckström: Då jag ganska tidigt sökt sätta mig in i den föreliggande frågan och följt dess utveckling med intresse, anser jag mig skyldig att uttala några ord, i synnerhet som dessa ord innebära en varning mot att sätta förhoppningarna på den nationalekonomiska betydelsen af en blifvande inhemsk skifferoljaindustri alltför höga.

I Andra kammarens utskotts betänkande och i några af de sakkunnigeuttalanden som åtfölja detsamma har man uppdragit verkliga blomstermålningar öfver denna sak. Jag kan icke ansluta mig till dessa, främst därför att, då utskottet uttalar, »att tillgången på alunskiffer med afsevärd oljehalt inom vårt land är synnerligen stor», jag däremot tror, att, om tonvikten lägges på ordet »afsevärd», tillgången icke är så synnerligen stor utan tvärtom ganska begränsad. I fråga om sättet att verkställa utredningen vill jag ställa mig på samma

Om inhemsk
tillverkning
af mineral-
oljor och
svafvel m. m.
(Forts.)

ståndpunkt som en af de sakkunniga, herr Hultman vid Stockholms gasverk, och uttala mig för att Kungl. Maj:t låter anordna denna undersökning efter en försiktig plan, så att man inväntar resultatet af de förberedande undersökningarna, innan man går längre och lägger ner mycket pengar.

Då det visat sig omöjligt att på enskild väg få till stånd de medel, som erfordras för denna utredning, och då frågan i alla fall är af stort intresse, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om
afskaffande
af de person-
liga afgifter-
na till stat
och kommun.

Föredrogs ånyo Första kammarens första tillfälliga utskotts den 11 och 13 i denna månad bordlagda utlåtande nr 19, i fråga om en af herr Hage inom Andra kammaren väckt motion, nr 37, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående afskaffande af de personliga afgifterna till stat och kommun.

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 37, som hänvisats till behandling af dess femte tillfälliga utskott, hade herr *Hage* hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta verkställa en utredning, huruvida ej den personella afgiftsskatteprincipen i alla dess former, mantalspengarna samt de personliga afgifterna till landsting och skola, borde bortfalla ur stats- och kommunalbeskattningen, samt för Riksdagen — eventuellt i samband med förslag i öfrigt till omläggning af stats- och kommunalbeskattningen — framlägga de förslag, hvartill den gjorda utredningen kunde gifva anledning.

I anledning af motionen och i anslutning till densamma hade Andra kammarens ofvannämnda utskott hemställt, att Andra kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida och under hvilka förhållanden de personliga afgifterna — mantalspenningarna, den personliga sjukvårdsafgiften och den personliga folkskoleafgiften — måtte kunna upphävas, samt för Riksdagen framlägga de förslag till ändringar i vederbörliga författningar, som denna utredning kunde föranleda.

Utskottets hemställan bifölls af Andra kammaren, hvarefter ärendet öfverlämnats till Första kammaren, som hänvisat detsamma till behandling af sitt första tillfälliga utskott; och hade detta utskott i föreliggande utlåtande på angifna skäl hemställt, att Första kammaren ej måtte biträda Andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation hade anmälts af herrar *Stadener* och *Gullberg*, hvilka likväl ej däri framlagt sin åsikt.

Herr *Stadener*: Jag är en af de två reservanterna i detta fall. De kortfattade ordalag, som reservationen fått här, skola, såsom jag

tänkt det, fullt motsvaras af de få ord, jag ämnar säga för att motivera denna reservation.

I fråga om den personliga afgift, som kallas sjukvårdsavgift och som utgår till landstinget, och den personliga afgift, som kallas skolaavgift och som utgår till vederbörande skoldistrikt, har det inom utskottet icke rådt vidare meningsskiljaktighet, utan det har varit en inom utskottet tämligen gemensam föreställning, att dessa personliga afgifter komma att gå sin afskrifning till mötes genom den utredning angående den kommunala beskattningen, som är för handen.

Men beträffande mantalspengarna har det uppstått en viss skiljaktighet. Majoriteten i utskottet har icke velat, att en utredning skulle äga rum, som kunde utmynna i afskaffandet af dessa mantalspengar. Reservanterna hafva på grund af två skäl önskat en sådan utredning i öfverensstämmelse med hvad Andra kammaren har beslutat. Dessa två skäl äro dels principiella, dels praktiska, dels rättfärdighetsskäl och dels lämplighetsskäl. Personliga afgifter äro ju icke längre en enligt vår uppfattning rättvis beskattningsform, om samma belopp utkräves af den burgne som af den fattige. Bärkraften är ju synnerligen olika i dessa bägge fall, och därför verkar den personliga afgiften ojämn. Nu kan det invändas, att afgiften, mantalspenningarna, är obetydlig och den därigenom uppkommande orättvisan synnerligen liten. Gentemot detta kan jag å min sida invända, att det torde vara svårt att, när det gäller en orättvisa, försvara den med att den är liten; ty en orättvisa synes mig icke under några omständigheter kunna försvaras.

Det andra skälet är att mantalspengarna är en opraktisk skatteform och att afgiften är besvärlig att indrifva. Dessutom kan framhållas, att indrifningsåtgärderna äro mycket omfattande och ofta ådraga statsverket större kostnad, än de inbringa. Den ekonomiska betydelsen af dessa mantalspengar är därför för statsverket till afsevärd del alldeles illusorisk.

Utskottets enda egentliga motiv för bibehållandet af mantalspengarna är, såvidt jag kan se, det, att det skulle ligga ett visst pedagogiskt värde i denna skatteform. Den skulle uppfostra till ordentlighet. Denna åsikt om mantalspengarnas förmenta gagn tillhör nu de teorier, som tillgripas en och annan gång, då man sitter och spekulerar i utskottsrummet, men som lifvet med en viss ihärdighet vägrar godtaga. Då en långvarig och bestyrkt erfarenhet visat, att år från år dessa afgifter, mantalspengarna, äro föremål för mycket omfattande indrifningsåtgärder, synes mig därmed ådagalagd, att den pedagogik, som skulle ligga i deras utgående, kan kallas en misslyckad pedagogik. Man får åtnöja sig med andra åtgärder, när man skall uppfostra folk till ordentlighet.

Jag skall icke uppehålla herrarna längre, men då det synes reservanterna, att denna skatteform icke har nödig resonans, att densamma är opraktisk, och att den hvarken i moraliskt eller ekonomiskt hänseende längre försvarar sin plats, hafva reservanterna för sin del önskat, att utskottet skulle gått med på Andra kammarens beslut, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida och under hvilka förhållanden de personliga afgifterna — mantalspengarna, den personliga

*Om
afskaffande
af de person-
liga afgifter-
na till stat
och kommun.*

(Forts.)

Om afskaffande af de personliga afgifterna till stat och kommun. sjukvårdsafgiften och den personliga folkskoleafgiften — må kunna upphävas, samt för Riksdagen framlägga de förslag till ändringar i vederbörande författningar, som denna utredning kan föranleda, och ber jag att få yrka bifall till detta.

(Forts.)

Herr Hammarskjöld: Den siste ärade talaren har yrkat bifall till Andra kammarens beslut om borttagande af mantalspenningarna, och detta på grund af två skäl, som han kallar rättfärdighetsskälet och lämplighetsskälet. Rättfärdighetsskälet är, att det skulle ligga en orättvisa i att utan hänsyn till ställning och olika förmögenhet taga ut en skatt, som är lika för alla. Ja, om denna skatt vore af sådan storlek, att den kunde på minsta sätt anses vara betungande för någon enda, skulle jag verkligen kunna erkänna, att skälet är berättigadt. Men det är svårt att förstå, att det skulle vara betungande för någon att betala respektive 40 öre för man och 20 öre för kvinna en gång om året, isynnerhet som, hvilket utskottet äfven erinrar om, befrielse från erläggande af denna afgift alltid medgifves, så snart förmågan att betala icke finnes. Jag kan omöjligt erkänna, att det ligger någon orättvisa i betalandet af en afgift så liten, att den för en kvinna ej betyder mera än tvenne spärvägsafgifter i Stockholm och för en man fyra; det kan icke vara betungande för någon, så att detta skäl kan jag omöjligt tillmäta betydelse.

Mera hänsyn skulle man möjligen kunna fästa vid det andra, lämplighetsskälet, eller att skatten är så liten, att det är mera besvär än hvad den är värd att drifva in densamma. Men hur liten denna skatt är, gifver den dock enligt uppgift, meddelad af Andra kammarens utskott, 825,000 kronor om året, och det är dock pengar det också. Nu kan jag verkligen icke tycka, att man bör taga bort den endast därför, att den är så liten, att den icke skulle vara värd besväret att uppbäras. Men i motsats till den siste ärade talaren, som icke tog någon hänsyn till utskottets egentliga skäl för mantalspenningarnas bibehållande, nämligen denna skatts uppfostrande betydelse, får jag säga, att jag håller mycket starkt på denna. Jag är öfvertygad om, och det anfördes äfven exempel härpå inom utskottet, att personer, som icke hafva att betala så mycket i skatt som ens denna lilla personliga afgift, tycka rent af, att det är litet skamligt för dem att icke få betala något till staten, och detta är ett skäl, som jag kan uppskatta. Jag är öfvertygad om, att det icke är få, som tänka på detta sätt; det är icke utan betydelse, att man genom en, om än aldrig så liten skatt, erinras om att man är svensk medborgare med vissa skyldigheter till staten.

Såsom utskottet erinrar, är rättigheten att utöfva politisk rösträtt utsträckt så långt, att förutom de allmänna bestämmelserna om god frejd m. m. ett ordentligt fullgörande af ifrågavarande skyldighet för många utgör enda villkoret därför; det synes mig äfven häri ligga ett ganska starkt skäl för bibehållande af ifrågavarande skatt, och ber jag därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Cavalli: Jag begärde ordet, när jag hörde den näst föregående talarens anförande. Det kan ju hända, att de förhållanden,

om hvilka han talade, hafva förändrat sig sedan den tid, jag sysslade med sådana ärenden som det här föreliggande, men jag kan konstatera att för den tid, jag gjorde det, öfverensstämmer icke hans skildring med verkligheten. Det förhöll sig icke så, att de personliga skattebeloppen mer voro föremål för utsökning och uttagande på exekutiv väg än andra utskylder. Det var tvärtom så, att antalet af dem, som endast hade sådana personliga utskylder att erlægga och för hvilka handräckning måste begäras vid indrifvandet, icke var så stort som deras, hvilka jämväl hade att erlægga skatt för inkomst. Det var företrädesvis löst folk med relativt stora inkomster, som fyllde restlängderna, icke sådana med blott personliga utskylder. Gifvetvis fanns några af det senare slaget också, men jag tror icke man har rättighet att fälla det så generellt omdöme, som den förste ärade talaren gjorde. Förhållandena kunna möjligen under de sista åren hafva ändrats, men för ett tiotal år sedan voro de sådana, som jag här angifvit. Jag tror också, att hvad utskottets ordförande nyss sade äger mycket fog. Jag tror mig kunna säga, att äfven jag känner många fall, där, såsom han framhöll, man genom mantalspenningarnas erläggande önskat fullgöra sin plikt mot staten, och i likhet med honom får jag hemställa om bifall till utskottets förslag.

*Om
afskaffande
af de person-
liga afgifter-
na till stat
och kommun.
(Forts.)*

Herr Stadener: I anledning af den siste ärade talarens anförande får jag endast meddela, att den lilla erfarenhet, jag har i detta stycke, är begränsad till undersökningar, som jag i pastorsämbetena på de platser, där jag tjänstgjort, fått göra för att hjälpa de indrifvande myndigheterna att finna personer, som voro uppförda på restlängderna och hvilkas vistelseort var okänd. Vissa tider under en stor del af året lågo på bordet inom pastorsämbetena i dessa medelstora eller större församlingar, där jag tjänstgjorde, rätt afsevärda högar af ifrågavarande skattsedlar, och som jag hade intresse för dessa papper, inhämtade jag åtskilligt af dem; de lärde mig, bland annat, att hvad jag nyss anförde är något, som mycket ofta förekommer. Den siste ärade talaren missförstod nämligen mitt yttrande. Jag yttrade mig icke generellt, jag uttalade endast att mycket ofta är det så, att indrifningskostnaderna öfverstiga, hvad statsverket kan hafva till gagns af dessa afgifter, som kallas personliga eller mantalspenningar.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att beträffande förevarande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr Stadener, att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och biträda Andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Härefter gjordes propositioner enligt dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo Första kammarens andra tillfälliga utskotts den 11 och 13 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 16, i anledning af herr Bäckströms motion, nr 79, angående skrifvelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om upprättande af en statens lifförsäkringsanstalt.

Om utredning rörande upprättande af en statens lifförsäkringsanstalt.

Om utredning rörande upprättande af en statens lifförsäkringsanstalt.
(Forts.)

I en till Första kammaren afgifven, till kammarens andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 79, hemställde herr *Bäckström*, »att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter vederbörlig utredning framlägga förslag till bestämmelser om upprättande af en statens lifförsäkringsanstalt.»

Utskottet hade i detta utlåtande på anförda skäl hemställt, att Första kammaren icke måtte bifalla motionen.

Herr *Bäckström*: Jag skall fatta mig mycket kort, eftersom en lika lydande motion ju är väckt i Andra kammaren, och, om Andra kammaren i någon form bifaller densamma, jag kommer att få ett tillfälle att tala om saken här på nytt, och då under gynnsammare förhållanden än nu, då jag mot mig har ett enigt Första-kammarutskott.

Den bärande grundidén i min motion ligger däruti, att på lifförsäkringsområdet missförhållanden föreligga, som det gäller att få bort. Detta har utskottet tydligen fattat, och jag är tacksam för att utskottet verkligen uppfattat, att motionens tyngdpunkt är att finna häruti och i icke andra idéer, såsom man på vissa håll inom tidningspressen sökt göra troligt. Utskottet hänvisar nu till tvenne möjligheter att få bort dessa missförhållanden. Den ena är *lagstiftningens väg*. Nu är det så, att sedan min motion inlämnades, har försäkringsinspektionen framlagt ett förslag till ny försäkringslag. Detta innehåller i en mängd punkter ganska afsevärda skärpningar i syfte att få bort här öfverklagade missförhållanden. — Vidare hänvisar utskottet till *försäkringsbolagens egna initiativ*, som skulle komplettera den skärpta lagstiftningen. Det förnämsta missförhållandet ligger dock enligt min tanke på en punkt, som icke nås genom det föreliggande lagförslaget och beträffande hvilken man ej kan lita på bolagens egna initiativ. Grundorsaken till missförhållandena inom lifförsäkringsväsendet ligger nämligen däri, att *premierna äro för höga*. Om alla bolag vore solida och välskötta, skulle detta icke göra så mycket, ty då skulle försäkringstagaren få tillbaka som vinst hvad han betalat för mycket som premie. Men hos de svagare lifförsäkringsbolagen ätas försäkringstagarnas vinstmedel upp genom de stora omkostnaderna, och på detta sätt kommer försäkringen att onödigt fördyras. Det är på detta område jag anser, att en statens lifförsäkringsanstalts förnämsta uppgift skulle ligga, och jag tror icke, att man enbart på lagstiftningens väg skall komma till gynnsamt resultat i denna punkt.

Vid sådant förhållande kvarstår för mig den viktigaste anledning, hvarför en dylik lifförsäkringsanstalt borde upprättas, och måste jag därför, herr talman, hemställa om bifall till min motion.

Grefve Lagerbjelke: Utgångspunkten för denna motion har varit att motionären ansett premierna i lifförsäkringsbolagen för höga. Med premierna får man väl anse, att motionären menat premiebeloppet efter afdrag af återbetalade vinstmedel; och skulle motionärens uppgifter således afse nettopremierna eller nettokostnaden för försäkrings-

tagarna. Nu har motionären ansett, att denna nettokostnad skulle till försäkringstagarnas förmån kunna afsevärdt minskas genom upprättandet af en statens lifförsäkringsanstalt. De hufvudsakliga omkostnaderna bestå i vanliga fall i de utgifter, som förorsakas af agenturväsendet. Dessa kostnader äro verkligen afsevärda. Men nu visar erfarenheten, att därest icke ett omfattande agenturväsende finnes, få försäkringsbolagen icke heller någon omfattande rörelse. Man kan anse, att agenturväsendet således är ett villkor för att lifförsäkringsrörelsen skall få afsevärd omfattning och är väl då äfven ett villkor för lifförsäkringsväsendets fortbestånd och utveckling. Nu visar äfven erfarenheten, att i utlandet, där sådana statens lifförsäkringsanstalter kommit till stånd, har i regel agenturväsendet måst bibehållas. Detta är fallet i Danmark, där det finnes en mycket välskött statens lifförsäkringsanstalt. Denna har till en början försökt att reda sig utan agenter, men det har icke gått; anstalten har åter måst tillgripa systemet med agenter.

Den af försäkringsinspektionen gjorda utredningen visar visserligen att den danska lifförsäkringsanstalten arbetar med något mindre nettopremier än medeltalet af svenska lifförsäkringsbolag nödgas taga. Detta beror dock till afsevärd del på, att den danska statens lifförsäkringsanstalt har monopol på en hel del försäkringar, hvarigenom omkostnaderna nedbringas. Oaktadt den danska statsanstaltens nettopremier, enligt hvad ofvan anförts, äro något lägre än för medeltalet af svenska lifförsäkringsanstalter, äro detta oaktadt de privata lifförsäkringsanstalternas premier i Danmark något högre än motsvarande anstalters i Sverige; och visar erfarenheten icke desto mindre, att de privata danska lifförsäkringsanstalterna ärligen vinna terräng på den danska statsanstaltens bekostnad. Det är då antagligt att, äfven om man anordnade en dylik statens lifförsäkringsanstalt i Sverige och lyckades att i någon mån nedbringa dennas premier i förhållande till nu i allmänhet gällande, det icke skulle finnas utsikt att här mer än i Danmark få ner premierna hos de privata lifförsäkringsanstalterna.

Äfven vill jag framhålla, att, då motionären i sin utredning håller sig till de mycket stora omkostnaderna för privata bolag här i Sverige, han har hållit sig till de s. k. folkförsäkringsbolagen, men där måste nog nettokostnaden bli högre än vid andra privata anstalter, ty där tillkomma en hel del extra omkostnader. Det fordras, att premieinbetalningen skall ske veckovis; det fordras att agenterna skola sörja för dessa premiers inbetalning; och hafva icke anstalterna ordnad på detta sätt, förfaller utan vidare i regel den tagna försäkringen genom försummelse af premieinbetalning. Äfven bevilja dessa folkförsäkringsbolag i Sverige vissa särskilda förmåner till försäkringstagarna, som icke återfinnas hos de andra bolagen. Jag vill i detta afseende framhålla, att i händelse af sjukdom bevilja därunder en del af dessa folkförsäkringsbolag frihet från premiernas erläggande; och detta är en förmån som måste betalas.

Jag kan således icke finna, att statens lifförsäkringsanstalt skulle göra nytta i afseende å nedbringandet å nettokostnaden för premier. Återstår då den fördel, som skulle kunna vinnas genom exemplet af en väl ordnad, af staten upprättad lifförsäkringsanstalt. Nu vill jag icke neka till, att vissa missförhållanden finnas inom lifförsäkrings-

Om utredning rörande upprättande af en statens lifförsäkringsanstalt.

(Forts.)

Om utredning rörande upprättande af en statens lifförsäkringsanstalt.

(Forts.)

väsendet; och jag vill äfven oförbehållsamt erkänna, att motionären genom denna motion gjort afsevärd nytta genom påpekande af deras tillvaro. Jag anser dock att undanröjandet af dessa missförhållanden icke kan ske på den af motionären anvisade vägen utan i stället, såsom utskottet framhållit, dels genom lagstiftningsåtgärder och dels genom initiativ från de enskilda lifförsäkringsbolagens sida. Beträffande lagstiftningsåtgärder föreligger ett förslag, som försäkringsinspektionen upprättat i samråd med sakkunniga; och har utskottet hänvisat till åtskilligt, som i detta förslag blifvit framställdt. Utskottet har icke ansett sig hafva erforderlig kompetens för att ingå på bedömande af värdet af de olika bestämmelserna i detta förslag; men anser jag mig dock tryggt kunna påstå, att returprovisionens afskaffande utan tvifvel skulle vara af stort gagn.

Hvad till sist angår det initiativ, de privata bolagen själfva kunna taga, är det nog så, att dessa bolag verkligen hafva sin uppmärksamhet fästad på missförhållandena, och hafva ju äfven dessa bolag särskild anledning att söka af egen drift undanröja dem, af farhåga att lagstiftningsåtgärder annars komma till stånd, som skulle i afsevärd mån inkräkta på deras frihet.

På de grunder jag nu anfört yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes jämlikt framställda yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 13 och 14 i denna månad bordlagda utlåtanden:

nr 90, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående understödjande af folkbiblioteksväsendet jämte i ärendet väckta motioner,

nr 91, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående inrättandet af vissa parallellklasser vid folkskoleseminarierna i Uppsala, Strängnäs och Kalmar,

nr 92, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa af svenska lifräddningssällskapet anordnade kurser, och

nr 93, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående användande af naturhistoriska riksmuseets byggnadsfond för genomförande af vissa förändringar i planen för museets portvaktshus vid Djurgårds-Frescati,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Om uppförande af en asylbyggnad å allmänna barnbördshusets tomt å Djurgården.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 13 och 14 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 94, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af en asylbyggnad å allmänna barnbördshusets tomt å kungl. Djurgården.

I en den 26 april 1912 till Riksdagen afåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, nr 254, hade Kungl. Maj:t, under återopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för samma dag föreslagit Riksdagen medgifva, att inom ett genom kungl. bref den 8 april 1910 till tomtplats för nya byggnader för allmänna barnbördshuset upplåtet område å kungl. Djurgården, finge på de villkor och i den omfattning, Kungl. Maj:t funne godt bestämma, uppföras jämväl en asylbyggnad för fattiga barnafödorskor och deras barn.

Om uppförande af en asylbyggnad å allmänna barnbördshusets tomt å Djurgården.
(Forts.)

Utskottet hade i förevarande utlåtande på återopade grunder hemställt, att Riksdagen måtte medgifva, att inom det genom kungl. brefvet den 8 april 1910 till tomtplats för nya byggnader för allmänna barnbördshuset upplåtna området å kungl. Djurgården finge, på de villkor och i den omfattning, Kungl. Maj:t funne godt bestämma, uppföras jämväl en asylbyggnad för fattiga barnafödorskor och deras barn, allt under förutsättning att allmänna barnbördshusets asylbyggnad finge tilltagas och inredas allenast efter sådan måttstock, att äfven efter dess uppförande den s. k. nödhjälpsfondens för fattiga barnafödorskor och deras barn medel måtte vara tillräckliga för upprätthållande i oförminskad omfattning af södra barnbördshusets asyl, samt att det sedan gammalt bestående sambandet mellan södra afdelningen af Benedickska asylen och södra barnbördshuset bibehölles orubbadt.

Reservation hade anmälts af herrar *G. Billing* och *O. Jonsson*, friherre *J. T. Gripenstedt*, grefve *P. O. L. Klingspor* samt friherrarna *C. H. Falkenberg* och *J. G. Beck-Früs*, hvilka på angifna skäl ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas.

Grefve Klingspor: Här i Stockholm finnas, som herrarna kanske veta, två stora barnbördshus. Det är först och främst det s. k. allmänna barnbördshuset, som är beläget på Kungsholmen; vidare är det det s. k. Södra barnbördshuset beläget på Söder, som namnet angifver. På Kungsholmen finnes en asyl i samband med det allmänna barnbördshuset, och på Söder finnes äfven en asyl i närheten af det södra barnbördshuset. Det allmänna barnbördshuset på Kungsholmen förestås af en professor vid karolinska institutet, och där undervisas medicinare studerande. Barnbördshuset på Kungsholmen förestås af en läkare, som aflönas af staten, men barnbördshuset på Söder är Stockholms stads egendom; där undervisas barnmorskor.

Nu beslöt Riksdagen för tre år tillbaka, år 1909, att anslå medel för byggande af ett nytt allmänt barnbördshus å Djurgården. Detta är under uppförande och antages blifva i ordning under loppet af nästa år. Kungl. Maj:t kom — jag tror det var förra året — med en proposition att på samma plats äfven få bygga en särskild bostad för föreståndaren, men detta afslogs då.

Nu föreslår Kungl. Maj:t, att det skall få uppföras en särskild asylbyggnad invid samma plats, där det allmänna barnhuset skall ligga,

Om uppförande af en asylbyggnad å allmänna barnbördshusets tomt å Djurgården.

(Forts.)

och att medel till asylbyggnaden skulle få tagas af den s. k. Benedickska fonden, som utgör omkring 900,000 kronor. Denna fond är afsedd för asylerna såväl vid allmänna barnbördshuset som vid Stockholms stads barnbördshus å Söder. Det första förslaget, som uppgjordes till en asylbyggnad vid allmänna barnbördshuset, upptog ett belopp af 221,000 kronor. Sedermera prutades det ned, och enligt det förslag, som nu föreligger, skulle själva byggnaden gå till omkring 95,000, och sedan skulle det kanske åtgå en 50,000 kronor till inredning och vissa nödvändiga anordningar. Det är meningen att lägga denna asyl som en flygel till det under byggnad varande allmänna barbbördshuset.

Nu befarar man emellertid, att, i fall det skall göras en sådan där stor asylbyggnad, det går åt så mycket penningar af Benedickska fonden, att den icke räcker till att underhålla äfven den asyl, som finnes på Söder. Professor Sondén, som yttrat sig i det här ärendet, har också sagt, att det icke kan vara behöfligt att bygga en så stor byggnad som för 32 patienter där ute. Då det allmänna barnbördshuset icke är afsedd för mer än 64 patienter, anser han, att det kunde räcka med en asyl för halfva det beräknade antalet eller så omkring. På södra barnbördshuset är det plats för 120 patienter, och den södra asylen har utrymme för 24 patienter. Professor Sondén säger i sitt yttrande, att det är fullt tillräckligt med en asyl med 24 platser för ett barnbördshus med 120 personer; alltså skulle det naturligtvis nu icke behöfva ifrågakomma större asyl vid allmänna barnbördshuset än en med 10 å 15 sängar.

Professor Sondén föreslår ju också, att denna asyl i stället för att byggas så stor, som det här är fråga om, skulle kunna byggas mindre och läggas på samma plats, där man tänkt sig lägga läkare- eller föreståndarebostaden. Denna plats är, som herrarna väl veta, icke begagnad, och den kunde väl användas för asyländamålet. Bygges det då en asyl för kanske 15 sängar eller något sådant, skulle den icke gå till mer än 40 å 50,000 kronor eller så omkring, och då behöfde man icke taga så mycket af Benedickska fonden, att det vore förenadt med någon fara för södra barnbördshuset att ej få sin andel.

Nu har visserligen utskottet i sitt betänkande tagit hänsyn till detta, men reservanterna hafva trott, att det skulle vara bättre att för närvarande afslå Kungl. Maj:ts förslag, så att vi till nästa år skulle få en proposition, där byggnaderna föreslås i öfverensstämmelse med våra önsknningar. Olägenheten med detta skulle ju vara, att, om man flyttar in i det nya allmänna barnbördshuset under loppet af nästa år, man icke har någon annan asyl att tillgå för dem, som skrivas ut därifrån än den, som finnes på Kungsholmen. Det är ju naturligtvis en olägenhet för ett år eller så att hafva asylen på Kungsholmen och allmänna barnbördshuset på Djurgården, men denna olägenhet kan nog afhjälpas på det sättet, att en del af de lokaler, som finnas vid allmänna barnbördshuset, blifva använda äfven för asyländamål, alldeles precis som allmänna barnbördshusets lokaler nu blifva; och fördelen skulle då vara, att vi kunde få ett förslag, genomfördt på det sätt, som nu reservanterna tänkt sig, framlagd för nästa års Riksdag och då kunde få saken afgjord. Reservanterna tro, att på detta sätt ingen

egentlig olägenhet skulle uppkomma af ett dröjsmål på ett år och ha därför afstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Jag ber äfven att få yrka afslag därå.

*Om upp-
förande af en
asylbyggnad
å allmänna
barnbörds-
husets tomt å
Djurgården.*
(Forts.)

Herr Lamm: Jag har varit mycket tveksam om, hvilken ståndpunkt jag skulle intaga i den här frågan. Utskottet i dess helhet och äfven mig liksom den föregående talaren ligger naturligtvis den med södra barnbörds huset förbundna södra afdelningen af Benedickska asylen mycket varmt om hjärtat, och vi äro naturligtvis angelägna, att det icke göres något intrång i dess verksamhet och omfattning. Men om i den här föreliggande frågan behöfva tillgripas så radikala åtgärder, som reservanterna föreslagit, hafva vi tviflat på. Det är naturligtvis af stor betydelse äfven för allmänna barnbörds huset, att den afdelning af Benedickska asylen, som är afsedd att stå i samband med allmänna barnbörds huset, kommer till stånd samtidigt med detta, så att man där har det material, som är nödvändigt för undervisningen och äfven för de andra ändamål, hvilka asylen är afsedd att gagna. Man befarar, att, om man följer reservanternas mening, det blir ett olägligt uppskof, och man föreställer sig, att det skulle vara lämpligast och billigast att få asylbyggnaden byggd samtidigt med själfva barnbörds huset.

Nu har man tänkt sig, att, om man uppställde de villkor, som man föreslagit i klämman, man skulle vinna målet. Det är visserligen sant, att äfven det reducerade förslaget, efter hvad den siste talaren anförde, kanske är så på gränsen af det tillåtliga, att, om det skulle realiseras, det kan sättas i fråga, huruvida det skulle finnas tillräckligt med medel för att upprätthålla södra afdelningen i den omfattning, i hvilken den hittills blifvit upprätthållen. Men därpå har ju departementschefen haft sin uppmärksamhet fäst, och han har ju afsett att taga hänsyn till den södra afdelningen. Han säger nämligen: »Huruvida det mindre förslaget, som afser att bereda plats för 32 kvinnor och deras barn samt beräknats draga en byggnadskostnad af 95,000 kronor, är uppgjort med tillbörlig hänsyn till de synpunkter, jag i det föregående framhållit» — det var då synpunkterna, att södra afdelningen skulle kunna bibehållas i samma omfattning som hittills — »den frågan kan gifvetvis icke afgöras, förr än en fullständig utredning af inrednings- och driftkostnaderna för den nya asylbyggnaden föreligger». Redan däruti anser man sig ju hafva en garanti för, att här icke skall byggas på sådant sätt, att södra afdelningens intressen äfventyras. Man har också i klämman gjort vissa förbehåll. Man har ju sagt, att man vill gå med på det Kungl. förslaget, under förutsättning att södra afdelningen upprätthålles i oförminskad omfattning, och att det sedan gammalt bestående sambandet mellan södra afdelningen af Benedickska asylen och södra barnbörds huset bibehålles orubbadt. Andemeningen i den sista frasen är den, att hitintills öfverläkaren för södra barnbörds huset alltid har varit förståndare för den södra afdelningen af Benedickska asylen; det är detta samband, som man vill fortfarande skola upprätthållas. Man ser däruti en garanti för, att södra afdelningens intressen tillvaratagas.

Då jag, innan jag biträdde afdelningens förslag, just satt mig i

Om upp- förbindelse med den förnämste förespråkaren för södra afdelningen, förande af en nämligen öfverläkaren för södra barnbördshuset, och han för sin del asylbyggnad å allmänna ansåg sig kunna förorda ett sådant förslag, som nu föreligger från utskottet, ansåg jag min tvekan böra fara, och att jag borde ansluta barnbörds- mig till utskottets förslag, till hvilket jag ber att få yrka bifall. husets tomt å Djurgården.

(Forts.)

Herr vice talmannen: Som herrarna finna, är det icke någon stor skillnad mellan utskottets hemställan och reservationen, båda gå i samma syfte, fastän det är litet mera kläm i reservationens kläm än i utskottets. Det förhåller sig ju så — herrarna ha visserligen hört det förut men jag skall i allt fall i korthet upprepa det — att i Stockholm finnas två barnbördshus, den södra anstalten har mera än dubbelt så många patienter, om jag får kalla dem så, än den norra, och den södra skötes också på ett billigare sätt än den norra. Den som läst den kungl. propositionen — det har herrarna naturligtvis i allmänhet icke gjort — får där blifva vittne till en ganska obehaglig strid, som går fram och tillbaka, och man kan icke läsa handlingarna i ärendet utan att i sitt sinne verkligen blifva ganska misstämmd. Ty det är alldeles klart att direktionen, som har hand om kassan och den Benedickska fonden, haft till program att äta ut det södra barnbördshusets asyl och det har till och med från det hållet gjorts försök att helt enkelt slopa denna asyl. Den tillgodoser dock sitt bestämda statsintresse lika väl som den norra — jag kan ju få kalla anstalterna den södra och den norra, det går lättare — ty, när vid den norra läkare erhålla undervisning, få barnmorskor undervisning vid den södra. Programmet att slopa den södra asylen har icke haft framgång, man har då försökt att gå fram på ett annat sätt. Så har man då föreslagit en asylbyggnad på norr för 60 patienter, d. v. s. ungefär dubbelt så många platser som hittills visat sig vara behöfliga, men därmed har man icke haft framgång. Man har då fått pruta något, och nu nöjer man sig med den föreslagna byggnaden för ett antal af 32 patienter. Också detta skulle kunna räcka till att göra slut på den södra asylen, ty mera än 32 platser har icke ansetts vara behöfligt. Om jag nu ser på den kungl. propositionen och det förslag till asylbyggnad som där föreligger, så finner jag att den är beräknad för 32, hvarigenom den södra skulle kunna blifva obehöflig. Till yttermera visso föreslår man för programmets genomförande en byggnad, som skulle kosta 95,000 kronor, och fastän det varit god tid därtill, har man icke vårdat sig om att göra någon beräkning på kostnaderna till inredning och utstyrsel. Om man då beräknar att denna asyl skulle komma att kosta 95,000 kronor att bygga, hvartill kommer inredning och utstyrsel, som de sakkunniga beräknat till cirka 50,000 kronor, skulle därigenom ett så stort intrång göras på den Benedickska fonden, som skulle underhålla asylen, att resultatet däraf måste blifva att den södra asylen icke skulle kunna underhållas. Ty om man lägger tillhoppa dessa 95,000 kronor eller 100,000 kronor — ty det kostar ju alltid litet mer än man beräknar — med nämnda 50,000 och själfva fonden är 880,000, så skulle det återstå 730,000 kronor, och beräknar man så 4 % därpå, skulle detta blifva 29,200 kronor, och den summan skulle icke räcka till för både skötsel af den norra asylen med aflöning

åt sjuksköterskor, läkare och allt hvad till undervisningen erfordras m. m. och för underhåll af den södra asylens. Det är så mycket obilligare att på detta sätt träda södra asylens anspråk och behof för nära, som den Benedickska fonden i sin grundplåt kommit till just för den södra. Den ifrågavarande fonden kom till på initiativ af professor Cederschiöld, som var läkare inom södra asylens. Då man nu läst allt detta, får man lust till att klämma åt vederbörande, hvilka regera öfver kassan å den norra asylens, och det är detta som både utskottet och reservanterna ha velat göra. Det råder full enighet hos utskottet och reservanterna därutinnan, att ingenting finnes att invända i sak emot att det öfverlämnas en tomt för byggande af en asyl för angifvet ändamål. Man är vidare enig om, att det icke får byggas på ett sådant sätt, att icke fonden räcker till att äfven underhålla den södra asylens likaväl som den norra och att bibehålla denna i samband med det södra barnbördshuset. Ja, hvori består då skillnaden? Jo, skillnaden är den, att vi velat säga och se till att det verkligen göres allvar af att vid beräkningarna af byggnad och inredning den Benedickska fonden icke må belastas så mycket, att den icke blir fullt tillräcklig för den södra asylens.

Nu har man ju här sagt, att det skulle vara så viktigt att man nu beviljar tomten för den asylens må kunna byggas i samband med byggande af barnbördshuset. Af handlingarna synes emellertid framgå, att det mest bestämmande skulle vara ett visst estetiskt intresse. Detta estetiska intresse tror jag dock icke för min del kan komma att tillgodoses, om man gör allvar af hvad både utskottet och reservanterna vilja, nämligen att det icke får byggas så dyrbart och så stort som föreslagits. Men som sagdt, skillnaden mellan utskott och reservanter är icke så betydande. Jag undrar, om icke det bästa vore, att Benedickska fonden skiftades på så sätt, att det bestämdes att den skulle delas mellan de båda anstalterna, så att den södra anstalten, som är den större, finge hälften för att med sin bättre hushållning sköta sitt, och den norra finge taga hand om sin halfva. Jag har ställt mig på reservanternas sida för att, som jag i början uttryckte mig, ännu kraftigare klämma till villkoret, så att man kan vara viss om att det verkligen blir uppfyllt.

Herr statsrådet Berg: Den föregående ärade talarens anförande ådagalade tydligt, att jag icke lyckats att i motiveringen till den kungl. propositionen uttrycka mig riktigt klart. För undvikande af missförstånd vill jag därför nu särskildt betona, att i propositionen ingenting är sagdt om omfattningen af eller om kostnaderna för den ifrågasatta asylens. Där förekommer endast en hemställan till Riksdagen om medgifvande att tomten finge användas icke blott för barnbördshuset utan också för dithörande asyl.

Det förefaller mig, som om det vore lämpligt, att Riksdagen redan nu gifve sitt samtycke till att tomten finge användas för ifrågavarande ändamål. I så fall kan det nämligen blifva möjligt att efter verkställande af den från alla håll önskade ekonomiska utredningen och efter uppgörande af de nya ritningar, som utredningen kan föranleda, omedelbart låta vederbörande få börja med asylens, hvarmed

*Om upp-
förande af en
asylbyggnad
å allmänna
barnbörds-
husets tomt å
Djurgården.*

(Forts.)

skulle vinnas, att denna blefve färdig ungefär samtidigt med barnbördshuset. Jag tror, att det skulle blifva till stor skada såväl för undervisningen som också för barnaföderskorna, i fall det uppstode en längre eller kortare mellantid, till äfventyrs ett helt år, som barnbördshuset komme till användning men med detsamma icke funnes omedelbart förenad någon asyl. Jag föreställer mig därför, som jag nyss nämnde, att det vore lämpligt, om Riksdagen redan nu i år lämnade sitt medgifvande till att tomten finge användas, och om Riksdagen ville öfverlåta åt Kungl. Maj:t att efter noggrann pröfning bestämman, huru stor omfattning asylen får hafva äfvensom hvilka kostnader den till följd häraf får draga. Jag är säker om, att det syfte då skulle kunna vinnas, hvilket, efter hvad den föregående talaren mycket riktigt anmärkte, varit gemensamt såväl för utskottet som för reservanterna. Därtill vill jag lägga, att detta syfte är gemensamt icke blott för utskottet och reservanterna utan äfven för Kungl. Maj:t. Och jag vill betona, att nämnda syfte, nämligen att Benedickska fonden ej får så anlitas för den norra asylen, att icke fullt tillräckliga medel blifva öfver äfven för den södra asylen samt att den södra asylens intressen på intet sätt må lida intrång genom här ifrågavarande byggnadsföretag, — jag betonar, säger jag, att detta syfte delar jag för mitt vidkommande fullständigt.

Herr vice talmannen: Ja, mina herrar, det lönar sig icke, tycker jag, att vi nu tvista längre, utan låt utskottets betänkande gå. Då nu statsrådet har sagt, att han ansvarar för att byggnaden där på norr ej blir byggd i större omfattning eller får draga högre kostnader än att södra asylen också blir tillgodosedd, vill jag blott tillönska honom, att han må ha tillräcklig kraft gentemot direktionen, och jag vill tillägga, att när han säger att det må bli tillräckligt också för den södra, jag hoppas, att han vill vara så god att däri inlägga den betydelse, att den södra blir lika väl tillgodosedd som den norra, d. v. s. icke blott att den blir tillgodosedd utan att den blir *lika väl* tillgodosedd som den norra. Det har ju statsrådet lofvat, och då är det så godt att bifalla utskottets betänkande.

Grefve Klingspor: Med anledning af hvad herr ecklesiastikministern yttrat skall äfven jag afstå från det yrkande jag förut framställt.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, biföll kamraren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 13 och 14 i denna månad bordlagda utlåtanden:

nr 95, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till August Abrahamsons stiftelse å Näs m. m.,

nr 96, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående användande af öfverskott i den s. k. Djurgårdskassan till vissa reparations-

arbeten vid Ulriksdals slott samt för anordnande af fullständig värmeledning inom Drottningholms slott, och

nr 97, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggspension åt skrifbiträdet hos generaltullstyrelsen Blenda Amanda Lindström,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets nedannämnda, den 13 och 14 innevarande maj bordlagda memorial:

nr 40, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 28, i anledning af *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om provianteringsfrilager *dels ock* i ämnet väckta motioner.

Lades till handlingarna.

nr 41, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 29, i anledning af *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordningar om frilager och om ändrad lydelse af vissa pragrafer i förordningen om frihamn, *dels ock* i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr talmannen yttrade: Deras Kungl. Högheter Hertigen och Hertiginnan af Västergötland hafva anmodat mig att till kammaren framföra deras varma tacksägelse för det uttryck af deltagande, jag å kammarens vägnar till dem framfört.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den vid sammanträdet början aflämnade kungl. propositionen.

Anmälades och bordlades:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning af väckta motioner angående ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten för män,

nr 33, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen jämte inom Riksdagen i ämnet väckta motioner,

nr 34, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af allmän och lika kommunal rösträtt för såväl män som kvinnor m. m., samt

nr 35, i anledning af väckt motion angående införande af enkammarsystem m. m.; äfvensom

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 18, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utfärdande af vissa bestämmelser, afseende lättnader vid inbetalning af utskylder.

Justerades ytterligare nio protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammaren åtskildes kl. 9,42 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
